

ב"ה, ח' מרחשון תשפ"א

שיעור 2: דיני נהר ומעיין וסימניהם

חומר ללימוד:

- משניות מקוואות פרק ה' משנה ג' ומשנה ה' עם ר"ש, רא"ש ורמב"ם.
- גלות עליות פרק א' משנה ז' פסקא ב' אות י' ואות י"א.
- צמח צדק פס"ד דף רעה סוף טור א' עד ריש טור ג'.
- צמח צדק חידושים על משניות פרק ה' משנה ג', "קיצור" לאות ו'.
- תוספתא פרק א' הלכה ז' (החופר בצד מעין / נהר).
- שו"ת משכנות יעקב יו"ד סי' מ"ה ד"ה "עתה נבא לחקירה השנית" ואילך.
- צמח צדק חידושים על משניות פרק א' משנה ו' ד"ה "והנה" וד"ה "אך עכ"ז".
- צמח צדק יו"ד סי' קסז, וב"מפתחות" לשם.
- צמח צדק יו"ד סי' קסה, אות יד.
- צמח צדק יו"ד סי' שלו (ביאור דיני המקוה לאדה"ז) אותיות לא-לב

בבעה"נ ריש שער המים הובא בכ"י ד"ה ובמה שרצה מהרי"ק כו', וכן מוכח מד' הר"ש והרא"ש לקמן שנתלבטו מה אתא ר"צ לאשמעינן, ולא כתבו דאשמעינן דכשרים למי חטאת שגם זה מלתא דפשיטא היא דכי ג' טיפים יפסלו את מי מעין המרובים, (ומכאן סתירה לד' החת"ס דלעיל שלדעתו למ"ד מין במינו לא בטל נפסלו הזוחלים וא"כ ר"צ טובא אתא לאשמעינן ודוק) וא"כ לשמואל למה הנהרות פסולים, ובתוס' בכורות נ"ו ע"א הקשו להיפך לאידך דשמואל דאין המים מטהרים בזוחלים אלא פרת ביומי תשרי, א"כ למה אמרו במשנה מי קרמיון ומי פיגה פסולים לחטאת מפני שהם מי תערובות, הא לאו הכי כשרים, ולמה לא פסלינן להו שמא רבו נוטפים, ותירצו דנהרות דא"י מדליין ואין שם מי גשמים, ודבריהם צ"ע דמה הקשו אדרבה נימא באמת דמה שאסרו במשנה מפני שהם מי תערובות היינו תערובת מי גשמים, וכהך דשמואל ויהיה עוד סיוע לד' שמואל ולא קושיא. אבל דברי המשנה כך הם מי קרמיון ומי פיגה פסולים מפני שהם מי בציים, מי ירדן ומי ירמוך פסולים מפני שהם מי תערובות, ופירושו הר"ש והרא"ש דמפני שהם מי בציים והיינו מי אגמים עפר וטיט מעורב בהן והם חוצצין בין המים לכלי, ואנן בעינן מים חיים אל כלי, ועד"ז יתפרש גם כמי ירדן וירמוך שהם מי תערובות שיש בהם תערובת מי אגמים, והוי חציצה עבור העפר, רק כמי קרמיון ופיגה רובן מי אגמים הם, וכמי ירדן וירמוך הם מחצה או מיעוטן מי אגמין ואפ"ה פסולים מפני דהוי חציצה, ולכן גם הר"ש הקשה שם קושית התוס' רק שהוא הקשה מרישא דמתני' שאמרו שהן מי בציים, והתוס' ערבו ריש דברי המשנה וסופה והקשו גם מסיפא שאמרו שהן מי תערובות, והקשו לאידך דשמואל דתיפוק ליה מפני שרבו נוטפים, ותירצו דבנהרות א"י אין שם רוב נוטפים, וא"כ צ"ע מה החילוק בין רישא לסיפא דגם כרישא אין בהם מי בציים רוב, דא"כ היו פסולים בלא"ה שמתערבים בהם מי אגמים והוי מיעוט, וצריך לומר דסיפא שאמרו שהן מי תערובות היינו שמעורב בהן מי נהרות אחרות שיש בהן מי אגמים, אבל בירדן וירמוך עצמן אינן נופלים מי אגמים וכולן פסוליהו מפני עפר וטיט, והר"ש תי' קצת באופן אחר דמשנתנו באה לפוסלן אף בימי תשרי שאין שם רוב נוטפים, אפ"ה פסולים מפני המי אגמים שיש בהן עפר וטיט, ויתפרשו הרישא וסיפא כמ"ש להתוס', ובב"ב ע"ד ע"ב כתבו התוס' בשם ר"ת לפרש כן המשנה מחשש עפר וטיט, ולפיר"ת נמשכו התוס' בכורות והקשו על אידך דשמואל, ור"ת לשיטתיה דסובר דהלכה דנהרא מכיפיה מיברין וע"כ הני נהרות פסוליהו מפני חציצה, ולפי' התוס' שאמרו לאידך דשמואל דנהרות א"י כשרים לעולם, א"כ כללא דשמואל שאמר אין המים מטהרים בזוחלים אלא פרת ביומי תשרי לאו כללא הוא, דהרי לתוס' נהרות א"י אין בהם רוב נוטפים לעולם, ויותר נראה כתי' הר"ש דבימי תשרי איירינן במתניתין, וכל הנהרות כשרים בימי תשרי כמ"ש הפוסקים הובא בב"י, אבל עיקר פיר"ת ור"ש לא ניח בד' המשנה שאמרו מפני שהן מי בציים והול"ל שיש בהן מי בציים, וגם החילוק בין רישא לסיפא הוא דחוק אחרי שבכולן אין בהם רק מיעוט מי אגמים למה שינה בלשונו, ועוד דגוף הפסול מפני עפר וטיט הרי אמרו שם בסוף פ"ח דפרה, באר שנפל לתוכו חרסית או אדמה ימתין לה עד שתצל דר"י, רעק"א א"צ להמתין, הרי דרעק"א לא חייש כלל לחציצה, והרמב"ם ספ"ו מה' פרה כתב להדיא דאף שנעשו המים עכורים א"צ להמתין דקיי"ל כרע"ק ולא חיישינן לחציצה, והעיקר בפ"י המשנה כמ"ש התוס' בב"ב שם בפ"י ראשון דפסול נהרות אלו מפני רביית נוטפים הוא, ואינן מים חיים ומי קרמיון ופיגה רובן מי בציים, וירדן וירמוך יש בהן תערובות מי גשמים היינו מחצה, וגם במחצה פסול למי חטאת כמ"ש הראב"ד

(י) **אכן** לפמש"ל דכל עיקר פסול זחילה חששא דרבנן הוא, א"כ יש לומר דגם לשמואל דאמר נהרא מכיפיה מיברין, לאו מלתא פסיקתא הוא שיהא תגבורת כל הנהרות מנביעתן, ודואי בימי ניסן שרבו הפשרת שלגים נראה בעליל שתגבורן הוא ממי שלגים רק שרוב תגבורת מימיו הוא ממקורו, וכמ"ש הרא"ש בתשובה כלל ל"א סימן י"א דכאשר האויר נעשה לח יבקעו המעינות מתחת, ובודאי ימצא הרבה פעמים בזמנים מיוחדים אף בנהרות גדולות שירבו מימי השלגים על מי הנהר, ובנהרות קטנות ימצא הרבה זמנים שיתגברו מי הבציים, אפ"ה לא חייש שמואל להא דמאחר דספיקא דרבנן הוא התייר לעולם לטבול בנהרות, ואידך דשמואל פליגי ע"ז דאף דחששא דרבנן הוא מחמרינן בזה מפני הרואים, וכמו כן מצינו כ"פ שחשו בספק דרבנן להחמיר כמש"ל רפ"ב, וא"כ אבוה דשמואל ותרי מימרי דשמואל אפשר דלא פליגי כלל, דשמואל אמר דנהרא מכיפיה מיברין וע"פ רוב יתגברו הנהרות ממקורן, ואבוה דשמואל חייש להחמיר בספק בימי ניסן שאז תגבורת הפשרת שלגים, ואידך דשמואל חייש להחמיר בכל השנה לבר מימי תשרי, וכל זה אינו ענין לטהרת מי חטאת וכן לזב דבעינן מים חיים, פסולים כל הנהרות שיש לחוש בהן למקצת זמנים לרוב נוטפים דפסולים מן התורה, אך לענין טבילת זבים אפשר דאם יראה שהנהר אזיל כפשטיה וחדלו הגשם זמן רב מותר לטבול בו, ולענין מי חטאת החמירו יותר לפסול כל מימי א"י בכל השנה מחשש פן באחד מהזמנים יתרבו מי גשמים וזה ענין הגון, אכן ממה שלא הובאו כלל ד' המשניות האלו בד' הש"ס, לענין פלוגתת רב ואבוה דשמואל ושמואל לדון באוקימתות דברי המשנה איך יתוקמו, היה נראה לדעתי לומר דמה שאמרו נהרא מכיפיה מיברין אין פירושו מסלעו ומקורו, שהמה פירושו מלת כיפיה מלשון סלע שכן תרגום סלע כיפה אבל יש לפרשו בלשון כיפה וגובה עיין ערוך ערך כף כמה פירושים על כיפה, והוא לשון הש"ס בחולין ל"א ע"ב וחגיגה י"ט מטבילין בראשין ואין מטבילין בכיפין, ופירושו שם דהיינו כיפי וגובה הגל כמו שאמרו שם דאין מטבילין באויר, וכן במ"ק כ"ה נשוק כיפי דפרת אהדדי

בבעה"נ ריש שער המים הובא בכ"י ד"ה ובמה שרצה מהרי"ק כו', וכן מוכח מד' הר"ש והרא"ש לקמן שנתלבטו מה אתא ר"צ לאשמעינן, ולא כתבו דאשמעינן דכשרים למי חטאת שגם זה מלתא דפשיטא היא דכי ג' טיפים יפסלו את מי מעין המרובים, (ומכאן סתירה לד' החת"ס דלעיל שלדעתו למ"ד מין במינו לא בטל נפסלו הזוחלים וא"כ ר"צ טובא אתא לאשמעינן ודוק) וא"כ לשמואל למה הנהרות פסולים, ובתוס' בכורות נ"ו ע"א הקשו להיפך לאידך דשמואל דאין המים מטהרים בזוחלים אלא פרת ביומי תשרי, א"כ למה אמרו במשנה מי קרמיון ומי פיגה פסולים לחטאת מפני שהם מי תערובות, הא לאו הכי כשרים, ולמה לא פסלינן להו שמא רבו נוטפים, ותירצו דנהרות דא"י מדליין ואין שם מי גשמים, ודבריהם צ"ע דמה הקשו אדרבה נימא באמת דמה שאסרו במשנה מפני שהם מי תערובות היינו תערובת מי גשמים, וכהך דשמואל ויהיה עוד סיוע לד' שמואל ולא קושיא. אבל דברי המשנה כך הם מי קרמיון ומי פיגה פסולים מפני שהם מי בציים, מי ירדן ומי ירמוך פסולים מפני שהם מי תערובות, ופירושו הר"ש והרא"ש דמפני שהם מי בציים והיינו מי אגמים עפר וטיט מעורב בהן והם חוצצין בין המים לכלי, ואנן בעינן מים חיים אל כלי, ועד"ז יתפרש גם כמי ירדן וירמוך שהם מי תערובות שיש בהם תערובת מי אגמים, והוי חציצה עבור העפר, רק כמי קרמיון ופיגה רובן מי אגמים הם, וכמי ירדן וירמוך הם מחצה או מיעוטן מי אגמין ואפ"ה פסולים מפני דהוי חציצה, ולכן גם הר"ש הקשה שם קושית התוס' רק שהוא הקשה מרישא דמתני' שאמרו שהן מי בציים, והתוס' ערבו ריש דברי המשנה וסופה והקשו גם מסיפא שאמרו שהן מי תערובות, והקשו לאידך דשמואל דתיפוק ליה מפני שרבו נוטפים, ותירצו דבנהרות א"י אין שם רוב נוטפים, וא"כ צ"ע מה החילוק בין רישא לסיפא דגם כרישא אין בהם מי בציים רוב, דא"כ היו פסולים בלא"ה שמתערבים בהם מי אגמים והוי מיעוט, וצריך לומר דסיפא שאמרו שהן מי תערובות היינו שמעורב בהן מי נהרות אחרות שיש בהן מי אגמים, אבל בירדן וירמוך עצמן אינן נופלים מי אגמים וכולן פסוליהו מפני עפר וטיט, והר"ש תי' קצת באופן אחר דמשנתנו באה לפוסלן אף בימי תשרי שאין שם רוב נוטפים, אפ"ה פסולים מפני המי אגמים שיש בהן עפר וטיט, ויתפרשו הרישא וסיפא כמ"ש להתוס', ובב"ב ע"ד ע"ב כתבו התוס' בשם ר"ת לפרש כן המשנה מחשש עפר וטיט, ולפיר"ת נמשכו התוס' בכורות והקשו על אידך דשמואל, ור"ת לשיטתיה דסובר דהלכה דנהרא מכיפיה מיברין וע"כ הני נהרות פסוליהו מפני חציצה, ולפי' התוס' שאמרו לאידך דשמואל דנהרות א"י כשרים לעולם, א"כ כללא דשמואל שאמר אין המים מטהרים בזוחלים אלא פרת ביומי תשרי לאו כללא הוא, דהרי לתוס' נהרות א"י אין בהם רוב נוטפים לעולם, ויותר נראה כתי' הר"ש דבימי תשרי איירינן במתניתין, וכל הנהרות כשרים בימי תשרי כמ"ש הפוסקים הובא בב"י, אבל עיקר פיר"ת ור"ש לא ניח בד' המשנה שאמרו מפני שהן מי בציים והול"ל שיש בהן מי בציים, וגם החילוק בין רישא לסיפא הוא דחוק אחרי שבכולן אין בהם רק מיעוט מי אגמים למה שינה בלשונו, ועוד דגוף הפסול מפני עפר וטיט הרי אמרו שם בסוף פ"ח דפרה, באר שנפל לתוכו חרסית או אדמה ימתין לה עד שתצל דר"י, רעק"א א"צ להמתין, הרי דרעק"א לא חייש כלל לחציצה, והרמב"ם ספ"ו מה' פרה כתב להדיא דאף שנעשו המים עכורים א"צ להמתין דקיי"ל כרע"ק ולא חיישינן לחציצה, והעיקר בפ"י המשנה כמ"ש התוס' בב"ב שם בפ"י ראשון דפסול נהרות אלו מפני רביית נוטפים הוא, ואינן מים חיים ומי קרמיון ופיגה רובן מי בציים, וירדן וירמוך יש בהן תערובות מי גשמים היינו מחצה, וגם במחצה פסול למי חטאת כמ"ש הראב"ד

פירשו בו גשרים הבנויין בגובה, וכן הענין שהמים מתברכין בעצמן מגובה ורום שלהם, כי נודע טבע כל דבר אשר בעת לחות האויר ומי הגשמים כל דבר שגידולו מן הקרקע יתרבה בלחותו, כמו חטה ושעורה בימי הלחות וגשמים והאויר לח ויגברו בו חלקי המים ואויר ויתפחה ויתגדל בשיעורו כמו שאמרו בשבת צ"א וצמקה וחזרה ותפחה, וכן בב"מ מ' הוה עובדא ופקע כדא ובטהרות פ"ג מ"ד והניחון בגשמים ונתפחו כו', וכן המים עצמן ידוע הוא אשר יש בתוכו חלקי אויר ובימי החום חלקי אויר שבו יתייבש, וחלקי הרטיבות שבו יתכווץ ויוקטן שיעורו, ובימי הגשמים ולחות חלקי האויר שבו יתרבה ויתפשט ויוגדל הרטיבות בעצמן ויתפחו ויעלו בשטח רוחב וגובה, ומאחר שכל עיקר תגברותו מעצמו לא מן הנוטפים, לכן מטהר בזוחלים אף שהגובה וההתפשטות לא נקרא מים חיים לענין טבילת זבים ולענין מי חטאת, אבל לענין זוחלים דפסול דידהו מדרבנן מפני חשש קטפרס לא גזרו ע"ז, ואידך דשמואל פליג ע"ז:

(יא) **עוד** יש לי לומר פי' אחר בהך דמכיפיה מיברין דלשון כיפיה הוא פי' מלת גדותיו, דכן תרגום יונתן (יהושע ג' ט"ו) והירדן מלא על כל גדותיו וירדנא מלי על כל כפוהי, וכן ראיתי ברש"י נדרים מ' פי' כן מכיפיה מיברין נובע מגדותיו וכן יתפרש במ"ק כ"ה נשוק כיפי דפרת שנתחברו שני גדותיו מהעדד המים יע"ש ודוק, ויתפרש לפי"ז מכיפיה מיברין שמי הגשמים והפשרת שלגים ידוע הוא דלאו כולם באים באגמים ובצעי המים לתוך הנהרות, כי רוב מי גשמים והשלגים יובלעו בארץ אבל מטבעם לירד בנקבי הארץ לבוא לנהר שנודע לכל חוקרי הטבע שכל מי הגשמים והשלגים רובן יובלעו בקרקע, ולנהר הסמוך לו יבאו מחוק הטבע לירד לאט בחלקי חלחולי ארעא כמו שאמרו בחגיגה כ"ב דארעא חלחולי מחלחלא וע"י נקבי הקרקע יבאו כולם לנהרות, ולא נחשב זה למעין כי הם באים בחלק העליון מן הארץ לא ע"י גידי נביעה, רק בחלחול הארץ, ורוב תגבורת הנהרות הם מאלו המים הבאים מובלעים בקרקע לא מבצעים ואגמים הבאים גלוי לעין רואים, רק מחלקי המים הטמונים ונבלעים בקרקע וזהו מכיפיה מגדותיו לא מנביעתו מתחת רק מחלקי המים הבאים בחלק הקרקע העליון [ומה שהביאו התוס' מהך דתענית כ"ה שתהום עולה טפחיים, יש לדחות דשם פירש"י דרטיבותא מהניא ולא יבאו מים מתחת יע"ש], וסובר שמואל דכיון דמתברך מגדותיו אלו המים הבאים [מובלעים] בקרקע מטהרים בזוחלים, לפמ"ש דפסול זחילה הוא דרבנן מחשש קטפרס, ובאלו המים הבאים מתחת שטח חלק העליון מן הארץ שאינו נראה לעין רואים לא גזרו עליהם אבל לענין טהרת זבים ומי חטאת לא נכשרו, וגם אם נימא כדעת מהרי"ק דפסול זחילה הוא מן התורה, נוכל לומר שזה דוקא במי גשמים לחוד אבל רביית נוטפים על הזוחלים דפסולים בזחילה פסול דרבנן הוא, וכמו שהקשה התה"ד בסימן רנ"ד דשאובה אף למאן דסובר שהוא דאורייתא, מ"מ במקוה שלמה לא תפסל ע"י שאיבה כמשי"ת לקמן, מטעם שנזרעו והושקו בתוך המי מקוה, וכן במעין כ"ש לא יפסלו השאובים כמש"ל, וכן ברביית נוטפים מן התורה נתבטלו הנוטפים ונזרעו בתוך המי מעין, ובמעין נחשבו גם הם, רק רבנן גזרו עליהם בנראה בעליל רביית נוטפים, והטעם שגזרו ברביית נוטפים יותר מרביית שאובים, דשאובים בתוך המקוה הרי המי מקוה במקומן וידעו הכל שהמים כשרים במקומן הם וטובלים בהכשרים, משא"כ רביית נוטפים על הזוחלים לא יכירו בזה, וידמו שהמי מעין כבר הלכו להם וטובלים בנוטפים בזחילה וכמשי"ת לקמן, דלכן חילקו בזה בין מקום שהיה מהלך מתחלתו

או לא, ולכן במי נהר דמכיפיה מיברין סובר שמואל דלא גזרו בהם, וא"כ אפשר דגם למי חטאת מן התורה כשרים דנזרעו בתוך המי מעין רק רבנן גזרו עליהם, וגם כי יש לומר דמן התורה קמא קמא בטל, כמ"ש התוס' בכורות נ"ו דמן התורה קמא קמא בטל, רק מדרבנן החמירו שלא לבטל מטעם דהיינו גדולו, כמ"ש הרשב"א בשבת ס"ה ולמי נהר דמכיפיה מיברין לא גזרו לענין זחילה כמש"ל, ויש פנים עוד לומר דאף אם מה"ת פסול זחילה במי מקוה, מ"מ הני מים המובלעים בקרקע אף שאינם מי מעין ממש, מ"מ כך הוא דרך חיותו לירד במחילות ונקיקי האדמה ואין בהם פסול זוחלים, וכמ"ש התוס' בכורות לענין קטפרס דנהרות הוי דרך חיותן בקטפרס, כן יש לומר במים אלו דאף שאינם מי מעין, מ"מ חיותן הוא בזחילה ולענין טהרת זבים לא הוי מים חיים וצ"ע:

(קיצור אות ט') יעורר דברי המשנה דפרה שפסלו הד' נהרות של א"י למי חטאת, ושר"ת פירש מפני עפר וטיט המעורב בהן, אבל מים חיים הוי דמכיפיה מיברין, והעיקר כפי' התוס' בב"ב דפסולן מפני דרובן מי גשמים, וא"כ קשה לשמואל דמטהר כל נהרות בזוחלים, וצריך לחלק ולומר דיש נהרות שלא יוטהרו שרובן מי גשמים והפוסקים לא חילקו בזה:

(קיצור אות י') יבאר דלפמ"ש דפסול זחילה מדרבנן, הכשירו בנהרות לעולם מפני ספק רביית נוטפים, אבל מים חיים לענין דאורייתא לא הוי, ויבאר עוד פי' אחר בהא דמכיפיה מיברין, דהיינו שנתברכו המים מעצמן וכשרים לזוחלים ולא הוי מים חיים:

(קיצור אות י"א) יבאר עוד פי' בהא דמכיפיה מיברין, שזה ממי גשמים המובלעים בחלק העליון של הקרקע ויבאו מגדותי הנהר, ואינן מים חיים ולא פסלו בהן זחילה, ויבאר עוד דאף אם פסול זחילה הוא מן התורה, מ"מ רביית נוטפים על הזוחלים שפוסל אינו אלא מדרבנן, מפני דמן התורה נזרעו ונתחברו למי מעין, וגם יש לומר דמן התורה קמא קמא בטל, ושיש פנים לומר דהמים שדרך חיותן בזחילה אף אם אינם מים חיים מטהרים בזחילה, אף אם פסול דזחילה הוא מה"ת:

ולהלכה בענין קטפרס במעין, בשעת הדחק יש לסמוך על הב"י לצרף כל המים שבמדרון ידידה למ"ס, מפני שרבו הסוברים דמעין מטהר בכ"ש לאדם, והש"ך בסק"ב פסק בפשיטות כהב"י, וקטפרס במי גשמים פסול מה"ת, ואם יש בשטח הטבילה מ"ס כשר מן התורה, ולכן בנהרות שיש בשיעור טבילת אדם מ"ס אין בהם דין קטפרס, וטבילה בנהרות כבר הכריע הרמ"א דבשעת הדחק סומכין על דברי ר"ת, ולקמן יתבאר להלכה:

פסקא ג' נחזור לפרש פרטי המשנה מה שאמרה מעין מטהר בכל שהוא, שפי' הראב"ד דאף אדם נטהר בכל שהוא כמבואר בב"י ר"ס ר"א, וכ"ה דעת הרמב"ם פ"ט מה' מקואות, ואף שבב"י רצה לדחוק דלהרמב"ם אינו מטהר רק כלים בכ"ש, לא ראה דבריו בסה"מ מצוה ק"ט שכתב שם וז"ל ובאה הקבלה מים שכל גופו עולה בהן והוא שיעור מקוה, אא"כ יהיו מים נובעים שאין להם שיעור כו', הרי מבואר דאף אדם מטהר בכ"ש, וכן מוכיחים דבריו בה' מקואות פ"ט כמ"ש הב"י, וגם סדר דברי המשנה מוכיחים כן שהרי כתב למעלה מהן על הא דמקוה

מ' תי' ש"ך דכיון ששואב המים ודאי לא ניחא לי' שיפלו והוי כממילא. והט"ז אינו מחלק בכך ותירצו בע"א מטעם אחר ע"ש סעי' ט'. ותמיהני אם ע"י אדם פסול אפי' ממילא גם שאין המים שאובים ככלי מנוקב מ"ש מהמניח קנקנים בראש הגג דיכפה בידיים. אלא נ"ל דכשאיין המים שאובים אזי בידיים ממילא שפיר דמי ולכן בכלי מנוקב שאין להמים דין שאובים אפי' אוחו הכלי ביד ש"ד וכסות ל"ד כלל דבכלי מנוקב סוף כל המים לנפול במקוה כיון דניקב בכונס משקה משא"כ בכסות שהמים הבלועי' בתוכיותו ישארו בו בהכרח א"כ הוא מקבל מעט

ולכן גם המים הנגרים ממנו דינן כשאובים הא למה זה דומה לשוקת שהמעין עובר עליו שכל שהמים עוברים עליו דינן כשאובים אע"פ דכשנתמלא לא יקבל עוד מ"מ כיון שהוא כלי א"כ המים בשעה שהם עליו נעשו שאובים כמ"כ המים כשהם ע"ג הכסות טרם ירידתן בזו הרגע נעשו שאובים כיון שהוא מקבל מעט עכ"פ. וההיא דהזורק בחפניו מיירי שהמים ממש בחפני היד דהיד היא ככלי וגם משום דבר קבולי טומאה ניהו והויתו ע"י טהרה בעינן. מיהו היכא דממילא כשר במחצה וע"ג קרקע בהמשכה אפי' כולו כשר כ"כ הראב"ד:

ליתן כל הג' לוגין. אבל אם מתחלה הי' רעתו ליתן כל הג' לוגין אפילו אם לא נתן אלא מעט מעט מכמה כלים עד שהשלים לג' לוגין פסול: הג"ה ואם העביר ג' לוגין בידו ע"ג קרקע או שנתזו מרגלי בהמה כשר (טור). וי"א דרגלי הבהמה כדין רגל אדם ובשניהן אינו כשר אלא בהעביר ע"ג קרקע דהוי כהמשכה אבל לא בנתזו (ר"ש פ"ב דמקואות) וע"ל בס"י זה סעיף ל"ט:

לדעת אין להם דין מעין כ"א דין מקוה:

בש"ך ס"ק צ"ג. הסכים לפי' הרמב"ם דדברי רב משרשיא פ"ק דשבת (דט"ז) קאי על המניח בחצר דוקא ולא על המניח תחת הצנור. ולפע"ד כיון רש"י שם והר"ש והרא"ש כאן ס"ל דקאי על המניח תחת הצנור ודאי הכי נקטינן וכן פירש הרע"ו והתוי"ט וכמו שפסק הרב"י בש"ע:

ש"ך ס"ק צ"ו כ' בשם הב"ח דשאובים שלא בכוונה אפי' כולו בהמשכה כשירה. וכ' הש"ך ע' סט"ו. ור"ל בזה דשם ביאר דעת הב"ח דס"ל דבידי אדם דפוסל אפי' בכלי מנוקב היינו בכוונה דוקא אבל שלא בכוונה הוי כממילא. והש"ך שם חלק עליו דלא הוי ממילא אלא כשלא ניחא לי' א"כ יש לדון גם בהמשכה

בש"ך סעיף מ"א ס"ק פ"ט תחת הצנור שקבעו ולבסוף חקקו. וע"ל סעי' ל"ו עכ"ל. ור"ל דשם נתבאר הדין דצנור שאין לו ד' שפות אינו פוסל את המקוה ולא בעינן בו קבעו ולבסוף חקקו. אא"כ חקק בו גומא כו' וכנ"ל:

מה שכו' הש"ך בס"ק צ"ב להקשות מזה על סעי' ח'. אינו קושיא דשם מקור הדין מהמשנה רפ"ה מעין שהעבירו על גבי השוקת. הרי תנן שהעבירו מדעת. ואפ"ל במעין אף שעברו שלא מדעת נהי דאין להם דין שאובין מ"מ י"ל שאין להם דין מעין שהרי שם אפי' העביר ע"ג ספסל שהוא כלי שאין לו בית קבול עכ"ז ירדו ממדריגת מעין ליחשב רק כמקוה כמ"ש במשנה פ"ה מ"ב. א"כ י"ל שאם עברו דרך כלי המקבל אף שלא

דהוי שאובה שהמשיכוהו. ולפמש"ל דבידי אדם כל שאינן שאובי אינו פוסל א"כ הי' נראה להתיר. מיהו אין הנדון דומה. ובאמת שי"ל דעת הב"ח כי מד' ראב"ד נראה בעליל דמכשיר בזילף בידי אדם ממילא כשלא הי' המים שאובים דאז לא נחשיבם שאובים במה שזילפם בידי כיון שלא הי' בכוונה ואעפ"כ לענין לעשות כל המקוה הצריך שיהיו נמשכים ע"ג קרקע משום דהויותו ע"י טהרה בעינן ואז אין שום פסול משום שאובין כיון שלא היו בכלי ומשום הויותו כו' המשכים ע"ג קרקע. משא"כ כשהם שאובים ממש אע"פ שממשיכם שלא בכוונה אין מוציאן מחשש הנ"ל שהרי המים בעצמן יש בהם פסול:

בקצרה לענין זילוף בידי אדם יש

ג' דעות. הא' הראב"ד דאפי' בכוונה אינו פוסל כיון דהיד אינו ככלי והיינו עד מחצה אא"כ המים הם שאובים. אבל אם אינו שאובי היד אינו פוסל. וכדי לעשות מהם מקוה לכתחלה הצריך המשכה ע"ג קרקע. הב' פי' הראב"ד בהמחמירי' דידי אדם פוסלי' במתכוין לזלף אפי' אם המים עצמן שאובי' אבל שלא בכוונה ש"ד ויתכן ההיא דלגיון בידי אדם ממש שלא בכוונה (ואפשר דלא בעי ע"ג קרקע דשלא בכוונה הוי כבידי שמים דלא חשיבי שאובי' אלא מדעת ולכן במניח כלים לנגבן כו'). הג' דעת האחרוני' בהמחמירי' שהן הרמב"ן ורשב"א דאפי' שלא בכונה פסול כ"ש ע"י אדם וההיא דלגיון ע"י בהמה היא וכ"כ הרא"ש:

לבאר היטב דעות הפוסקים בענין

המעין בדרך קצרה. דע כי הכל תלוי במשנה פ"ה דמקואות מעין שהיה משוך כנדל וריבה עליו והמשיכו

הרי הוא כמו שהי' היה עומד כו' הראב"ד מפרש ריבה במקום משך המים הנגרים כל שלא משך במקומות חדשים הרי הוא כמו שהיה הן לטהר בזוחלין ולכ"ש זולתי אם המשיך למקום חדש אז אם ריבה עליו שוה למעין לטהר בכ"ש ולמקוה לטהר באשבורן כ"כ בר"ן. לפ"ז מחלוקת רב ושמואל בנהרות אם רבו נוטפין על הזוחלין הוא רק למקום שמתרחב הנהר אבל במקומות זחילתו תחלה. והנה הב"י דקע"א סוף ד"ה מקוה שיש בו מ' סאה ומעין כ"ש כו' רוצה לפרש גם דעת הרמב"ם כן באמרו בזה"ל לכך נ"ל דלתוך המעין ובעיקר המעין שכתב כו' דמים הנמשכים ונגרים מן המעין נמי שייך למימר בהו האי לישני כו'. ובזה יובן תמיהת הרמ"א על הב"י שאמר דליתא לדברי מהרי"ק במ"ש שאפי' ברבו זוחלין על הנוטפין אינו מטהר במקום שלא היו יכול להלך מתחלתו כו' וז"ל ואני תמה על הב"י הואיל וד' מהרי"ק הם כסברת הרמב"ם כו' דליתא (אפילו לשיטת הר"ן ברמב"ם ע' ש"ך דבהדיא כ' הר"ן מיהו סהדותא דר' צדוק אפילו לשיטה זו ודאי משמע דאפי' במקום שנתרחב הנהר כו'. אלא גם מ"ש מהרי"ק דגם במקום זחילתו של נהר אם רבו עליו נוטפי' פסול והאי ריבה דקתני במשנה הנ"ל לאו דוקא גם בזו ס"ל לב"י דלא ס"ל לרמב"ם כוותי' אלא ריבה ממש דייקא ואפי' במשך הנגרים כו' הא לא ריבה אפי' במקום חדש דינו כמעין ודו"ק): והנה שיטת מהרי"ק ברמב"ם היא שיטה שני' דמעין שמשוך כנדל וריבה עליו במקום זחילתו ובאופן שאעפ"כ הזוחלין מרובי' הרי הוא כמו שהי' וכך הוא ענין הפלוגתא בנהרות דאם לא רבו נוטפי' כו' ול"ל החילוק בין ריבה בגומת המעין כו' ג"כ כמו הב"י מעין שהיה עומד וריבה במקום חדש אפי' הזוחלין מרובין אינו מטהר

א"כ אין מחוייב לקיים מטעם וחי בהם כו'. גם אין לחלק דהכא הוא רק מציל עצמו ע"י שאינו מקיים. דמ"מ כיון כשלא יקיים יוכל להציל עצמו. א"א לחייבו שיקיים ושללא יוכל להציל עצמו. אך צ"ע מדאמרי' בהזהב (נ"ט) נוח לאדם שיבא על ספק א"א ושיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים. וא"כ דבנ"ד בושת גדול הוא להכלה כשהחתן חוזר בו. י"ל דמחוייב לסבול ואל ילבין כו'. מיהו י"ל דל"ד למלבין ע' תשו' הרא"ש כלל ל"ד. אך צ"ע מכתובות רפ"ק ותקנתא דרבנן כו' לא עקרינן וכ"ש שבועה דאורייתא. ועתוס' שם ושט"מ פי' בע"א והריטב"א בע"א. להריטב"א ודאי יש לחלק אבל בשט"מ דחה פירושו. ונ' לחלק בין תקנתא שהוא ביטול כל התקנה מכל ישראל לביטול ל"ת באדם א' פעם א'. ועוד יש לחלק בין גזירה דלהעביר על יש' לבד דעבידא דבטלה לנ"ד. רק ה. ויטה חסד הק לבטל:

אלא באשבורן וה"ה בנהרו' מקום שנתרחבו ומ"מ מטהרי' בכ"ש:

[לססי' רל"ב] **הנה** בהריב"ש ס"י שפ"ז כ' וז"ל ואם האונס הוא שיכול לקיים אם ירצה אלא שאם יקיים כו' מותר כו' מדין פקוח נפש מוחי בהם כו' עכ"ל. ונ' דלאו דוקא ספק שקול אלא אפי' כמה ספיקות כמ"ש אאזמו"ר הגאון ז"ל בש"ע ס"י תרי"ח ס"ז לענין יוהכ"פ. וע"ש בסי' שכ"ח ס"ב וע' בתוי"ט פ' בתרא דיומא משנה ז' בשם התוספת בטעם שאין הולכין בפקוח נפש אחר הרוב ובודאי ה"ה לס"ס. ושוב ראיתי שכ"כ רבינו ז"ל בפ"י ס"י שכ"ט ס"ג. ואין לחלק דמ"מ הכא גם כשלא יקיים לא פליט לגמרי רק שהוא ספק רחוק ביותר. דמ"מ כיון כשיקיים שכיח הזיקא ח"ו וכשלא יקיים הוא רחוק מאד. הרי

הלכות סימן רסא מילה

ע"יין רמב"ם פ"א ה"ב אבל אינו חייב כרת ובראב"ד וכל יום וכו'. והנה ברש"י פסחים (דצ"ב) גבי ערל הזאה ואיזמל מוכח כהרמב"ם דאל"כ איזמל הוי חיוב כרת מצד המילה עצמה. מיהו זה אינו דהתם מיירי במילה בזמנה והתם הקטן אין עליו חיוב ובאב ודאי ליכא איסור כרת לכ"ע כמבואר בגמ' שבת (קל"ג	ע"א) דליכא כרת וכדפרש"י שם: (א) א.ם. קדושין (כ"ט א') והיכא כו': (ב) בעונשין. פי' בגדול שאינו מל א"ע חיוב כרת ובקטן יש ביטול מ"ע לאב וב"ד כמ"ש כלבו הובא בד"מ: (ג) ואין מלין. עיין תשב"ץ ח"ג ססי' ח' שהבי' מקור לזה מהש"ס דיבמו' (מ"ח א') ואי אתה מל בן איש בעל כרחו ומיבמות (דף ע"א ב') בפרש"י ד"ה חבושין:	שלחן סימן רסא ערוך	א (א) אם לא מל האב את בנו חייבים ב"ד למולו. ואם לא מלוהו ב"ד חייב הוא בשיגדיל למול א"ע ואם לא מל חייב כרת: הג"ה. ובכל יום עוברים (ב) בעונשין אלו (טור ובכל בו) (ג) ואין מלין בנו של אדם שלא מדעתו א"כ
---	--	---------------------------	---

שנפסקים ולמטה כו' טעמא שהוא מושך קימעא אבל אם נפסק לגמרי ממקום שנפסק דינו כעומד. משמע קצת דמשום שנמשך קימעא מהני אפילו נתרחב שם. ומש"ש להחמיר כשנמשך זרועותיהם. זה אין הפי' שנתרחב רק שנמשך ממנו ברוחב כמו נחל מיוחד כאדם הפושט זרועו. שזה הנחל נעשה כמו נחל בפ"ע וה"ז כמו באורך ממקום שנפסק. דהא נחל זה נמשך בו אורך חדש. עד"מ שהנחל הגדול ארכו ממזרח למערב. וגם כשנתרחב עכ"ז גם במקום שנתרחב אורך ההמשכה הוא ממזרח למערב. א"כ הכל נהר אחד. אבל כשנמשך ממנו זרוע כמו נחל קצר המהלך מדרום לצפון או מצפון לדרום. הרי המשכה זו היא דבר חדש. ולגבי המשכה זו נקרא כמעין העומד. שהרי הילוכו היה רק ממזרח למערב. ועכשיו נעשה הילוך חדש מצפון לדרום עד"מ. ושוב מצאתי כדברי בשכנה"ג ב"ד סי' ר"א בהגהב"י סעיף ל"א על לשון הראב"ד וז"ל כל זה בהמשך האורך אבל בהתפשטות הרחב המושך דרך האום ביושר על גוף הנהר ובלתי נפרד ממנו אין דינו כדין מעיין העומד. אבל ר' שמשון והרשב"א והרא"ה והר"ן הבינו מלשון התוספתא שהיא ממעטת תוספת האורך והרוחב. הר"ש חקאן בתשו' כ"י עכ"ל. וע"ש בבב"ה"נ (כ"ד סעי"ב) ריש ד"ה שנינו בפרק ראשון. שם הלשון סתום. והר"ה בהשגותיו שם ס"ל כדעת הרשב"א והר"ן. ונפקותא מכ"ז לצרף דעת הראב"ד אל שטת ר"ת דס"ל כמ"ד נהרא מכיפ"י מיכריך ושלא למחות ביד הנהוגין כן לטבול בנהר אף במקום שנתרחב כיון דלדעת הראב"ד לכ"ע הדין כן. וע' בש"ע סעיף ח' ובש"ך שם ס"ק כ"ז משמע כהראב"ד והוא דין המשנה רפ"ה ומ"ש בש"ך ס"ק ל"ג ואפשר לחלק הוא דוחק. גם בססעי' יו"ד חזרה כו' משמע כן וע' בש"ך ס"ק ל"ב ול"ג הוא דוחק. וע' ט"ז ס"ק כ"ב ס"ל בפשיטות כהראב"ד ולא הרגיש שהרבה חולקין ע"ז. והדין דסעיף יו"ד הוא ג"כ דין המשנה רפ"ה. ואמנם הרא"ש בפירושו רפ"ה י"ל שנתכוין לתרץ הדין דסעיף ח' במ"ש כל המים מחוברים כו' א"כ מדין עירוב אתי עלה. וכ"כ הט"ז שם ס"ק י"ו. אך הקשה דהא גם בנהר הם מחוברים ועמ"ש בזה הט"ז סעיף ב' סק"ג וצ"ע:

קיצור. שמדברי הראב"ד עצמו י"ל דהא דבריבא עליו שאובין או נוטפין אין מטהר בזוחלין אלא עד מקום שהיה יכול להלך בתחלתו קודם שריבה עליו זהו בהתפשטות האורך אבל בהתפשטות הרוחב כגון שמתחלה היה מתפשט באורך מאה וברוחב חמשים ועכשיו ע"י שריבה עליו מתפשט באורך מאתיים וברוחב מאה. הנה המאה שבאורך שנתרבו ע"י שריבה עליו אין מטהרין בזוחלין דלשם דינו כמעין העומד. אבל בחמשים הרוחב שנתרבו על החמשים שבתחלה שם מטהר בזוחלין כ"כ בשכנה"ג לדעת הראב"ד ונפקותא מכ"ז שבמקום שא"א לעשות מקוה יש להתיר לטבול בנהר ע"פ צירוף דעת ר"ת דנהרא מכיפ"י מיכריך בצירוף דעת הראב"ד דלצד רוחב הנהר אף שרבו הנוטפין מטהר בזוחלין. מיהו זהו במקום שא"א בשום אופן לעשות מקוה כגון בעיר שרובה ע' כוכבי' ומיעוט ישראלים דרים שם באקראי. אבל לטבול בנהר במקום שברור שהנהר מצד עצמו מתפשט רוחבו באותו מקום אף בעת שלא רבו הנוטפין בזה יש לצרף גם דעת הרשב"א והראב"ד לדעת ר"ת. אף שאין כן דעת הרמב"ם והרא"ש וכ"ש שאין כן דעת הר"ש עכ"ז יש לצרף לזה דעת ר"ת דנהרא מכיפ"י מיכריך ויש לסמוך בכהאי גוונא בשעת הדחק יותר מבאופן הראשון. ואם שם עמוק ויריאה לטבול שם. יש אופן להעמיד שם צאפ גדול שנקוב למטה בשוליו טפח על טפח. ששפתיו יהיו למעלה מן המים. ותטבול בהצאפ. ואם המים עמוקים בהצאפ תוכל לעשות שליכות של עץ מנסרים העומדים לבנין ולקובעו בהצאפ ותעמוד ע"ג השליכות. או לעשות מחיצה מנסרים בהצאפ. שהמחיצה יהיה גבוה הרבה משולי הצאפ ולא תתיירא מלטבול והמחיצה יהי' קבוע היטב וג"כ יהיו בה נקבים טפח על טפח בשולי המחיצה. ותעמוד ע"ג הנסרים ותטבול וכדרך שנתבאר לעיל על משנה ב' דפרק ה' בענין ובלבד שלא יטביל ע"ג ספסל:

מהלך שם בתחלה עלתה לו טבילה טבל חוץ ממקומות אלו לא עלתה לו טבילה אלא באשבורן עכ"ל:

קיצור. הרשב"א ע"פ דברי הראב"ד משמע ג"כ שאין מחלק בין ריבה לתוך גומת המעיין. ובין ריבה להלאה מגומת המעיין במקום המשך המעיין. ומשמע ג"כ דנהר יש לו דין מעיין והחילוק בין דין המשנה מעיין שהוא משוך כנדל דמטהר בזוחלין אף שריבה עליו שאובין ובין נהר פרת דאינו מטהר בזוחלין א"כ הזוחלין רבו על הנוטפין הוא מטעם אחר והוא דגם בדין מעיין שהוא משוך כנדל אם ריבה עליו שאובין אינו מטהר בזוחלין אלא עד מקום שהיה יכול להלך מתחלתו. נמשכו מימיו יותר בין באורך בין ברוחב הטובל שם לא עלתה לו טבילה והרי הוא שם כמקוה שאינו מטהר אלא באשבורן. ולפיכך אין לטבול בנהרות לפי שאין אנו יכולים לעמוד על בירור מקום זחילתן בעצמן בלי תערובות הנוטפין וחוששין שמא רבו הנוטפין על הזוחלין. כמבואר כ"ז בב"י בס"י ר"א בתחלתו בד"ה ומדברי הר"ן ותשו' להרמב"ן:

אבל מדברי הראב"ד בבב"ה"נ הובא ב"י לא משמע כן ונקדים לשון הראב"ד פ"ו מה' פרה וז"ל ואולי מפני שראה אין המים מטהרים בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי והוא סבור שעל הנהרות שבעולם אמרו וכי ראו הם כל הנהרות שבעולם אלא לא אמרו כ"א על נהרות ארץ ישראל והם פרת וארבע נהרות הללו שהוזכרו במשנה שמקיפין אותה עכ"ל. ובבב"ה"נ שער המים כ' הא דאמר שמואל כו' וקשיא לי הא דתנן במקוואות פרק חמישי מעיין שהוא משוך כנדל כו' והכא היכי אמרינן במי פרת שמא ירבו נוטפין על הזוחלין וכי ירבו מאי הוה כו'. אלא י"ל כי נהר פרת כשהוא מגיע לטבול הוא כלה והולך כו' נמצא בימי קציר פרת בכבל הרי הוא כמעין העומד כו' וכן שנינו בספרי על נהר פרת שהוא מתמעט והולך עד שכלה במגרפה כו' (ועיין מזה ברבות בראשית פט"ז והמ"כ פ"י דזהו בתחלתו ואח"כ הוא גדול ומדברי הראב"ד בשם הספרי נראה להפך) והא דאמרינן במעיין שהוא מושך כנדל הרי הוא כמו שהיה עד מקום שהיה מושך קא אמרינן אבל משם ואילך דינו כעומד לטהר באשבורן והכי מפרש בתוספתא דמקוואות ובבב"ה"ג כו' העיד רבי צדוק כו' בעינן רבויא על הנוטפין ומשכחת לה ממקום שפסק זחילתן כדפרישית במי פרת עכ"ל. (תירוץ הראב"ד על פרת קשה דאיך יתרץ המשנה העיד ר' צדוק אלא שאזיל לשיטתו בעדיות פ"ז דמפרש זה לקידוש מי חטאת וא"כ לגבי זוחלין י"ל א"צ לזה אבל הר"ש והרא"ש פירשו פ"ה דמקוואות משנה ה' דקאי לענין זוחלין וכ"נ שהרי קודם לזה שנינו הזוחלין כמעין והנוטפין כמקוה. וע"ז אומר העיד ר' צדוק. גם הרמב"ם בה' פרה פ"ו השמיט סהדותא דר' צדוק לענין קידוש מי חטאת משמע דשם לא מהני אפילו רבו הזוחלין דהא צלוחית שנפל לתוכה מים כל שהם נפסל לקמ"ח הגם שיש חילוק דבמקומן בנהר י"ל מתבטלי' הנוטפין מ"מ אינו מוכרח. מיהו בהרא"ש פ"ח דפרה מ"י משמע דכשהזוחלין רבו על הנוטפין כשרים לקידוש מי חטאת לכן אפשר לתרץ ד' הראב"ד כן. וק"ק דהא מי תערובות פסולים שם במשנה. וא"כ תערובות נוטפין בזוחלין ה"ל מי תערובות). וא"כ כיון דעיקר טעמו משום דה"ל כדין מעיין העומד דתנן היה עומד וריבה עליו כו' זהו שייך רק לענין האורך דכיון שהיה פוסק וכלה ממש שפיר נקרא עומד. אבל היכא שהיה מושך והולך ובפרט כמו נהר גדול שנמשך והולך עד שנפול לתוך נהר גדול. א"כ לגבי מה שע"י רבוי נוטפין נתרחב יותר לרחבו אינו ענין כלל לדין היה עומד וריבה עליו שהרי הכא לא היה עומד כלל. וז"ש ומשכחת לה ממקום שפסק זחילתן כדפרישית במי פרת. והיינו לאורך הנהר. ואמאי לא קאמר בפשיטות דהיינו במקום שנתרחב הנהר סמוך לגדותיו שנתרחב מחמת רבוי גשמים אלא משמע דס"ל דמדין המשנה אינו פסול מלטהר בזוחלין ע"י רבוי נוטפין רק מעיין העומד. וזה כיון שהיה מהלך ומושך אינו נפסל כלל מלטהר בזוחלין ע"י ריבוי נוטפין ואף במקום שנתרחב. וכ"מ ממ"ש הב"י בשמו סד"ה ובמה שרצה מהר"ק במקום

אף מקוב כ"ש וע"כ לאדם איירי ולכלים גם לדין מקוב מעבר
 כ"ש רק חכמים בטלו א"ו לאדם איירי ואין דרשינן אף מעיין
 כי דמעין מעבר כ"ש ומקוב כי סאה וכו' דרשי מה מעיין
 כי ול"ל דרשא דמיס לכל גופו כ"ו והוא כ"י הכ"כ אי מה מעיין
 מעבר כ"ש כי ש"מ דלחו אסמכתא הוא רק דרשא גמורה ולאדם
 כפשטא דת"כ ולא צ"ע מי סאה רק עבילת כל גופו כ"כ"א. אמנם
 אף צידונו להכריע בין אצות העולם. ולכאורה לדעת אלו הפוסקי
 הדרא קושיא לדוכתא מאי פריך עבילת בחמין מי איכא הא משכמת
 לה דמעין קטן ונתן לחוכו שאובין ואולי נתן לדעתם כדעת
 קצת גדולי ראשונים האוסרין מקוב של חמין מעטם גזירת מרחלאות
 משום דמ"י לשאובין כמבואר במרדכי בשם ר"ת ועוד גדולים רק
 כ"כ"ג התירו במקדש דאין שבות כי וגם רק מעט להפיג לינהו
 כמבואר במשנה. וקצת סמך לזה מן הירושלמי אליבא דר' יהודה
 ולפי"ז ק' טובא על הכתוב שנהגנו עתה במקואות חמין וכבר
 טווחו ע"ז קמאי דקמן. ובאמת הסוגיות אלו דכי יש עבילת בחמין.
 נועלין בפנינו את כל הקולות דמשמע דאין עבילת רק בחמין עברי
 ולפי"ג. גם מסוגי דיומא שהוכיחו תוס' דצעינן מי סאה דמעין
 לריכין ליישב לדעת ה"ר"ף והרמב"ם דאולי מפני הרוחין שלא
 ידעו משך המעיין הלכתי שיעור מקוב דצ"ל אף לדעת תוס' ק'
 כיון שמחוצר למעיין כשפ"כ למה לריך שיעור הא דמעין עלמו
 כי מי סאה א"ו בכל מפני הרוחין וא"כ גם שאיב פסול מפני
 כרתי כן ר"ל ליישב לדברי הגדולים החלה:

ענה נזה להקירה השנית במקואות שלנו שהופרין צעומק עד
 שמואלין מים נוצעין מעמנן אס דין מעיין להם אס אין.
 הכה המכרי"ק ז"ל בתשו' כי בפשיטות. דכל הצלות דין מעיין
 להם. והביא ראיה ממשנה דבאר שפ"ל לתוכה חרסית כי דכשר
 אף לזב דצעי מים חיים ולא חילק בדבר כלל. אמנם לענין חילוק
 גדול יש בדבר. דהא ודאי אס חופרין באר ומואלין אס מעיין
 נוצע מעמנן וממקורו ודאי דכשר אף לזב דצעי מים חיים וכמבואר
 במשנה בהיא ומקרא מלא הוא ויחפרו עבדי יחאק כ"ו וימלאו אס
 באר מים חיים. הרי להדי' דבאר חפורה מקרי מים חיים וא"ל
 ראיות לזה. אבל הא ודאי לא בכל הצלות נמלאים מים חיים
 ויש כמה צלות שהמים שצכן הם נוצעין מן הנהר שקרוב להם
 דרך גידי הארץ ולא מלד עלמן וכנבו ודאי לא מקרו מים חיים
 ופסולים לזבין וצלות ראשונות של עבדי יחאק יוכיחו שרבו עליהם
 עבדי אצמילך לאמר לנו המים. וכי הרמב"ן ז"ל אס שאמרו
 שמימיכם היו באין מן הגחל הסמוך ולכן אמרו לנו המים. אבל
 האמת כי שבי מעיין מים חיים ולא מן הנהר רק מקור נוצע
 מים חיים ואין מימיו מן הגחל כי הרי עכ"פ להדי' דרק באר נוצע
 מעמנן ונקרא מים חיים ולא באר הנוצע מנהר מתחת הקרקע.
 וא"כ פסולים לזבין וא"כ יש לומר שאין אס מעיין עלי כלל לכל
 מילי וצ"ע מי סאה כמקור לכ"ע:

וכן מוכח לענין מן החוספתא הביאה ה"ר"ש ז"ל החופר צ"ד
 הים צ"ד הנהר במקום הביצין הרי הן כמו תמלית. צ"ד
 המעיין אס המים באין מתחת המעיין הרי הן כמעין כ"ו. הרי
 להדי' דחופר צ"ד נהר ובאין לחוכו מי נהר אינן כמעין רק כמו
 תמלית דצ"ע מי סאה אף לכלים. רק צ"ד המעיין מחלק אס באין
 מתחת המעיין. ונלע"ג דהיינו דמעין גמור בתחלת מקורו דאס
 כל שחופר צ"ד ומואלין מים אס מעיין עליהם אבל צ"ד באין
 כאן מקור ומעיין כלל רק מהנהר הן נמשכין מתחלת המעיין.
 וכל זמן שהן מחוצרין כשפ"כ למעיין אס מעיין עליהם. אבל
 המים הבאין מהם לבאר חפורה דרך הקרקע פסק אס מעיין
 מהם שהרי אין חיבורן כשפ"כ רק דרך חלחול הקרקע נקבי דקים
 נכן אס מקו' עליהן ויידונון כמו תמלית. וכן פי הרמב"ם
 להדי' בחיבורו כחוספתא הלו דחופר צ"ד יס או נהר הן כמקור
 עיין כ"כ"מ שחאק אס צעטם הדבר ולפ"מ א"ש. עכ"פ הדין
 דין אמת דבצלות הנמשכין ממנו נהר דרך נקבי הקרקע אין נקראין
 מעיין כלל. ולפי"ז עלתה צידונו תירוץ נכון לקושי הרי"ז ז"ל
 לדעת האומרי דמעין מעבר כ"ש לאדם מהך דחגיגה דא' דהא

ארעא חלחולי מחלחלה וצ"ע מי סאה במקום א' וע"כ דמעין
 איירי דמקוב לא שייך חלחול. והר"ש ז"ל כי שאין להשיב על זה.
 ואולם לפ"מ אין קושי כלל דכוננו על מקוב כעשה במקום
 נהרות וזדלוי ארעא מיחלחלה ואפי"ה אין אס מעיין עליהן כיון
 שאין מחוצרין לה' כשפ"כ וכמבואר בחוספתא ורמב"ם ז"ל.
 וכן פירש"י ז"ל שהמים הנוצעין באין מנהר גדול ע"ש. וזה אמת
 ברור ציישוב קושי' א לדעת ה"ר"ף ורמב"ם ור"צ"ד וכמה גדולים
 וכבר כי ראי' לדבריהם מן הירושלמי. וא"כ לפ"ז ודאי נפל כל
 דדי היתר השאובין במקואות שלנו צבירא. כי מאן מפיה א"ו
 מקוב היא צ"ר נוצע מעמנן וא"ו מלד הנהר וצפרט צמדינות
 העומדות בין הנהרות וצ"ע המים ואין מעיינות מים נמלאים
 אס כלל אשר צדלוי רוב צלות שלהם הן מימי הנהרות הסמוכים
 להן דרך לחלחול הארץ ודאי אין דין מעיין להם כלל. וחלילה
 להן להקל בשום ד' מלדדי השאובין כי יוכלו לזב לדי אסור כרת
 ברוב שאובין לדעת כל הפוסקים אף המקילין דמעין ולא יהיה
 להם על מי שסמוכו כלל:

אך לכאורה סתירה לזה דברי הרמ"א ז"ל בשם הראב"ד
 בצעיף ג"כ שכי דמותר לחפור צ"ד הנהר מקוב ואף שאין
 בו מי סאה כיון שא"ו רואין החגולית שצנייכה אף שאין נקב
 כשפ"כ כשר. וכן יראה מדי המחבר אס דמזרפין נקבים דקים
 לשפ"כ אס בא"ו להכשיר מקוב פסול מן הכשר. אבל לא כשבאין
 לנרף צ' מקואות פסולין עיי"ש. עכ"פ דעת הראב"ד דמקוב
 סמוך לנהר אף שאין בו מי סאה כשר כל שרואין החלחול שצנייכה:
רבאמת מאד נפגמתי צ"ד א"ו לא הרגישו בהתוספתא ודברי
 הרמב"ם שכתב סתם החופר צ"ד הים והנהר הן כמו
 תמלית ואולי נעלמו מהם. ולמעשה אין לנו רק דברי הרמב"ם
 ותוספתא. ועוד שהרי הראב"ד כ"כ עפ"י פירושו הך דחגיגה
 דארעא חלחולי כ"ו מיירי צניי מקואות חסירים עיי"ש במרדכי
 ובגן רואה שרש"י ז"ל לא פי' כן רק כפשוטו צסמוך לנהר וכן
 דעת הרי" ז"ל והר"ש שהביאו מכאן ראיה למעיין דאין מעבר
 כ"ש ואין לחלק לדעת הראב"ד בין סמוך מאוד לנהר או רחוק
 קצת דא"כ ל"ל לשנויי הך דחגיגה צניי מקואות חסרים כ"ו
 לשנויי צרחוק מן הנהר א"ו דאין חילוק וגם בחוספתא לא חילקו
 כלל. ומשמע דאף סמוך מאוד לנהר וליס פסול ומה שהביאו
 ראי' עוד מהא דחנן דמעצילין צחוק שק או קופה אף שאין.
 צנקבי כשפ"כ לענין שא"ו הכס שאין מחזיקין מים כלל ודאי
 הוא עירוב יותר משפ"כ וכמ"ש הרמב"ם ז"ל אס ועוד קשה
 לי לדעת ראב"ד ע"כ הך דמעצילין צחוק שק היינו דווקא שיש
 שיעור מקוב לצד המים שצ"ק דא"כ הוא דומה למקור שחלקו
 צסל וגרגותני לדידה. ובמשנה לא חילקו כלל ועוד דסיפא דא'
 מעצילין ומעלין כדרכו ע"כ במקור מלאמא איירי כמ"ש ה"ר"ש
 ז"ל אס דאיירי לענין פסול במקור ממים שצחוכו ומקוב שלם
 אין נפסל בשאובין אלא ודאי צמקוב חסר רק צלירוף מים שצחוכו
 יש מי סאה ואס כן נהי דהכלי עצמה סלקא לה עבילת דעבילת
 אותה הכלי עצמה אין לריך עירוב כשפ"כ כמבואר בחגיגה
 דמותר להעביל כלים צכלי עמא שאין צו כשפ"כ מנו דסלקא
 לגופיה דמנא כ"ו. אבל הא רישא דמעצילין צשק או קופה מיירי
 צכל גוונא אף שהן עלמן עהורין ואי מיירי צמקוב חסר כמו
 סיפא ק' כג"ל אמאי סלקא עבילה הא דמ"י ממש למקור שחלקו
 כי כיון שצנייכה חסירים א"ו דלא דמיא כלל לחילוק מקוב כיון
 שאין מחזיקין מים כלל משא"כ בחילוק מקוב לגמרי אין, זה חיבור
 וא"כ אין חילוק בין שצנייכה חסירין או א' שלם ואי חסר הכל
 צעי שפ"כ וכן דעת רש"י ורמב"ם והרי" ז"ל ור"ש וכן מצואר
 בחוספתא וליכא למיידא מינה ודברי המחבר ורמ"א לפ"ז א"ו
 סתמי כ"ו יחוד. הכלל העולה צמקואות הסמוכה לנהר כל
 שיש לספק שאין למעיין מקור ומעיין צפי"ע רק מן הנהר נמשכין
 לו המים מתחת לקרקע חלילה לשום מורה להקל בשום קולא של
 מעיין שלא לפסול צ"י לזין ומכ"ש ברוב שאובין אף צדיעבד כי
 הוא ספק אסור כרת. והמיקל לא מלא ידיו ורגליו. שז מלאחי

בחדש הרב מהר"ט ז"ל חלק ב' בסכום בקיבור נמנך לכל דברי אלה בן זדון במעין לחוש לדברי החולקים על הרא"ש רק לא ציאר כלל מי ומי ולא הביא ראיות כלל. וגם זדון הצטרף חלק קטן רק בסגנון א'. והביא תוספתא ג"כ. ודו"ק בכ"ז כיצד:

מו' **שאלה** אם מותר לתת חבית גדולה תוך המקוה ולנקבה בשוליה ולמלאותה מים חמין לטבול בחוכה או לא:

תשובה הנה בעטם נבא לעיקר הדין בזה מדין עבילה בכלים שנקבו יש להעיר קצת כי יש קצת פקפוק על המרצים להטיל מים שאובין חמים לתוך המקוה לחממו הרבה וזה דבר שלא נמלא לו היתר צורך כידוע מדברי הראשונים שר"ת ז"ל אסר כזאת לחמם יורה מים להטיל למקוה כי הוצא במרדכי וצ"י וכתב שאולי העטם משום גזרת שאובין וכתב אף שהותר לכה"ג ציוה"כ אם כי הו' אסענים כי הרבה דברים החירו במקדש כי עיי"ש ואין ללמוד משם והביא ראיה מהך דא' בצרכות ותענית עבילה בחמין מי איכא וכן סתם במחזקת צש"ע ויו"ד סי' ר"ח ואף המחירין שהביא המרדכי שם וכן הרמ"א ז"ל שזוכיין להתיר י"ל שלא החירו רק כדי להפיג אינתן אבל לא לחמם לגמרי שיש לבזר יותר משום גזירת מרחלאות וגם לכהן גדול לא מלינו במשנה רק כדי להפיג כי במצואר ציומא ולכן כתב המרדכי צש"ע ר"ש שאסר לר"י אחיו להטיל חמין למקוה ולחברו אל מקוה אחר כשפכ"י וכתב שראוי לאסור זה יותר משום גזירת מרחלאות ולא מלינו במרדכי מי שיתיר זה צפ"י רק צדינו של ר"ת

• שאסר לשפוך חמין לתוך מקוה לזון יש חולקין. אבל לא צדק אם כל המקוה חמין ובהשקפה כי וגם כר"י ז"ל מי שלא עשה מעשה להתיר רק רצה להתיר והחזירו אחיו כר"ש ז"ל שכן משמע לשונו ז"ל אמרו לי שהיית רוצה להתיר כי ולא כתב שהכרתה כי והביא ראיה ממשנה דר"ת צדק כ"ש שכתב כתב שם וחולי מהך טעמא כי ודו"ק וכן משמע מדברי רמ"א ז"ל שאין להתיר רק להטיל חמין למקוה לזון ולא לעשות מקוה חמין לחברו למקוה כי שכן מצואר צלשונו למדקדק. וכן משמע מדברי הגמרא שכתב להתיר לטבול בחמין עבירה כיון שזובעין מן הקרקע וליכא למיגזר משום מרחלאות כי מי דחתי למשועבי מקוה שאוב בחמין אף ע"י השקפה כיון שיעקרו מחמין שייך ציה גזירת מרחלאות וכדברי רבינו שמשון ז"ל והא דחתי לדעת זו של רבינו שמשון ז"ל איכא למישרי אם יוכיח בחוק ככלי משע מיס לוננין כיון שעכ"פ עיקר המקוה ורובה ככולה היא מחמין גמורין ודחי שייך ציה בגזירה דמרחלאות כיון שהן חמין גמורין שאלו משע לוננין מחירין בזה למח אסר לר"י אחיו לעשות מקוה חמין ע"י השקפה ומי יאמר שלא הטילו לחוכו יורה לוננין ג"כ. וצוודחי דלא מדין בהשקפה אסר עליו רק מדין החמין ומרחלאות דצלונו ודחי שריא השקפה כידוע. וע"כ העיקר חלוי כל שיעקר המקוה בחמין מרחלאות ואין משגיחין למשע לוננין שגם במרחלאות גמורין מערבין בהם לונניס רק עיקרו חמין כ"י לא שגא חב צרור:

הגה"ה
• וקצת קשה לזה ממה שהביא... תי' גדה דף ס"ו בשם ר"ת שכתב דחפיפה לא בעי בכל הגוף והקשו מהא דא"ל עבדי חסרת דודי חסרת כו' ופי' רש"י ז"ל להחם חמין לחפיפה משמע שצריך הרבה חמין לכל הגוף ותיירצו שר"ת ז"ל פי' להחם חמין בירות להטיל לתוך המקוה הרי להדיא דר"ת ז"ל מתיר וא"ד כתב דר"ת ז"ל אסר זאת וצ"ע: צ"ב הגה"ה

ולפ"ז לכאורה גם מאי ונכחו האידנא צממ דוכתי לחמם מקוואות המים הרבה מאוד עד שלפעמים החו"ם מרוב מאוד על העיקר והיא חמין גמורין לא ילאו ידי גזירת רבינו שמשון ז"ל ודעימי אשר אין חולק עליה שכרי לא החירו רק חמי עבירה שזובעין מן הקרקע כי ומתורף לזו שיש צו איסור גמור לגשים הטובלות בשבת צילנה מדין רחילה בשבת שגזרו עליה כידוע וכבר עמדו צוה האחרונים בשבועותיהם. בחשף חכם צ"י אסר צפירות וצ"י סודי עכ"כ כתב קצת היתר כיון שיעקר

המקוה לזון כי וזכ לא שייך במרצים לחמם עד שרוב המקוה הוא חמין גמורין וצפרע תיפק לשפיתחן בן ממש כמו מרחלאות ואחזביעילוח ואסור לכ"ע לטבול צו בשבת וכ"ש לעשות כלי ולהטיל לתוכה חמין הרבה ע"י השקפה דעפי שייך ציה גזירת מרחלאות כ"ל ואיסור רחילה בשבת לכ"ע וצוודחי אין השקפה מועלת בשבת ע"י שבת פי' כורה גצי מעשה דאנשי עבירה כו':

אך לכאורה מדברי חו"ס' צתמורה שזכיתו לאסור המשכה צכולה מהא דאמרין צתעניה עבילה בחמין מי איכא וזה משכחת לה צהמשכה דלא הוו שאובין כו'. משמע דלית לכו כך גזירה דמרחלאות דחלי"כ לא הוכיחו כלום דאף דשאיבה מעכרת צהמשכה היינו צלונו אבל חמין אסור מגזירת מרחלאות ולא משכחת עבילה בחמין דלא עדיף מע"י השקפה דודחי חין שאובין ואסירי ח"ו ס"ל לחי' דכל שאין איסור שאיבה שרי אף צכולה חמין חב נראה דעת רש"ב"ם ור"י ז"ל שם צתוס'. ואין להקשות דח"כ מאי מק' כש"ס עבילה בחמין מי איכא הא משכחת ע"י השקפה. זה חינו דח"כ כיון שיש שם עוד מקוה כשר שצ"י מעכרין בשאיבה ודחי אסור לטבול בחמין צתעניה וציוה"כ כיון דאפשר צלונו חב צרור ולכן הוצרך לשנויי צתמי עבירה ואין שם לזון וע"כ כתי מיירי שם לפי ס"ד דשם דרחילה צלונו מותר אף צלא מלוב וח"כ מה"ט נתי' לו לצורך מלוב בחמין אם אפשר צלונו ח"ו דחייבי שאין שם מקוה לזון כלל אבל צהמשכה ודחי כו' מלי לשנויי אם חיתא דשריא צכולה ודו"ק שם צתמי צתמורה וצתענית מ"ש שם צזה:

אך מכל דאמרין בצרכות גצי צ"ק אי משום ליכא אפשר במרחלאות וא"י רב חסדא וכי יש עבילה בחמין כי לכאורה יש לוקדק אחתי ליכא עבילה בחמין לא מיצעי לדעת להמתירין המשכה צכולה דודחי משכחת עבילה בחמין ע"י המשכה חלל שפי לדעת המתמירין דלא שרו בהשכ"י רק עד רובה אפי"ה לענין שש ליכא ודחי סגי עד רובה דנפקא לכו מידי ליכא דהא לכה"ג איסענים סגי צקיתון של מים וחיכי מק' וכי יש עבילה בחמין צשלמא צכך דתענית דקריין לה חמין לענין איסור רחילה צתענית וצעי חמין גמורין אבל בצרכות דחייבי לענין עבילת צ"ק דאמר שם רב הונא לרבנן רבותי מפני מה אהם מזלילין בעבילה זו אי משום ליכא אפשר בחמין ועלה מק' וכי יש עבילה בחמין. וקי טובא הא אפשר צהמשכה כדי מיעוט המקוה אבל כנראה לפעמ"ד למהך דצרכות אין להביא ראיה כלל דע"כ החם לאו מעטם שאובין אחיין עלה דהא ר"ב אי שם אפשר במרחלאות ואלו לא ידע ר"ב שהמרחלאות הם שאובין וע"כ דסי' ר"ב דלגצי עבילת צ"ק גם השאובין הם כשרים וצחמת משנה שלימה היא צממ מקוואות רפ"ח מקוואות העכו"מ" צשה"ל כשרים לצעלי קריין אפי' נחמלאו צקילון ופי' שם הרמב"ם ור"ש דאפי' בשאובין הם כשרין וצצרכות שם היא מחלוקת מפורשת צצרייתא דחי' שם צ"ק שנתן עליו פי קצין כי עכור צד"ח לעלמו אבל לאחריים מי סאה ר"ח מי סאה מ"מ ופליגי שם אחרתי חד אמר דמכל מקוה לחחויי כלים וח"ח דווקא צקרקע ומ"מ לחחויי שאובין והנה למ"ד מ"מ לחחויי כלים משמע דבשאובין אפי' ח"ק מכשיר ולמ"ד מ"מ לחחויי שאובין משמע דח"ק פוסל בשאובין וע"כ להאי מ"ד סתמא דמקוואות אחי' כר"י דמכשר בשאובין וא"כ ממ"י נקטין להכשיר בשאובין או משום דגם ח"ק מודה לר"י בשאובין או משום דכלכה כסחם משנה דס"ל כר"י ומכשר בשאובין ור"ב דחי' אפשר במרחלאות פ"כ סי' כהך מ"ד דר"י אפי' בכלים מכשיר ופסיק כותיה ביכא דלא אפשר ועכ"פ לדידכו בשאובין פשיעא דכשרין לכ"ע וצוודחי דר"ח דמקשה וכי יש עבילה בחמין לאו מעטם שאובין אחי' עלה דאטו פליג ר"ח אכולהו תנאי רק דס"ל דעבילה במרחלאות חמין לאו שם עבילה עליה כלל רק שם רחילה בחמין ואף המכשירין שאובין לא שרו רק צלונו שהוא דרך עבילה ור"ב סבר שאין לחלק. אבל אין מח' ראיה לענין הטלת חמין למקוה. דהא ר"ב לא בקי לרבנן אי משום ליכא אפשר להטיל חמין למקוה ואפשר היה קשה עליהם צכל פח שזמטרך לטבול

בכדי שאנו רואים את החלחול כה"ג נראה דהוי החלחול חבור וראיה משק או קופה כו' עכ"ל. והביאו הרמ"א בסעיף נ"ב בהג"ה. וז"ל הואיל והוא סמוך לנהר וכו' ואנו רואים החלחולים שביניהם הוי חבור כו' עכ"ל. והח"צ בתשו' סי' מ"ם השיגו דדברי רש"י מוכחא בהדיא דלא כראב"ה דאינו חבור. וכן בסוף ספר לבושי שרד סעיף צ"ד ס"ק ר"ו הביא כן בשם הגאון בעל משנת חכמים. נראה דנהי דאינו חיבור כדרך חיבור שע"י שפ"ה. מ"מ חשוב החופר בצד המעיין כמי מעיין כיון שמשם נמשכים. משא"כ החופר בצד הנהר כיון דהנהר עצמו אין דינו כמעיין לענין זוחלין. ואלו אף שנמשכו מהנהר גרועים מהנהר שהרי לא חשוב חיבור כנ"ל הפך ד' ראב"ה. ולכן נחתו חד דרגא ואינן מטהרין בכל שהוא כמו הנהר. כ"א במ"ם סאה. ולא דמי למעיין שריבה עליו שאובין וגם המשיכו במקום שלא היה מהלך מתחלה. דמ"מ מטהר בכל שהוא. דהתם שאני דהוה כל המעיין חיבור אחד. והמעיין מטהר בכל שהוא. רק דאינו מטהר בזוחלין. משא"כ הכא דאין כאן חיבור כלל לנהר שהארץ מפסיק ביניהן. והחלחול אינו חיבור. וכ"מ במשנה רפ"ו דמקואות בענין עוקת המערה שאין מטבילין בה אא"כ היתה נקובה כשפ"ה כשמעמדת את עצמה וכ"כ בש"ע סעיף נ"ט. וכ"ש הכא דהארץ שבין הנהר והחפירה מעמיד את עצמו. אך הר"ש והרא"ש שם פירשו מעמדת א"ע בענין אחר. ולדבריהם בחלחול הנראה שהזכיר הח"צ סס"י מ"ם אפשר דהוי חיבור:

והנה ז"ל רי"ו נכ"ו ח"ה מעיין כל דהו ר"ל שיש בו מים כמו רביעית הלוג והשליכו עליו מים שאובים עד מ"ם סאה כתב ה"ר דוד כהן דמותר לטבול בו. וראיה דתנו פ"ב דמקואות מעיין שמימיו מועטין ורבו עליו שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעיין להטביל בו בכל שהוא דמקוה שיש בו מ"ם ומעיין כל דהוא אינו נפסלים במים שאובים אפי"י ישליכו לתוכן כמה סאין ואם הלכו אותן מים שהשליכו במעיין למקוה חסר שלא היה בו כלום יש מתירים ג"כ לטבול בו עכ"ל. ועיין מזה בש"ך סט"ו ס"ק מ"א שכתב ומשמע שיש אוסרים והלכך טוב להחמיר. וקשה מאיזה טעם יש לאסור. דאין לומר משום שמים אלו לא היה להם שעת הכושר קודם שהלכו למקוה כיון שאז היו זוחלין ולכן גם אחר שנפלו למקוה ונעשו אשבורן יש לאסור. חדא דאין לזה טעם. ותו דהא לא מיירי כה"ג מדאומר דמותר לטבול בו וראיה כו' על כרחך מיירי שהיו אשבורן. וא"כ כשהלכו למקוה מאיזה טעם יש לאסור. ועכ"ל דכיון שבאמת רובן שאובים ע"כ נהי שבעודם במקום הילוך המעיין דינן כמעיין להטביל בו. מ"מ כשהלכו למקום אחר שלא במקום הילוך המעיין כלל חזרו וניערו השאובין ומבטלים את מי המעיין המועטין כיון שאינן במקומן. ולהמתירים משמע ג"כ דאינו כמעיין אפילו לענין להטביל בהם בכל שהוא. כ"א צריכין מ"ם סאה כמקוה. אלמא מי מעיין המועטין שרובן שאובים כשהלכו שלא במקומן נגרע ערכו. לכן כמו כן יש לדמות לזה החופר בצד הנהר דכיון דרובן נוטפין והרי הלכו למקום אחר והקרקע מפסיק בינן להנהר נגרע ערכו וכשאין בו מ"ם סאה דינו כמי גבאים שהם כמי מקוה שאין בה מ"ם סאה. או דינו כמי תמציות שלא פסקו אבל אינן דינן כמקוה שלם. משא"כ החופר בצד המעיין אף שע"ז הלכו מי המעיין ממקומן לתוך החפירה והקרקע מפסקת ביניהן אין זה גורע ערכן כלל כיון שהם בעצם מי מעיין גמור ולא מי גשמים. והרי דרך המעיין הוא שנובע מתחת לעפר. א"כ גם כאן אין מה שהלך דרך העפר גורע ערכו כלל וחשוב כמעיין גמור. משא"כ גבי מעיין שרובו שאובין או נוטפין ליכא למימר הכי לכן העפר והקרקע המפסקת בין מי החפירה להנהר חשוב הפסק:

והנה ז"ל רי"ו שם עוד אסור לטבול בכל הנהרות זולת ביומי תשרי כו'. זולתי אם נודע בודאי מקום הנהר ושרבו הזוחלים על הנוטפים. ומ"מ יש לחוש לאותן הנהרות

ופיסולן לפי ר"ש פ"ח דפרה משנה ט' משום שיש להן שם לווי. ולפי הרמב"ם והרא"ש שם משום שאינן מים חיים וכ"מ פי' הר"ש כאן סוף פרקין ופשט לשון המשנה למעלה מהם מים חיים מכלל דמים המוכים אינן נקראים מים חיים. אבל אין זה ענין לענין מעיין דמטהרין בזוחלין. ולכן דין הוא שיהא החופר בצד מעיין זה. כדין מעיין גמור. אבל הא דנהרות פסולין לקידוש מי חטאת אע"פ שהמים יפים וצלולים. עכ"ל מטעם אחר הוא משום דאינו מעיין גמור. ובהר"ש פ"ח דפרה משנה יו"ד משמע שהטעם משום דחיישינן לתערובות מי גשמים בהם ור"ל שמא ירבו הנוטפין וכ"מ בהראב"ד פ"ז דעדיות מ"ג ס"ל כשהזוחלים רבו על הנוטפין כשרים גם לקידוש מ"ח. אבל הר"ש פ"ה דמקואות מ"ה פי' רק לענין שמטהרין בזוחלין וכ"כ הרא"ש שם. אבל לקידוש מי חטאת הרי תניא בסתם כל הנהרות פסולין לקידוש מי חטאת. ושוב ראיתי בהרמב"ם ה' פרה פ"ו דין יו"ד שהראב"ד השיג ע"ז באמת והכריח כדבריו מן המשנה פ"ח דפרה. שנהרות כשרין לקידוש מ"ח כשרבו הזוחלין כו'. עכ"פ לפ"ז הא דסתם נהרות פסולין זהו לפי שחוששין לרבו הנוטפין ממי גשמים כנ"ל בשם הר"ש. ואז ג"כ אינן מטהרין בזוחלין כמ"ש בגמרא פ"ו דשבת (דף ס"ה ע"ב) ובשאר דוכתי. ושמואל שם לא פליג רק משום דס"ל נהרא מכיפיה מינריך וא"א שירבו הנוטפין כלל. משא"כ גבי מעיין תנו פ"ה דמקואות מ"ג מעיין שהוא משוך כנדל וריבה עליו והמשיכו הרי הוא כמו שהיה. ופי' הרמב"ם והרא"ש דהיינו שריבה עליו מים שאובין אע"פ כ הרי הוא כמו שהיה ומטהר בזוחלין. וכ"ד הראב"ד והרשב"א פ"ו דשבת ובפ"ד דנדרים. וטעם החילוק ס"ל להרמב"ם משום דבמעיין שופך השאובים בעיקר גומת המעיין ששם הוא חשיבות מימיו ומבטלים כל המים שאובים שבאו עליו כו'. ולהראב"ד הביאו הרשב"א בנדרים (דף מ') ההפך שהדברים האמורים גבי מעיין היינו במהלך במקום שהיה יכול להלך מתחלתו דלשם אינו נפסל בריבוי אבל אם נמשך ע"י הריבוי חוץ למקום שהיה נמשך בתחלתו פסול כל שרבו הנוטפין על מי המעיין עכ"ל. ועיין בב"י סי' ר"א קרוב לתחלתו מזה. והר"ש ס"ל דההיא דמעיין שהוא משוך כנדל וריבה עליו לא שריבה עליו שאובין כו' ועמ"ש מזה במשנה הנ"ל. וא"כ החילוק פשוט דגבי מעיין כיון שדינו כמעיין גמור ולא חיישינן בו לרבו נוטפין לכל מר כדאית ליה לא מיבעיא להרמב"ם שאפילו אם באמת ריבה עליו שאובין מטהר בזוחלין. ואפילו להראב"ד והרשב"א במעיין אינו מצוי כ"כ שע"י הרבוי יהלך במקום שלא היה מהלך מתחלתו משא"כ בנהר שהוא הולך למרחוק וגם ברוחב וכדפרש"י במסכת ביצה (דף ל"ט ע"א) גבי נהרות המושכין ומעיינות הנובעין וז"ל נהרות המושכין היינו סתם נהרות שיש להם משך להלאה ממקום מקור נביעתן. ומעיינות הנובעין ואין יוצאין מגומת נביעתן לימשך הלאה עכ"ל. וז"ל הר"ש פ"ח משנה יו"ד וא"ת ולשמואל וכי אין לו תקנה למי חטאת ולזבים דבעו מים חיים אלא ביומי תשרי וי"ל דיש תקנה במעיינות שאין מי גשמים מתקבצים לתוכן או בבאר מים חיים דדוקא בנהרות שהם גדולים חיישינן שחרדלית של גשמים מתאספין על כל גדותם ואין אדם יכול לשומרם עכ"ל. ולכן החופר בצד המעיין הרי הן כמעיין. כיון שעדיין מושכין מן המעיין ולא נפסקו. והא דאמרינן בחגיגה (דף כ"ב ע"א) דהא ארעא כולי חלחולי מחלחלא ובעינן מ"ם סאה במקום אחד. ולפ"י מיירי במים הנובעין כמ"ש הרא"ש בשמו בה' מקואות סס"י א'. וגם לשא"פ עכ"פ מוכח דלא הוה חיבור. הנה המרדכי פ"ב דשבועות סי' תשמ"ו הביאו הב"י בסי' ר"א קרוב לסופו גבי הבא לערב מקוה פסול או חסר עם מקוה כשר. כ' וההיא דארעא חלחולי מחלחלא ה"פ כשחופר בסמוך זה לזה שני או שלשה חפירות שכולם חסרים ואין באחד מהם מ"ס אע"פ שניכר דארעא חלחולי מחלחלא והחלחול מפעפע מזה לזה אפ"ה לא הוי חיבור. אבל אם חופר אצל הנהר או אצל המקוה שלם

דרך עפר הארץ נצללו ונזדככו ונעשו ע"ז מים חיים וכן פרש"י בקהלת ס"י א' ע"פ כל הנחלים הולכים אל הים כו'. אל מקום שהנחלים הולכים שם הם שבים ללכת. וז"ל והנחלים הולכים במחילות תחת ההרים מהאוקיינוס וחוזרים ונובעים וזהו אל מקום שהנחלים הולכים שם הם שבים עכ"ל. הרי אף שהם מי הים עכ"ז כשהולכים במחילות תחת ההרים וחוזרים ונובעים נעשו ע"ז מים חיים. משא"כ מי הים עצמן אינן מים חיים כלל. וגם לר' מאיר וריה"ו דינו כמקוה. והראב"ע שם כ' וז"ל ומימי המעיינים מהגשם וכל הנחלים יצאו מהמעיינים הלא תראה כי בשנת בצורת ייבשו רוב המעיינים וכתוב ויבש הנחל כי לא היה גשם בארץ במ"א ס"י י"ז ז' עכ"ל. ועיין ברבות שם ובפ' בראשית פרשה י"ג על דעתיה דרבי יהושע לשם הם שבים ללכת. י"ל היינו כפרש"י. ובגמרא פ"ט דבכורות (דנ"ה סע"א) איתא הנודר ממים דאתו מפרת אסור בכל מימות שבעולם שאפילו כל המעיינות באים מפרת שמקלחין תחת הקרקע ועולין כו' ע"ש וכ"פ הרמב"ם פ"ט מה' נדרים דין י"ח. והטוש"ע י"ד ס"י ר"י"ז סכ"ה והרי נהר פרת עצמו אין דינו כמעין גמור כדאמר שם בגמרא שאינו מטהר בוחלין אלא ביומי תשרי. והמים הנובעין ממעין אף שבאין ממנו הם מעין גמור ומים חיים א"כ יפה כח הבן מכה האב. וע"כ הטעם אף שבעצם אינן מים חיים כי רבו בו הנוטפים עכ"ז כיון שעברו דרך מחילות הארץ נזדככו וקנו בעצמן הויה חדשה להיות מעין גמור ומים חיים. וא"כ כמ"כ החופר בצד הנהר או בצד הים. אף אם עצם מי הנהר אינן מעין גמור כי רבו בו נוטפין. עכ"ז ה"ז כמו מים הבאים מנהר פרת. וכיון שעברו דרך הקרקע והעפר המפסיק בין הנהר לחלל החפירה ונובעים ומקלחים לתוך החפירה מתוך העפר. י"ל שראוי שיהי' עליהם דין מעין לכל דבר. כשאר המעיינות שבאים מפרת. או ממי הים לפרש"י בקהלת כנ"ל. וכ"ש להראב"ע שאומר שהן ממי הגשם. והוא ע"ד שפירש הרא"ש בתשובה אחרונה דכלל ל"א וכשורדין גשמים כו' גם מקור הנהר ותוצאות מימיו כו' ע"ש. הרי שאף שנמשך ריבוי המים במעין ונהר מצד גרמא דלחלוחית הארץ שמימי גשמים עכ"ז דינו כמעין גמור ע"ש דמטהר בוחלין. וע"כ כיון שעברו דרך הארץ נעשו מים חיים. א"כ גם כאן נימא הכי. לכן לכאורה היה נראה לחלק ע"פ מ"ש בתשו' מהר"ט חלק י"ד ס"י י"ח וז"ל ולענין טהרת מקוה במי כל באר שאינה מושכת ומוציאה מים חיים אלא שהכותלים בוצצים מעט מכאן ומעט מכאן אין להם דין מעין שיהיה מטהר אלא דין מי תמציות ותניא בתוספתא דפ"ק החופר בצד הים כו' הרי לך שאע"פ שמתמצה מן הים ומן הנהר נקראים מי תמציות וצריך שיהיה בהם מ"ס אם לא כשמושך מן המעין שהדבר נראה שהוא המעין עצמו עכ"ל. נמצא משמע מדברי מהר"ט דמה שאמרו שהחופר בצד הים בצד הנהר הרי הן כמי תמציות וזהו כשמתמצה מן הים או הנהר שהכותלים של החפירה בוצצים כאן מעט וכאן מעט. אבל אם המים באים בתוך החפירה בכח וחוזק כדרך גיד הנובע ומקלח בחוזק. אף שנמשך מהנהר דינו כדין מעין ואינו בכלל מי תמציות כלל. דמי תמציות הוא רק על דרך שהכותלים בוצצים והוא ענין ארעא תלחולי מחלחלא שבגמרא פ"ג דחגיגה (דף כ"ב ע"א) דפי' מהר"ט שאין לו דין מעין כלל. אבל בגיד הנובע ומקלח אף שבא מהנהר דין מעין יש לו. כיון שנובע דרך עפר הארץ. ובהכי הוה אתי שפיר דלק"מ על התוספתא דהחופר בצד הים בצד הנהר מסוגיא דבכורות (דנ"ה) הנ"ל שכל המעיינות שרשן מנהר פרת ומ"מ דין מעין להן דשאני התם שנמשכין דרך הקרקע ומקלחין כמעין הנובע ולא על דרך שהכותלים בוצצין לבד. וזכר לדבר כמו שחילקו בש"ז שותת פסול שכשאינו יורה כחץ אינו מוליד וכן בסימני סריס ביבמות (ד"פ) שאין מי רגליו עושין כיפה ורפ"ט דנדה שותתת או מקלחת. כמ"כ י"ל כשהמים באים מהנהר דרך שתיתה ומיצוי לא קנה ע"י עברו דרך הארץ שם מעין. אבל כשנובע ומקלח כמעין י"ל שדינו

שרבין מימי גשמים ורבים כל כך שיוצאין המים לגדותיו שלא תטבול האשה באותן גדותיו שאפילו שבכל מרוצת המים יודע בודאי שרבו הזוחלין על הנוטפין. מ"מ מלוי גדותיו הוא מן הנוטפין ואסור לטבול בהן בדרך מרוצתן הנקרא מזחילה כמו שכתבתי עכ"ל. והובא ב"י רס"י ר"א סד"ה ומדברי רבינו שמשון. וכוונתו פשוטה דאצל שפת הנהר כיון שעצם מי הנהר אינן עמוקים שם כלל לכן כשמתמלאין מסתמא רבו הנוטפין על הזוחלין אף אם באמצע הנהר אין הנוטפין מרובין מעצם מי הנהר כיון שם מי הנהר עמוקים ורבים. ודין זה נראה אמת דאף לפמ"ש הב"י בשם הר"ן דאף במקום שלא היה הנהר מהלך מתחלתו מטהר בוחלין כשרבו הזוחלין על הנוטפין. והו' כשרבו שם הזוחלין. אבל רבינו ירוחם אומר דשם י"ל שרבו נוטפין. ועיין ש"ך ס"ק י"א שלא הבין כן לכאורה. ואין לומר דמ"מ חשיבי חיבור זה לזה. כי י"ל החיבור לא מהני לענין לטהר בוחלין. וכן מוכרח לפמ"ש הב"י בשם שער המים בד"א עד מקום שהיה מהלך מתחלתו. נמשכו מימיו יותר הטובל שם לא עלתה לו טבילה והרי הוא כמקוה שאינו מטהר אלא באשבורן כו' עכ"ל. הרי אף שבאמצעו מטהר בוחלין עכ"ז אצל שפתיו אינו מטהר רק באשבורן. אף שהנהר כולו מחובר זה לזה. אע"כ צ"ל לענין זה לא מהני החיבור כלל. ומ"ש אח"כ ויראה לי כו' היינו כשרבו שם ממש ג"כ הזוחלין על הנוטפין. ולא מחמת חיבור כלל דאל"כ ברישא נמי. ועיין בגמ' רפ"ק דמכות (דף ד' ע"א) בענין חבית מליאה מים שנפלה לים הגדול כו' ועיין בחידושי הריטב"א שם באריכות שהאריך ליתן טעם אמאי לא טהרו השאובין. כמ"כ אפ"ל כאן לענין זוחלין עכ"פ. וצ"ע. ועמ"ש לקמן בסמוך בשם הר"ש גבי מעין שמימיו מועטין וריבה עליו כו'. ועכ"פ ע"פ דברי ר"י הנ"ל י"ל טוב טעם לדין התוספתא שפסקו בסכינא חריפא דהחופר בצד הנהר אין לו דין מעין. והיינו משום דאף ברוב העתים שבעצם הנהר רבו הזוחלין על הנוטפין מ"מ אצל גדותיו ושפתיו יוכל להיות שרבו הנוטפין. והרי החופר בצד הנהר ודאי המים הבאים לתוך החפירה הם ממים שאצל גדותיו ושפתיו לבד. אשר רובם נוטפים לכן כשהופסקו ממי הנהר ע"י העפר והקרקע המפסיק ביניהן אין להם דין נהר ומעין כלל כנ"ל. מיהו יש להקשות על דין זה מ"ש הר"ש ספ"ק עמ"ש בתוספתא מעין שמימיו מועטין וריבה עליו והרחיבו מטהר באשבורן ואין מטהר בוחלין אלא עד מקום שהוא יכול להלך מתחלתו. פ"י ריבה עליו שעשה בריכה לפניו ונתמלאת מים זוחלין במקום שלא היו זוחלין מתחלה אין אותן מקומות כשרים אלא באשבורן אבל ארבעים סאה ודאי לא בעו. ובמקום שהיה מהלך מתחלה מטהר אפילו בוחלין עכ"ל הר"ש. וכ"כ עוד בפ"ה מ"ג. וא"כ החופר בצד המעין לכאורה לא עדיפי מים אלו מדין מעין שעשה בריכה לפניו ונתמלאת מים במקום שלא היו זוחלין מתחלה. שאינן מטהרין אלא באשבורן. ומדוע הכא אמרו הרי הן כמעין משמע אף לטהר בוחלין. והרי שם מחובר הבריכה לעצם המעין ואעפ"כ אין חיבור זה מהני לטהר בוחלין. כ"ש הכא דהקרקע מפסיק ש"ל כן. מיהו שא"פ מפרשים וריבה עליו שאובין דלא כפי' ר"ש. ולדבריהם לק"מ. ולהר"ש נצרך לדחוק ולומר כיון דדרך המעין לבקוע מתוך העפר א"כ זה שגרם שיומשך דרך הפסק עפר וקרקע עולם אין זה גורע ערכו כלל יותר מהמשיכו להדיא במקום שלא היה מהלך מתחלה. ומ"מ החופר בצד הנהר בעת חום אשר אז גם אצל שפתיו רבו הזוחלין על הנוטפין. וא"כ כיון שאז נהר זה דינו כמעין גמור ואף לקידוש מי חטאת. ועכ"פ מטהר שם בוחלין. א"כ י"ל שאז כשחופר בצדו דינו כחופר בצד המעין ממש שהן כמו מי מעין.

אך עכ"ז לכאורה יש להקשות טובא על דין החופר בצד הנהר או בצד הים אמאי דינן רק כמי גבאים או מי תמציות. דהנה גם המעיינות י"ל שהם מי הים רק ע"י שעברו

כמעין. אך עדיין אינו מיושב אצלי חילוק זה. דהא יש להוכיח דאפילו המים באים רק ע"ד שהכותלים בוצצים ג"כ דין מעיין יש לו. מהא דשמאל בבכורות שם ובשבת (דס"ה ע"ב) דנהרא מכיפיה מיבריד. ומש"ה מטהר לעולם בזוחלין. הרי עכ"פ ענין ברכה זו מה שמכיפיה מיברך מים אלך דין מעיין גמור יש להן לטהר אף בזוחלין. אף שאין זה על דרך גיד הנובע כלל כי אם רק ע"ד שהכותלים בוצצין. וכדפרש"י מכיפיה משפתו וממקורו ומסלעו. וכמ"ש הרא"ש והר"ן פ"ד דנדרים (ד"מ סע"א) שהוא ע"ד משארז"ל בתענית (דכ"ה) שאין לך טפח מלמעלה שאין תהום יוצא לקראתו שני טפחים ופרש"י כשנכנסו הגשמים בעומק הקרקע טפח תהום עולה ומתגבר ב' טפחים ואע"ג דסומכא דארעא אלפא גרמידי בפרק החליל (דף ג"ג) אפילו הכי רטיבותא מהני עכ"ל ורטיבותא הוא ודאי רק ע"ד שהכותלים בוצצין. ועיין ברבות בראשית פ"ג ג"כ נזכר אין לך טפח כו'. וכן משמע מלשונות הפוסקים דבארות שחופרין ומוצאין מים נקראו מעיין ולא התנו שיהיו נובעין בקילוח חזק. היינו ר"י בעל התוספת הביאו ג"כ הרא"ש בה' מקוואות סס"י א' דס"ל בפשיטות דהא דחגיגה (דכ"ב א') ארעא חלחולי מחלחלא נק' מעיין וכ"נ מפרש"י שם והמים הנובעין כאן כו' הרי דקרי להו נובעין אף שרק חלחולי מחלחלא ע"ד שהכותלים בוצצין. וכ"כ הר"ש פ"ה מ"ב. והיינו מים הנובעין כו' ע"ש בהדיא דאינן כמי גשמים. וכ"מ בתה"ד ס"י רנ"ח ותשו' להרמב"ן ס"י רל"א ובמהרי"ק שרש נ"ו אותם בארות העשויות בידי אדם ומתברך ומתלחלח מתחתיו כו' דין מעיין גמור יש לו כו'. ובת' הר"ן ס"י ס"ו. ולהחולקים על ר"י אין מוכרח מההיא דחגיגה להפך כי י"ל שם מיירי בחופר בצד הנהר או בצד הביצין דמבואר בתוספתא דדינו כמי תמציות. וצריך לחלק דחופר בצד הנהר הוא דלא חשוב מעיין אף שהמים עוברים דרך עפר וקרקע לא חשיבי עי"ז מים חיים כיון שרק שטח מועט מהארץ מפסיק בין הנהר לחלל החפירה ובאין להדיא מהנהר להחפירה לא נשתנו עי"ז להיות נק' מעיין וכיון שמהנהר נפסקו דינו כמי גבאים. אבל כשהמים של הנהר עוברים דרך שטח רב מקרקע ועפר הארץ בענין שע"ז הם נצללים ומזדככים כדרך כל מי מעיין ה"ל מעיין וזהו כל המעינות אף שבאין מפרת כנ"ל. ועיין בחזקוני פ' תולדות ע"פ ויעתק משם ויחפור באר אחרת שכשהרחיק מהנחל לא רבו על הבאר לומר ששייך להם מחמת שבא מהנחל כו'. ובהרמב"ן מבואר שאף בבאר הראשון שרבו עליו לומר לנו המים שבא מהנחל עכ"ז האמת אינו כן ע"ש. אמנם מ"מ מבואר מזה דכשהרחיק מהנחל אין שייך טענה זו אפילו לדבריהם כו'. וקצת ראייה לחילוק זה מדברי הרא"ש בתשו' כלל ל"א ס"י י"א אמנם מקוה זה שהוא מעיין נובע ונתייבש בקיץ והיה בור רחוק ממנו קצת כמו חמשה בתים ומלאוהו מים מכונסין ונתמלא המקוה זה ג"ל להכשיר כו'. וראייה מהא דאמר שמואל נהרא מכיפיה מבריד כו' ע"ש. משמע דר"ל דהשאובין כיון שעברו דרך גידי הנביעה ה"ל כמעין ע"ש. ואף שאח"כ נטה מזה. י"ל היינו במים שאובין ממש שבאין בידי אדם לגמרי. ועוד שלא היה הבור רחוק רק כמו חמשה בתים. ע"כ לא נשתנו עי"ז לעילוייא. אבל מים הבאים מהנהר שהם בידי שמים וכשנמשכו דרך הארץ שטח רב י"ל שפיר חשוב מעיין. אך בהר"ש פ"ח דפרה מ"י לא משמע לכאורה כן מדכתב נהי דבפרת עצמו חיישינן לרבוני הנוטפים במעינות ההולכים במחילות תחת הקרקע לא חיישינן לתערובתן לריבוי מיני תערובות שמים פסולין מתערבין בהן עכ"ל. משמע שהטעם שהמעינות חשובים מים חיים משום דלא חיישינן בהו לתערובות מי גשמים אבל לא משום שע"י עברו דרך הארץ והעפר נשתנו לעילוייא. אך אין בתירוצו טעם נכון אמאי לא חיישינן בהו לרבוני נוטפים שבפרת שהוא מקורן. והדברים שכתבתי הן דברי אאזמ"ר הגאון ז"ל בדרוש ע"פ עלי באר ענו להי'. ואף שאין למידין מהדרש עכ"ז הדברים נכונים ומתקבלים. ובתשו' משכנות יעקב סס"י מ"ג כתב

בפשיטות דכל המקוואות שהם בארות הנובעים כשהם סמוך לנהר אין להם דין מעיין כלל. ובספר לבושי שרד בסוף הספר סעיף צ"ד וס"ק ר"ו ס"ל להפך בפשיטות. ולפע"ד יש לחלק

דבצד הנהר ממש ודאי אין להם דין מעיין כדברי המ"י. אבל כשהן רחוק הרבה מהנהר אף שעכ"ז נמשך שרש המעיין מהנהר י"ל דיש לו דין מעיין כנ"ל. ומ"מ נראה דבעינן עוד שיהיה ג"כ מקלח ונובע ולא ע"ד שהכותלים בוצצים כדברי מהרי"ט.

ועיין במשנה וגמרא פרק עושין פסין גבי באר ובור כו'. ומ"מ לענין איסור דאורייתא צ"ע אם לסמוך בזה להקל. אבל לענין חשש ג' לוגין שאובין דרבנן אפשר לסמוך ע"ז דדינו כמעין בתנאים הנ"ל דלא כהמ"י. וכן לענין חשש זוחלין דמקוה שנשדק הנזכר בש"ע סעיף נו"ן נ' שיש לסמוך ע"ז דמקוה כזו אין נפסל בזחילה כהנ"ל כיון שבלאו הכי הרא"ש חולק על הר"ש דאין זה זוחלין. משא"כ בחשש רובה שאובה וכה"ג צ"ע אם לסמוך על הנ"ל:

משנה ז למעלה ממנו מעין שמימו מועטין ורבו עליו מים שאובין (ופי' הרמב"ם

וז"ל ומעלה רביעית שתהיה עין המים מועטת המים ושאו

המים ונשפך בה עד שרבו המים וגברו הנה אלה המים משותפים

ב' משפט המקוה והמעין ידמה למעיין בדבר ולמקוה בדבר)

שזה למקוה לטהר באשבורן (לא בזוחלין. ר"ש) ולמעין להטביל

בו בכל שהוא. (ופר"ש ולא בעי ארבעים סאה במקוה דאע"ג

דבטלו רביעית דמקוה כדאמרין במסכת נזיר פרק שלשה מינין

(דף ל"ח סע"א) והאיכא מקוה דאמר מקוה המחזיק בו רביעית

ראוי להטביל בו מחטין וצינוריות בפ"ק דפסחים (ד"ז ע"ב).

ומשני בר מההיא דבטלוה רבנן ואמרי דבעי ארבעים סאה

אפילו למחטין ולצינוריות. מ"מ כל שהוא דמעין לא בטלו וה"נ

תניא בת"כ בס"פ ויהי ביום השמיני מעיין מטהר בכל שהוא

ומקוה בארבעים סאה ואסמכתא בעלמא היא התם דמדאורייתא

סגי במקוה ברביעית אלא משום דתקון רבנן ארבעים סאה

נקטיה ואפ"ה קתני מעיין בכל שהוא) וכ"כ התוספת בנזיר

שם (דל"ח ע"ב) וז"ל דתנן ת"כ פ' שמיני מקוה בארבעים סאה

ומעיין בכל שהוא ומדקתני המקוה במ"ס ע"כ בתר דבטלוה

דאי קודם לכן גם המקוה טהור ברביעית. אלא בתר ביטול

קאמר. וקאמר במעיין כל שהוא. וליכא למימר דקודם ביטול

איירי ובאדם דהא מקוה בעינן מ"ס. א"כ גם המעיין לא

מטהר אדם בכל שהוא. דבעינן מים שכל גופו יתכסה בהן.

וה"נ אמר בפרק בתרא דחגיגה (דכ"ב) דהא ארעא חלחולי

מחלחלא ובעינן ארבעים סאה. ולכל הפחות באדם איירי.

ואין לתמוה אי לא בטלו רביעית דמעין לתנייה. דאיכא למימר

דה"ה בפחות מרביעית סגי במעיין עכ"ל. וכ"כ התוספת פ"ק

דפסחים (ד"ז ע"ב) ד"ה אלא. וז"ל ואומר ר"י דכי נמי בטלו

רביעית דמקוה מ"מ רביעית דמעין לא בטלו כו'. ובפסקי

תוספת שם סנ"ג מטבילין כלים במעיין כל שהוא. וז"ל האגודה

שם ספ"ק דפסחים ס"ד פ"ר"י כולו שאוב מדרבנן וכי ביטלו

רביעית דמקוה לא ביטלו כל שהוא דמעין עכ"ל. בשט"מ בנזיר

שם כתב דהא דאמרין רביעית דמקוה בטלוהו לא נזכר בכל

הש"ס כ"א כאן. ולפע"ד דמוכח כן ממתניתן דמקוואות פ"ק

מ"ז למעלה ממנו מקוה שיש בו מ"ס שבו טובלין ומטבילין

פי' טובלין אדם ומטבילין כלים וכ' הבי"ר רס"י ר"א דהיינו

שאף לכלים בעינן מ"ס משום דבטלוה לרביעית דמקוה א"כ

מזה מוכרח מהמשנה דבטלוה לרביעית דמקוה וצ"ל כוונת השט"מ

שלא נזכר בפירוש לשון זה שבטלוהו כ"א כאן בגמרא דנזיר.

והראב"ד בבעה"נ שער המים פ"ו כ' והבטול הזה מפורש הוא

בכמה מקומות במקוואות שהרי אמרו שלשת לוגין מים שאובים

פוסלין את המקוה ולא חלקו בפסלות הזה בין טבילת אדם

לטבילת כלים. ואם איתא דרביעית הוה מקוה טהרה לכלים

קטנים הרי מקוה שלם אינו נפסל בשאובין ואיך יפסלו שלשת

לוגין ארבעים סאה מן הכשרים אלא שבטלוה מהיות מקוה

עד דהוי ארבעים סאה. והביא עוד מכמה משניות ומגמרא

שנתבאר אות ב' ואות ג' אוי יקבעו אותו בשולי החבית או הצאפ. כדי שעיין לא יהיה עליה תורת כלי מעולם. אך אין זה לעיכובא כ"א לכתחלה אם אפשר ולא לדחות מחמת זה זמן הטבילה:

סימן קסו

בדין מ"ש בשו"ת משכנות יעקב ח"ד סס"י מ"ג שהבארות שהם סמוכים לנהר כל שיש לספק בו מן הנהר נמשכים לו המים כו' אין לו דין מעיין כלל:

הנה מ"ש נבקעו כל מעיינות תהום רבה. מוכח לכאורה דמעיינות הן הבאים מהתהום. ולא הבאים מהנהר. אך מ"ש ויסכרו מעיינות תהום. ואיתא במדרש רבות פ' נח פ"ג אבל לא כל מעיינות חוץ ממעיין טכריא ואבלונים. ומערת פמיס. עכ"ל. ועיין מעיין מערת פמיס במשנה ספ"ח דפרה באר אחאב ומערת פמיס כשרה. וצ"ל וכי ליכא מעיינות חוץ מאלו השלשה דקחשיב חוץ ממעיין כו'. אלא י"ל שאלו הן מעיינות תהום. ושאר מעיינות אינן נמשכים מהתהום. ובהא אתי שפיר מה שהקשה הראב"ע אמאי דקאמר נבקעו כל מעיינות תהום רבה. אמאי לא קחשיב ג"כ נחלים. ותירץ דהנחלים נמשכים ממעיין. ולפמ"ש י"ל בע"א דלא קחשיב. רק מה שנבקעו דבר חדש שאינו בנוהג שבעולם. ולבן מעיינות סתם וכן נחלים לא חשוב כ"א מה שנבקעו מעיינות תהום רבה זהו דבר נפלא ונס. וכן עד"ז וארובות השמים נפתחו. שנפתחו ארובות ולא כמו גשם שיורד טיפין טיפין. וכ"מ בגמרא פ"ה דסוכה דנ"ג ע"ב דהתהום הוא רחוק בעומק הארץ אלה גרמדי. ומה שחופרים מעט בארץ ומוצאים מים זהו מסולמא דפרת. וע' פ"ג דתענית דכ"ה ע"ב. שהתהום עולה רק טפחיים או ג' טפחים כו'. אכן ברבות שמות פרשה ה' משמע דעולה גם עד חמשים אמה קרוב לעלינות הארץ ואפילו יותר כו' ודרך אגב נאמר שזוהו ראייה לשטת ר"ת פב"ת דבכורות נ"ו ע"א דפוסק דנהרא מבפיה מתברין ע"ש שהביא הא דתענית פ"ג. ולא הביא הרבות הנ"ל דמסייע ליה יותר. ומה בירושלמי פ"ק דתענית ה"ג א"כ מה יעשו שרשי חרוב כו' אחת לשלשים יום התהום עולה כו' משמע לא כהרבות הנ"ל. עכ"פ מבואר מהגמרא דסוכה הנ"ל דהמים שמוצאים בארץ סולמא דפרת ניננו וכדאמרין בן פב"ת דבכורות דנ"ה סע"א דגם המעיינות הם סולמי דפרת. ולכן הנודר ממים דאתו מפרת אסור בכל מימות שבעולם. ועיין בהרמב"ם פ"ט מהל' נדרים דין י"ח ובטוש"ע יו"ד סי' רמ"ז סכ"ה:

ב והנה הר"ש פ"ח דפרה משנה יו"ד הקשה וא"ת ולשמאל וכי אין כו' וי"ל דיש תקנה במעיינות כו' והא דאמרין כו' נהי דפרת גופיה חיישינן לריבוי נוטפין למעינות היוצאים במחילות כו' ולא חיישינן לתערובתן לרבויה מיני תערובות כו' ודבריו צ"ע דנהי דלא חיישינן לרבויה שירבו הפסולין. מ"מ לענין מי חטאת הרי שנינו רפ"ט דפרה צלוחית שנפל לתוכה מים בל שהוא כו' פוסלין חכמים. ובפ"ה דפרה מ"ב המטביל בלי לחטאת במים שאינם ראויים לקדש צריך לנגב ופר"ש פן יתערבו שאין ראויין בראויין כו'. משמע דאם היו מתערבים אפילו מעט מזעיר מהמים שאין ראויים לקדש בראויין היו נפסלים המים הראויין. ועוד שהרי הביא הר"ש עצמו פ"ח דפרה משנה ט' מעיין כו' שהיה רבה בימות הגשמים ומתמעט בימות החמה כשר. וא"כ הרי ע"כ נתערבו בו מי גשמים. ושמא נתערבו עד שלא רבו עצם מי המעיין על מי גשמים. אלא נ' לומר כיון שהמי גשמים אין יורדין במים שהמעין מקלח אלא שנכלעים תחלה בארץ. ודרך עובי עפר הארץ נמשכים

וקודם הטבילה שופכין לתוכה מים חמין מהנ"ל הרבה כי המים חמין דוחקין את הצוננים לחוץ עכ"ל. צריך שיהיה בדעק התחתון נקב גדול לא פחות מחצי טפח על חצי טפח מרובע. וגם צריך לזוהר שלא יסתום הנקב ע"י הקרח בעת הקור. (אכן אם קשה לזוהר בזה. אוי יעשו החבית באופן זה שלא יחברו הדעק להחבית עד שיעשו מקודם נקב בהדעק טפח על טפח מרובע. ואח"כ יחברוהו להחבית ואוי לא איכפת לו אף אם יסתם הנקב ע"י קרח. אך אם יסתם ע"י סתימה אחרת יפסל):

ג וע"ד השאלה הג' יש שעושיין יתד הנקרא שטויר להנקב וסותמין בו הנקב ושופכין מהטון מים הצוננים עד גמירא וממלאים אותה עם מים חמין אח"כ פותחין השטויר וטובלין בו עכ"ל:

שאלה כזו הובא בפתחי תשובה שנשאל ע"ז הג' רע"ק איגר ז"ל וע"ש שהצריך ב' נקבים בהשוליים. א' דק כמו גענונענע פען עד"מ. וזה הנקב יהיה פתוח לעולם ולא לסותמו כלל. ב' נקב טפח על טפח וזה הנקב יעשה לו כיסוי של עץ היינו לא יתד הנכנס לתוכו בהידוק כי אם רק עץ המכסה על פני כל הנקב למעלה כמו טעללר. וכדי שלא ינוד ממקום הנקב יכולים להניח עליו מלמעלה אבן גדול עד"מ. ובשעת טבילה ישפכו מים חמים. ואח"כ יסירו הכיסוי והאבן ותטבול בו עכ"ד:

ד ועוד זאת צריך שיהיה החבית או הצאפ מחזיק ערך ששים הין או יותר. ושיהיה בו ארבעים הין מים כשעומד בנהר. מצד המים הנהר. ר"ל שיעמידו אותם במקום בנהר שכשיהיה מי הצאפ שוים עם מי הנהר יהיה בו ארבעים הין. מצד מי הנהר לבד בלי שאובין. ואם אין מי הנהר גבוהים כ"ב שיהיה מחמתם בהצא"פ ארבעים הין יעשו הצאפ רחב יותר באופן שיהיה בו ארבעים הין עכ"פ מים. בשויווי למי הנהר. ויעשו סימן בהצאפ לידע עד איזה מקום בו יגיעו המים כשהם ארבעים הין. וכשישפכו מים חמים הרבה לתוך הצאפ ימתינו מלטבול בו עד שיהיה גובה המים בהחבית או הצאפ רק כפי הסימן. ולא יהיו גבוהים יותר למעלה מן הסימן. בכדי שלא יהיו זוחלין ונמשכין מהצאפ להנהר ע"י הנקב שלמטה שיש קצת דעות לפסול בזה כמ"ש בתשו' מעיל צדקה סי' ל"ט ע"פ הט"ז סי' ר"א סס"ק גימ"ל. הגם שאין דבריהם מוכרחין מ"מ ראוי לחוש לדבריהם. ולכן צריך שגם אחר שיטילו המים רותחין אל הצאפ יהיו המים בהצאפ גובהו עד הסימן לבד בכדי שעיין נדע שהם שוים עם מי הנהר ואז לא יהיה כאן זחילה והמשכה מהצאפ לנהר כי אם להפך מהנהר לצאפ ואזי כשר לכל הדעות. כן ראוי לעשות בכל אלו ג' אופנים המבוארים בהשאלה. שיעשו סימן בהחבית או בהצאפ שידעו עד איזה מקום בו מגיעים המים בשישוע עם מי הנהר. ושכך יהיה בשעת טבילה גם אחר שפיכת מים רותחין ושיהיה בשיעור זה מים בהצאפ או החבית ארבעין הין. רק באופן האחד בשנוטלים שני הדעקין מן החבית ובשהיא תלויה באויר רחוק ג' אצבעות מקרקעית הנהר בתבתי לעיל שאין מעכב לדקדק שיהיה בהחבית ארבעים הין בנ"ל. אבל מ"מ הסימן שיהיה גובה המים בהחבית אחר שיטילו מים רותחין כגובה המים בהחבית תמיד מקודם שיטילו מים רותחין צריך גם שם. וגם מ"מ גם שם טוב וראוי לדקדק שיהיה בהחבית עד הסימן ארבעין הין:

ה ובשאלה הב' והג' טוב יותר לעשות חבית גדולה או צאפ לכתחלה בלא דעקין. ואח"כ לעשות דעק ולעשות נקב בהדעק מקודם שיקבעו הדעק בשולי החבית. ואחר שיהיה הדעק נקוב כפי השיעור

גדול מאה אמה מפסיק ביניהן וכשחפר שם מצא מים נובעים דרך גיד הנובע. או כמה גידים. ולא בציצת הכותל כולו י"ל דהוי מעיין. וכמו כל המעינות הבאים ממי פרת דחשיבי מעיין גמור. ואפשר עוד קצת ראייה מהא דשאובה מטהרת בהמשכה ע"ג קרקע. ולחד מ"ד בעינן רבייה והמשכה. עכ"פ מדהמשכה אפילו ע"ג קרקע מהני. א"כ כמ"כ כשנבלע והולך דרך הקרקע משך גדול ונובע כמעיין ש"ל דדינו כמעיין. ועוד הרי בנהר עצמו י"א דמטהר בזוחלין משום דנהרא מכיפי מברין. א"כ היכא דהלך ממנו מעצמו במשך ההלאה מרחוק ונובע כמעיין י"ל דבכה"ג מטהר בזוחלין לכ"ע:

אח"כ ראיתי להב"ח סי' ר"א ססע"ד ד' החמיר בהחופר בצד הנהר מטעם אחר לגמרי. ומדבריו מובן דהטעם של שו"ת משכנתו יעקב הנ"ל לא ס"ל כלל כ"א מחמיר בזה שיהיה דינו שוה למעיין שא"צ מ' סאה ולמקוה שאינו מטהר אלא כאשבורן. והטעם ע"פ מ"ש המרדכי בשם רבינו מאיר וז"ל ובתוספתא תניא מעיין שמיימו מועטין וריבה עליהן והרחיבו מטהר באשבורן ואין מטהר בזוחלין אלא עד מקום שהיה מהלך בתחלתו פ"י שריבה עליו והרחיבו שעשה בריכה לפניו ונתמלא מים והיו זוחלין במקום שלא היו זוחלין מתחלתן אותן מקואות אינן כשרים אלא באשבורן אבל ודאי ארבעים סאה לא בעינן כדתנן במתניתן ובמקום שהיה מהלך מתחלתו טהור אפי' בזוחלין עכ"ל. משמע לפ"ז דאסור לטבול בחפירה שסביב העיר (שנמשכו מי הנהר הגדול לשם) בזוחלין. אבל הר"ן פ"י בתוספתא זו פירוש אחר וצ"ע עכ"ל. והנה דברי רבינו מאיר הנ"ל הם פירוש רבינו שמשון פ"ק דמקואות משנה ז'. והנה לפירושו יש לעיין מה תולה בדין מעיין שמיימו מועטין אפי' היו מימיו מרובין ראוי שיהיה הדין כן דכיון שלפירושו תולה מפני שנמשך במקום שלא היה מהלך מתחלתו א"כ אף אם מימיו מרובין. מאחר שנמשך במקום שלא היה זוחל מתחלתו נפסל מלטהר בזוחלין. גם מהמשנה רפ"ה דמקואות מבואר דמעיין שהעבירו ע"ג בריכה אם היתה ריקנית ולא נפסק המעיין כשירה אף לקידוש מי חטאת וכ"ש דמטהר בזוחלין. אשר ע"כ הרמב"ם והרא"ש מפרשים מים שמיימו מועטין וריבה עליו היינו שריבה עליו מים שאובין וא"ש דדוקא כשמיימו מועטין דאזי רבו השאובין על מי מעיין ע"כ אינו מטהר אלא במקום שהיה זוחל מתחלתו. גם מדברי הרמב"ם והרא"ש ורשב"א נ' כן דהא דמתחלקין בין מקום שהיה זוחל מתחלתו ובין מקום שלא היה זוחל מתחלתו היינו הכל לענין ריבה בו שאובין וכ"ד הר"ן. אבל א"כ ממילא בלא ריבה עליו שאובין רק שעשה חפירה והמשיכו לתוכו. יש לו דין מעיין לכל דבר. ועוד צ"ע הרי הר"ש עצמו פ"ק דמקואות משנה ו' הביא התוספתא וז"ל החופר בצד המעיין כל זמן שהן באין מחמת המעיין אע"פ שפוסקין וחורזין ומושכין הרי הן כמעיין עכ"ל. והרי כיון שחופר בצד המעיין א"כ ממשך המעיין למקום שלא היה זוחל מתחלתו. ואעפ"כ הרי הוא כמעיין ומשמע דמטהר בזוחלין כדון מעיין. מיהו ראיתי שפ"י הר"ש וז"ל הרי הן כמעיין דמטהר בכל שהוא אע"פ שאין בו ארבעים סאה עכ"ל. א"כ אפ"ל דמ"מ בזוחלין אינו מטהר. אך זהו דוחק מדתנא הרי הן כמעיין משמע לכל דבר. וכ"נ מדברי הרמב"ם פ"ט שבי' ג"כ סתם דינו כמעיין. ואפ"ל שגם הר"ש אינו פוסל אלא בעשה בריכה אצלו והמשיכו לשם שלא דרך גידי הארץ. אבל התוספתא מיירי בחופר בצד המעיין והמעיין נובע לשם דרך עפר הארץ אזי הרי הוא כמעיין לטהר אף בזוחלין. והב"ח י"ל ג"כ מיירי שנמשך מהנהר להיות מעיין הנובע ומים חיים. כי זהו רק פועל מעשה ידי אדם שחפר הקרקע. הניח מקום למים של הנהר שילכו לשם. ואין זה מעשה הטבע ככלל. אבל כשהמקוה או הבאר רחוק מן הנהר ויש שטח

בגידי המעיין. אזי גם הם עצמן כשהמעיין מקלח מימיו חשובים מים חיים דפי' מים חיים היינו המקלחין מתוך עובי הארץ. והם מבוועא דמים הם נקרא מים חיים. דתרגם מים חיים מי מבווע. היינו נביעה. לאפוקי מי גשמים ומי מצויות. וכיון שאלו המים באו דרך נביעה נקראו מים חיים וכאלו אין בהם שום תערובת מי גשמים ככלל. שהרי נשתנו לעילוייא ע"י שעברו דרך עובי הארץ ונעשו מים נובעים. ועיין כה"ג בכ"י בא"ח סי' תס"ב סד"ה הלכך ובמג"א שם סק"ג וסק"ו דכיון שתוסס אח"כ כו' כמו מי גשמים שנשתנו בתוך הענבים כו'. והח"צ בתשו' סי' ק"מ השיג ע"ז וכ' דמה ענין מעשה שמים שהטבע פועל ומשנה העצמיים. למעשה ידי אדם שהם המים הניתנים ע"ג הצמקים שאין בו כח לשנות עצם המים בו עכ"ל. ובנ"ד ג"כ זהו מעשה שמים. היינו כי כאשר מי פרת או אפילו מי גשמים שזורדים בעומק הארץ ומתלחח הארץ ומגיעים לגידי המעינות ומקלחים אח"כ דרך מה שהמעיין מקלח הרי נשתנו להיות מים חיים ממש. ובוה יש ליישב התוספתא שהביא הר"ש ספ"ח דפרה. הכל שוים בבאר שירד לתוכה שטף של גשמים שהוא צריך להמתין עד שיחורו המים לכמות שהיו עכ"ל. ואינו מובן מאי מהני ההמתנה הרי המי גשמים לא יצאו מתוך הבאר. דלכאורה סתם באר היינו שיש לו כתלים מן העפר. שזהו ההפרש בין באר שבא ע"י חפירת אדם וכמ"ש באר חפרוה שרים. וכמ"ש מהרי"ק שורש נ"ו. וא"כ כיון שנשארו בו המים של גשמים. ראוי שיפסל כדון הנזכר לעיל מהמשנה פ"ה דפרה מ"ב המטביל כלו כו'. והן אמת דהראב"ד ס"ל בפ"י המשנה דעדיות פ"ז על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהם כשרים דהיינו אפילו לקידוש מי חטאת. ולכן השיג פ"ט דפרה עמ"ש הרמב"ם שכל הנהרות פסולים. שהרי רחוק שיתערב בהם מחצה כו'. ובאמת ראייתו מהמשנה אינו כלום דבמשנה אינו מבואר רק כשזוחלין רבו על הנוטפין דינו כזוחלין. ומה זה ראייה לקידוש מי חטאת הלא משנה שלמה שנינו פ"ה דמקואות כל הימים מטהרין בזוחלין ופסולין לקידוש מי חטאת. וכך י"ל כשזוחלין רבו על הנוטפין ה"ל מטהרין בזוחלין ופסולים לקידוש מי חטאת. וא"כ לכאורה לפ"ז קשה על התוספתא דבאר שירד לתוכה שטף כו'. אלא י"ל כיון הבאר הוא גומת נביעת המעיין ושם חזק כח המעיין עד שבמשך זמן מה משתנים המיעוט מי גשמים שירדו לשם ונהפכים להיות כמו מי מעיין ממש מאחר שמי מעיין נובע לשם וה"ל כמו מים שנופלים על הענבים כו' וכמ"ש הח"צ שהטבע פועל ומשנה העצמיים כו'. והנהר שכבר רחוק מן המעיין אפ"ל דאין בו כח כ"כ לשנות הנוטפין לטבע מים חיים. ועפ"ז א"צ למה שנדחק הר"ש פ"ח דפרה משנה יו"ד למעינות היוצאים כו' לא חיישינן כו'. דאפילו הם מי פרת ממש שרבו בו הנוטפין על המים חיים עכ"ז כיון שעברו דרך עפר הארץ נעשה מעיין המקלח. הרי נשתנו הן להיות מים חיים ממש דוגמת מ"ש הח"צ שזהו ענין מעשה שמים שהטבע פועל. ומשנה העצמיים כו'.

ומ"ש בתוספתא הביאה הר"ש פ"ק דמקואות משנה ו' החופר בצד הים כו' בצד הנהר הרי הן כמי תמציות. וכ"פ הרמב"ם פ"ט מקואות. הנה מהרי"ט ח"י"ד סי' י"ח פ"י דמיירי שרק בוצצין הכתלים מים ולא י"ד נביעה. אך אפילו נאמר דזהו אף שהמים באים בשפע רב. עכ"ז כיון שהן בצד הנהר ממש. אשר מפסיק ביניהן שטח מועט מהארץ. אין שירך לומר שבשטח מועט כזה תשנה הטבע את מי הנהר להיות מעיין הנובע ומים חיים. כי זהו רק פועל מעשה ידי אדם שחפר הקרקע. הניח מקום למים של הנהר שילכו לשם. ואין זה מעשה הטבע ככלל. אבל כשהמקוה או הבאר רחוק מן הנהר ויש שטח

הטמאים מטומאה לטהרה כ"ש שיכשרו המים השאובין להכשירם כמי גשמים וכ' זה בפשיטות לקל וחומר ע"ש. ולדבריו הנה דין חפירה זו אף את"ל דדינה כמי תמצית היינו לכל הפחות כמי תמצית שלא פסקו כמ"ש בהדיא רבינו שמשון ספ"ק דמקוואות וכן השכל נותן שהרי אנו רואים שלא פסקו מלהיות מתמצים מן הנהר וגם נובעים בחוקה כנ"ל. וא"כ הם מטהרין את השאובין ולא דמי לשאר מקוואות שאין בהם מ' סאה שנפסלין בשאובין דהיינו משום שדינן כמי תמצית שפסקו דמירי במקוה שירדו גשמים לחפירה א' ושוב פסקו הגשמים ואין בוצצין. משא"כ בחפירה זו דדינה לכל הפחות כמי תמצית שלא פסקו וכיון דמידי דרבנן הוא דהיינו רק לענין שלא יפסול בג' לוגין שאובין היה ראוי לסמוך ע"ז וכ"ש את"ל לצרף סברת רמ"א לע"פ שהח"צ דחה וסברת מהר"ט הנ"ל. אלא שאעפ"כ לא מפני שאנו מדמין נעשה מעשה. רק בצירוף ההשקה שכ' רומע"ל ג' ודאי דדי להקל דאף שרבינו ירוחם כ' שיש מחמירים אם נפסקה ההשקה. והש"ך חשש להחמיר לכתחלה היינו בשאובין ממש. וגם בזה ג' שהוא רק חומר א' בלכתחלה. דהא ראיית הרא"ש גדולה ממשנה מפורשת פ"ו דמקוואות שלשה מקוואות בזה כ' סאה כו' עד והמקוואות טהורין ואע"פ שנפסקה ההשקה. וא"כ די להחמיר במקוה שהיא ודאי שאובין. אבל בנ"ד ש"ל שהוא מעיין וא"כ ה"ל ספק פסול דשאובין אין להחמיר ודי לסמוך על ההשקה כפסק הש"ע בפשיטות כהרא"ש. ושוב ראיתי כה"ג בתשו' שבסוף ספר מנחת יעקב סס"י ד'. אך ענין ההשקה נ"ל שלא לסמוך על ההשקה לנהר דהא רבו המחמירים מלטבול בנהרות. אלא לחפור חפירה אחרת למעלה מחפירה זו סמוך לנהר שתתמלא ויהיה בה מ' סאה ממה שיתמצה מהנהר או ממי גשמים ולשומרה שלא יפלו בה ג' לוגין שאובין ואח"כ ישקו חפירה זו החדשה לחפירה הראשונה שאנו עסקין עליה ועי"ז תטהר החפירה הראשונה. ומ"מ אם יוכל מע"ל ג"כ לנקותה ע"י כלים מנוקבים ולשפוך עפר ואח"כ תתמלא ואח"כ לעשות ההשקה כנ"ל הרי טוב יותר:

סימן קסט

מקוה שבבית החיצון שבמרחץ וחלוקה לשנים. הא' היא גומת המקוה עצמה שהמעין נובע בתוכה. הב' שהתיבה בתוכה והיא נקובה ויותר מכאן עד כמוצאי רמון וסתמו בסיד כנהוג במדינות אלו למען ישפכו לתוכה מים רותחים אחר שיהיה בה מ' סאה מים כשרים. ובהיות כי צריכים במרחץ להרבה מים רותחים וצוננים וקשה להוליך מן הנהר שהוא רחוק לכך עשו עמוד עץ עב ותוכו חלול והוא מגיע עד קרקעית גומת המקוה הגדולה ובחללו מכניס עץ ואדם מגביהו ומורידו ועי"ז המים עולים בגובה עד ראש העמוד ושם בצדו קבוע כמו צאפין שהמים יוצאים ממנו לסילון ומסילון ליורות שבמרחץ והסילון הזה אינו כלי כי אין לו רק שתי דפנות ומב' צדדיו הוא פרוץ. והנה כששואבים מים הרבה מגומת המקוה הגדולה מתמעט השיעור גם במקוה הב' שהיא התיבה כי יש נקבים קטנים בין הנסרים לפי שלא נעשו כ"כ בטוב ולכן פעמים שיחסר בה מ' סאה ובעת ששואבים מים ע"י עמוד חלול הנ"ל ששופך בסילון יוכל להיות שנשפך מן הסילון לתוך התיבה ערך ג' לוגין ושאל השואל אם נפסלה המקוה שהיא התיבה עי"ז או לא. וקצרו של השאלה הוא אם המים הנפולים מן הצאפון והסילון יש להם דין מים שאובים שפוסלין את המקוה בג' לוגין או לא. ואמנם על גומת המקוה עצמה אין שאלה כי גם שיחסר המים ישארו בה שיעור כי היא גדולה רק בתיבה יוכל להתמעט השיעור:

הנה מצד הכלים שהמים נמשך בהן מן המקוה והוא

המים נמשכים להחפירה מתוך הנהר בעברם דרך עפר הארץ משך נכון ורב. שאין י"ל דינן כמעין. א"כ תו אין לפסול כלל מצד שוחל במקום שלא היה זוחל מתחתו וכנ"ל. ועוד דהא הר"ש והר"מ יחידי נינהו נגד הרמב"ם והראב"ד והרשב"א והרא"ש והר"ן וכנ"ל. וגם פשט המשנה פרק ה' העבירו ע"ג בריכה משמע כדבריהם כנ"ל. ומ"מ למעשה בוחלין גמורין צ"ע אם לסמוך ע"ז. אבל לענין הדין הנזכר בש"ע סעיף ג' נראה ודאי להקל בכה"ג:

סימן קסח

נִדוּן מקוה שחפרו קרוב לנהר ערך ח"י אמות ומצאו שם מים נובעים בחוק אם דינה כמעין והנהר ארכו ב' פרסאות וג"כ נובע בחזקת חפרו שלא בזמן הפשרת שלגים ולא בזמן גשמים ובשעת החפירה נפלו בו ג' לוגין מים שאובין מהכלים שניקו אותו בהן:

הנה מקודם צריכים אנו לדון אם חפירה זו יש לה דין מעיין או דין מקוה. ועיין ברמב"ם פ"ט מהל' מקוואות הלכה ג'. ובכ"מ [הקשה] מדין חופר בצד הים ור"ל דהלא הימים מטהרין בזוחלין ולא מספקינן להו בריבוי נוטפין ולק"מ דהטעם דהים מטהר בזוחלין פירש"י בפ"ד דשבת וריש פ"ח דפרה שנהרות עורבין עליהן וא"כ דיו לבא מן הדין להיות כנדון. גם כי בשפת הים יש לחוש לריבוי נוטפין כמו בשפת הנהר. גם י"ל דשפת הים ושפת הנהר נדון כדיו מקום שלא היה המעיין מהלך בו מתחתו כ"א באו המים לשם ע"י נוטפים כו' וכ"ש למהר"ק דס"ל דבמקום זה אינו מטהר בזוחלין אפי' הנוטפין מועטין ובשאר המים כתב ג"כ שראוי להחמיר בזה ע"י רס"י ר"א. ולפמ"ש בתוס' דשבת דק"ט סע"א דמי הים אינם מים נובעים ול"ד לנהר אלא הטעם דמטהרין בזוחלין משום דכל שעה הולכים ושיבים מכאן לכאן. א"ש טפי דלהכי כשחפר בצד הים דשוב אין המים שבחפירה הולכים ושיבים ודאי אינן נדונים כמו מעיין כיון שהם מצד עצמן אינם נובעין. וגם עכשיו אינם הולכים ושום כמו הים א"כ ה"ל מי תמצית. ומהך טעמא המים המתמצים משפת הנהר והים אל החפירה שבצידה אינו נדון כלל כמעין רק כמי תמצית. אבל החופר בצד המעיין הגמור נדון המים המתמצין ממנו כמעין ואע"פ שהרמב"ם והרא"ש פ"ה דמקוואות משנה ה' פ"י והנוטפין כמקוה דאפי' נוטפין ממעיין קאמר. נוטפין היינו טיפין טיפין. משא"כ מים המתמצין הם זוחלין ולכן כשמתמצין מן המעיין ממש ואינן נוטפין נדונין כמעין. משא"כ כשמתמצין מן הנהר והים מטעם הנ"ל (ועיין ב"ח ססע"י ד' דס"ל דחפירה שבצד הנהר דינה כמעין שאין צריך מ"ס וכמקוה שאינו מטהר בזוחלין. וקשה עליו מהתוספתא דה"ל כמי תמצית לכן דבריו צע"ג). ולפ"ז בנ"ד שכ' מע"ל שבעת גמר החפירה נראה שנובעים המים בחזק מכל צד כדלעיל. א"כ אף את"ל דה"ל כחופר בצד הנהר מ"מ הואיל ואנו רואים החלחול הוי חיבור וא"צ אפי' מ"ס וממילא וכ"ש שאינו נפסל בשאובין. ולכאורה זה עמוד גדול לסמוך ע"ז לבד אלא שבתשו' ח"צ סי' מ' הרבה התייבש על ראב"י"ה ודחה זה מהלכה ע"ש דבריו נכוחים מאד ולכאורה התוספתא הנ"ל דפ"ק החופר בצד הנהר כו' ג"כ מסייע להח"צ. עוד יש סיוע ע"פ תשו' מהר"ט הנ"ל דס"ל דמי תמצית שלא פסקו שנחשב במשנה פ"ק דמקוואות המעלה השנייה שבשש מעלות במקוואות דמעלה ראשונה הוא מי תמצית שפסקו ומקוואות שאין בהם מ' סאה. למעלה מהן מי תמצית שלא פסקו שהם מטהרים את המים הטמאים ולכן נפלו מים טמאים ושתה טהור טהור משא"כ במקוואות שאין בהם מ"ס. וס"ל למהר"ט דאם הם מעלים את המים

מפתחות

גם צריך לעשות הסי' בהטוין כניל. ובשני השאלות האחרונות צריך שיהיה עד הסי' מיס' [דבריו צריכים ביאור ואכ"מ] גם בשאלה א' טוב לדקדק בזה כדי שלא ישאר חרוץ למים אף שעה א':

סימן קסז. על ענין הבארות המטוכים לנהר אם יש להם דין מעיין. השיב: (א) בסוכה ג' ד"ב דכל המים שמוציאין ע"י חפירה בארץ שוליים דפרת ניהו. וקצת ראי' לזה: (ב) והנה הרי"ש בפ"ה דפרה מ"י מחלק דלמה לא ניהוש לרבינו נוטמין שבפרת גופיה. ואין חילוקי יפה דלענין מי חטאת אף בלא רבוי נפסלו. אלא י"ל כיון שהנוטפין באין דרך נביעה דין מעיין עליהם וכמ"ש הח"ץ בת' ס"י ק"מ. ובה יתיישב התוספתא שהביא הרי"ש שם. ומשיג על הראב"ד בפירושו המשנה דעדיות פ"ז במהר"ש שרבו כשירין אף למי חטאת. ולפ"ז החומר חרוק מהנהר אמה ויותר י"ל ג"כ דדין מעיין לו אם הוא כמו גיד הנובע ולא בציצת הכותלים. אך הבי"ח ס"י ר"א ס"ל דאינו מטהר אלא באשבורן עפ"ד המרדכי בשם מהר"ם וכהו דעת הרי"ש פ"ק דמקואות מ"ז אך לפ"ז קשה מ"ש מימיו מעיטין אפי' מרובים כיון שזולת במקום שלא היה מחלק מתחלתו גם קשה מהמשנה רפ"ה דמקואות. אלא העיקר כדעת הפוסקים דהיינו דוקא בריבה עליו שאובין ומסיק לסמוך ע"ז באם הוא חרוק מהנהר כניל שלא יופסל בוהולין הוא דלעיל [גרשם והוא לעיין משיר בפי' המשנה פ"ק דמקואות מ"ז]:

סימן קסח. מקוה קרוב לנהר ח"י אמות שפול לחוכו ג' לוגין מ"ש בעת שניקו אותו. השיב מה שהקשה הכ"מ בפ"ט מהל' מקואות ה"ג מחומר בצד המים. י"ל דשפת המים מספקים ליה בנוטפין. או י"ל דדינו כמקום שלא היה מחלק המעיין בו מתחיל. ולד' וסופת שבת ק"ט איש טפי אך כ"ז במתמצין מן הנהר [גרשם]. והוא שכדומה שחסר כאן ענין שלם] אבל בניד שנובע בחוק הרי רואין החבור לנהר וא"כ איצ' מ"ס ומכש"כ דאינו נפסל בשאובין. אך הח"ץ לא היה חבוך. עוד טעם עפ"ד המהר"ט דמי תמצית שלא פסקו מכשירים השאובים ובניד מקרי לא פסקו. ולצאת כל הדיעות יש לעשות השקה למקוה כשירה:

סימן קסט. מקוה שחלוקה לשנים. הא' שהמעין נובע בה. והשני' תיבה נקובה כרמון וסחום בסיד. ובמקוה הגדולה העמידו פומ"פ. ועל ידו שאובין מים למרחץ. ופעמים שמתחם' בהתיבה מ"מ"ש ע"י השאיבה. ובשעת שאיבת המים יכול להיות שנופלין בתוכו ג' לוגין מ"ס. השיב הפאמ"פ והסילון היוצא ממנו אין להם דין כלי. אך הא באר ע"י אדם. מיהו הטי"ז התיך כשנבקין ע"י כלי מנובק משום דמחוברין עדיין ול"ח תלשו. ואפילו להרמב"ם והריב"ש הובאו ב"י סס"י ר"א דל"א גוד אחית מ"מ שאובה יודו וכמ"ש הרי"ש פ"ז מ"ז ו"ד לא גרע מניצוק ואפשר עדיף [גרשם] והוא שצ"ל שבניד המים נשפכים בלי הפסק וע' בסוף התי' וצ"ע: (ב) אך לבאורה בניד י"ל דהוי נבי' וכמ"ש ב"ש ע"ז נ"ז ד"ה דרובגוני לפ"י רש"י דנצוק היינו קילוח העומד באויר דוקא. מ"מ הא כ' החוס' גיטין ט"ז דכיון שהיון בגישיחא אין סופו ליפול בחבית לא עדיף מניצוק וה"ה בניד: (ג) אך מ"ש החוס' ע"ז נ"ז ד"ה דרובגוני וברא"ש שם משמע כיון שהקילוח היוצא מהברזא הולך בכח ובויושר מקרי עדיין חד נצוק. והברזא והעמוד ודאי חד נצוק הוא ורא"י מבית גישתא [גרשם] והוא שצ"ל שמה הסילון לא היה נשפך וע' בל' השאלה ואפשר דלא איכפת ל"י שם שנשפך מן הסילון וע' ט"ז רס"ק מ"ז וא"כ יש להקל בניד דהוי ס' בדרבנן:

סימן קע. בידן קבעו ולבסוף חקפו. לענין תיבת המקוה שנתחברה להאיוורוב שקבוע בקרקע. השיב. לכאורה קשה על הש"ע סעיף ל"ד ורמ"א ס"ז שהכשירו בזה והוא כר"א בב"ב ס"ז ובח"מ ס"י צ"ה יש בזה ב' דעות ולא הכריע. וא"כ דוקא להסוברים דכולה שאוב דרבנן יש להקל אבל להסוברים דהוי דאורייתא לא מהני. ורא"י מד' הרמב"ן ב"ב דס"ו. ומתניין דהשוקת בסע' ספ"ד דמקואות ובפרה פ"ה להרמב"ם בפ"י המשניות היינו שחקק בסעל מחובר. והרא"ש והר"ש דפירשו בתלוש ע"כ דס"ל כר"א בב"ב שם ולפ"ז מ"ש הרב"י דלהרמ"ם לאכשורי מ"מ שכללי בעינן נקב המטרה וקביעה בארץ. וקשה דאם ע"י הנקב לא יצאה מתורת כלי מדרבנן. מה תועיל הקביעה. דהא ע"י פסלי רבנן בב"ב שם בניור שחקקו כו'. ופס"ו דכלים מיב' פ"י. כמותם. וי"ל כיון דהאיסור דרבנן הוא מצד הכלי מהני הקביעות לטהרו לגמרי ורא"י לזה מהסוגי' שם ומיהו דלהרמב"ם כלי שניקב כדנו אין איסור מבילה בתוכו רק דרבנן דהוי לא היה מהני קביעות. ויבאר דהקביעות לבנין המחובר לקרקע נמי מהני ורא"י מהא דרף של נחתומין שם. ומיישב דל"ת מ"מ הפרישה בחרי"מ ס"י צ"ה ס"ז. עוד ראי' מהרשב"א חולין ד"ה ובת' ח"ג ס"י רנ"ד. ובמיוחסות ס"י רכ"ו. וכיון שלענין טומאה כן היה

סעיף ג' ומ"ש הבי"ח להחמיר כיון שנוערו כו' י"ל כיון שהוא בגומת המקוה אין לחוש. וקצת ראייה ממשנה ספ"ו. גם בחי' אנשי שם משמע דאין נראה לו כהמרדכי: (ז) ולפ"ז אפי' אם הנקב הוא למטה מ"מ"ס כל שישארו מ"ס שלא יוחלו כשרה. כיון דהא דניידי בתוך המקוה ממקום למקום לא מקרי זחילה. ובניד דרוב המקוה לא יוחלו גם המרדכי יודה ולא להחמיר אלא אם הזחילה הוא בעלילות המקוה אי"כ הם עומדים בפניו ולא בטלו: (ח) ואין להעיר חומרא מדין ברירה. כי בבדין העומד להתברר יש ברירה כמש' החוס' בכ"מ. ועוד דהמים שהם עומדים סמוך לכותל הן עשויים לזחול. ובכ"ה"ג גם ר"ז בניעה לי"ט יודה [גרשם]. והוא דמי' לא בטלי וכמ"ש"ר לעיל ס"ז בדברי המרדכי] ועוד דמתחת שאין ברירה בהמיעוט לא אתרע מחמ"ו הרוב. וראיה לזה מתמורה ל' ע"א [גרשם] והוא שצ"ע דלכאורה יש לחלק בטוב] ע"כ בפירושו טעם הב' ודאי יש להקל: (ט) ובפרט ש"ל דרך סדק גם הרי"ש יודה דלא חשיב זחילה כמש"ל ס"ד וכ"כ התשב"ץ ח"א ס"ז. וביאר דניקב דמי לנסדק. וא"כ למ"ש הש"ע סניא דניקב כשר היה וכש"כ סדק וראיה מהא דעירוב מקואות ומשיג על הגר"א ס"ק צ"ז שם:

סימן קסה. על ענין הנזיל. (א) לחכם א' שהשיב על דבריו וכותב שהמעשה היה שלא ישארו רוב שאינם זוחלין: (ב) עוד השיג דהא הרמ"א מתמיר לכתחלה. ויבאר דיפה עשה הב"י דפסק דלא כהטור. דדעת הרא"ש לאו יחידאה הוא. גם הרמ"א א"ל דחש לזה לכתחלה דהיאך המיעוט שיחולק יעשו לכל המקוה זוחלין וי"ל מיעוט בנהר רובא גריר ועוד ראייה לזה: (ג) ובטעמו של הרמ"א י"ל דהנה בפסק הש"ע כהרא"ש יש תרי קולא. הא' שגם הזוחלין יצטרפו למ"ס לטבול בהם. והב' דמשמע אפי' הם רובא כל שנשאר מ' סאה שאין זוחלין והנה התה"ד ס"י רנ"ד הגיה מ"ש משאובין דלא פסלי מקוה כשרה אפי' ברוב נוטפין פסלי ברבייתו ומשיג על ת"י הבי"ח והט"י: (ד) ות"י התה"ד דשאובין מכשירי בוויקה וזה לא שייך בנוטפין. וא"כ קשה על הרא"ש היאך יכשרו הזוחלין לטבול בהם. וצ"ל דס"ל זחילה זו לא חמיר משאובין. או דהרא"ש מייח' שהזוחלין הם רק מיעוטא וממדי' ליה לטיט הנרוק. רק דחמור קצת דצריך מ"ס מים שאין זוחלין. ע"ז הרמ"א לחוש לכתחלה דבהזוחלין לא עלתה טבילה. אבל לא ס"ל כ"ל לחוש דכל המקוה נעשה זוחלין מהמ"י: (ה) ויבאר שמהתשב"ץ ומהרי"ק יש ללמוד להקל. בניד במכש"כ: (ו) וגם המרדכי שהחמיר י"ל דחושש שראשי יכסה בהזוחלין ולא שכל המקוה יש לה דין זוחלין. ועוד י"ל דוקא בנפרץ שפתו חשיב המרדכי וזול ולא בנסדק וטעמא רבה איכא לחל: (ז) וכ"מ בריו' נכ"ז ח"ה ובת' הרא"ש כ"א ס"ד ובתשב"ץ ח"א ס"ז ות' מע"צ ס"י ל"ט. וראיה ממשנה ט' פ"ז דמקואות. ע"כ"פ המים שלמטה מהסדק ודאי ל"ח זוחלין: (ח) וא"כ בניד אף המים שהמסדק ולמעלה כיון שעכ"פ לא יצאו מחמת המים שבמקוה שני' דסותמין. א"כ לא מקרי זוחלין. והוי כסומך מקל כו'. עוד טעם כיון דאינו ניכר זוחלין: (ט) אך אפי' גם נאמר דחשיב זוחלין יש ג"כ היתר בניד ויבאר דטעם זוחלין שרבו כשירים משום ביטול נגעו בה ואף הנוטפין נהפכו להיתר לטהר בוזחלין: (י) וא"כ היה בניד הזוחלין בטלי בנוטפין ואף לדיד' דהתם נהפכו הנוטפין להיות זוחלין וא"כ בטלי. אבל בניד לא נהפכו הזוחלין וז"ל ע"כ"פ קודם שיזחלו שוים הם לגמרי וראיה ממשנה פכ"י דכלאי' [גרשם] והוא לעיין ת' החוס' ס"ז ר"א ב' השט"מ ביצה: (יא) ואין להחמיר מ"ש המרדכי בחולין דלא שייך בטול היכא דתחי' מעורב. ובניד בעת פיסולן הם כבר מעורבים. דז"א דהעיקר כיון דהיתר ניכר תחי' שייך בטול כמ"ש בת"ש ובכ"מ: (יב) ומכש"כ בניד דהמיעוט הם זוחלין רק דרך סדק. ויבאר דסדק קיל מנפרץ: (יג) אמנם בניד י"ל דרוב הם הזוחלין. לבן אין להקל לכתחלה. רק יש להקל מצד שואל מעיין. ואין זה דין מעיין העומד דהיינו דוקא היכא שמימיו מועטין (דהו) אך לא כל הבארות ודין מעיין להם רק אותן שאין פוסקין מימיהן לעולם. ואף גם זאת כשלא נפסק. וע"י בערוויניש אפשר דהוי הפסק. ועוד דבת' משכנות יעקב שדא נרגא בבאר סמוך לנהר ע"כ יש לעשות תיקון אחר היינו נקב כשפ"ה לחבר שני המקואות כ"ז שזולת ואז לא אכפת לן מה שזחל ממקוה א' לחברתה ומביא הרבה ראייה לזה:

סימן קסו. ג' שאלות. א' שנוטלין הבית שניטלו ממנה שני הדעקין. ומעמידין אותה בנהר ומחזיקין אותה עם פלעקיר סביב. וקודם הטבילה שופכין לתוכה מים חמין הרבה. השיב דטוב לחלוח באויר ע"כ"פ שיהיה בצי"א הפסק מן הטרין עד הקרקע ג' אצבעות. ואז איצ' שתחזיק מ"ס גם לעשות ס' בהטוין במקום שמסיים נובה הנהר ולא לטבול כ"ז שיש בהטוין מים יותר מהסי' כדי שלא יהיה חשש זחילה. שאלה ב'. שנוטלין מן הטרין רק דע"כ אחד. השיב שצריך לעשות בדע"ק דתחתון נקב ח"ט על ח"ט מרובע ולזה לא יסתם ע"י קרח וכדומה. שאלה ג'. יש שעושיין ברזא ושופכין לתוך הטרין מים חמים. ופתחין הברזא בשעת טבילה. השיב שיש לעשות כמ"ש בת' רעק"א. היינו נקב א' דק כמי עגוניני פניו. וזה יהיה פתוח לעולם. גם נקב טע"ז יעקב ועליה כולו לא ברזא ויהיה הטבילה לפתוח אותו.

הזחילה הוא בהכשר המקוה. וא"כ הרי כל המים חשובים כזוחלין עכ"ל. תשובתי על דבריו ימצא ממ"ש לעיל אות ג' ואות ד' דע"כ להרבי בש"ע קיל ליה זוחלין אלו משאר זוחלין הפסולים דאורייתא כמו שימצא שם. ואיך יעלה על הדעת שיהיה סוכר דע"י המיעוט זוחלין יחשב הכל זוחלין מה שבזוחלין גמורין לא נמצא כן. כ"א היפך דאזלינן בתר רובא. יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא. וגם להמרדכי הדין כן בודאי בנסדק וכמש"ל אות ו' ואות ז'. בדין ברירה לא אכתוב עוד ודי במ"ש מקודם. מ"ש ר"מ עוד וז"ל עוד אבקש שיבאר לי הפלוגתא שכתבתי בין התשב"ץ ח"א סי' י"ז ובין הטוש"ע סעיף נ' בענין נסדק. כי לפע"ד נראה דבחדא שיטתא קיימי לפי הנראה מש"ע סעיף נ"א שפסק כהרשב"א ומטעם לפי שאין זחילתו ניכרת. א"כ מוכרח לומר שנכסע"ף נ' מיירי בנסדק רחב שזחילתו נראית. והרשב"א שהביא התשב"ץ מיירי בנסדק קטן. הנה מ"ש ר"מ דהתשב"ץ מיירי בנסדק קטן יותר ממ"ש בטוש"ע אינו מובן. הנה לשון הטור מקוה שנסדק. והוא שאילת הראש בשות' כלל ל"א סי' ד'. וכן בהראש' בהל' מקואות סי' י"א שאם נסדק אחד מכותלי המקוה כו'. ולא התנו המחמירים שיהיה הסדק גדול ביותר. ובתשב"ץ ג"כ אינו מבואר שהסדק קטן אדרבה הרי כ' שנשחתו כותליו ומים הנקוים יורדים בו דרך סדקו ותמיד אתם צריכים להוסיף בו מים עכ"ל משמע שהסדקים הם גדולים קצת. א"ו נ' דהתשב"ץ בשם הרשב"א פליג עמ"ש הטור דמקוה שנסדק א' מכתליו חשוב זחל. והטעם כמש"ל אות ו' דהר"ש לא הזכיר ענין זוחלין רק במקוה שנפרץ שפתו וכ"כ המרדכי. ונסדק לא הזכירו ויש לומר שנסדק לא דמי לפרץ שפתו וכמש"ל באריכות. והנה לשון הרב"י בש"ע סי' אינו כלשון הטור דהטור כ' מקוה שנסדק א' מכתליו. והרבי"י בש"ע כ' שנפרץ אחד מכתליו והמים יוצאים דרך הסדק כו'. הנה ארכביה אתרי ריכשי. שנפרץ הסדק. מבואר שתופס לשון הראש' בתשו' שהביאה בב"י שכ' ואף רבינו (הר"ש) לא פירש אלא שנפרץ על שפתו כו' ומשמע שנפרץ כ"כ כו' ע"ש. ולכך דקדק הרב"י בש"ע ג"כ לכתוב לשון שנפרץ אחד מכותליו. אלא לא ס"ל לפסול בנסדק סתם כשלא נפרץ כותל המקוה כ"א שנסדק. דא"כ היה לו לכתוב כלשון הטור. מקוה שנסדק כו' אם ישארו בו מ' סאה כו' ומדוע שינה לשון הטור וכ' שנפרץ. א"כ אפשר לשמוע דאינו פוסל כ"א בנפרץ שפתו. דנפרץ היינו על שפתו כלשון המשנה פ"ו דמקואות משנה ט' נפרצו כו' ע"ש. אלא מ"מ ממ"ש הש"ע אח"כ והמים יוצאים דרך הסדק. משמע דס"ל לפסול אפי' רק בנסדק א' מכתליו. אבל מ"מ מבואר דנסדק לא ברירה כ"כ לפסול כנפרץ. וא"כ עכ"פ כל שהיוצאין ע"י הסדק הם מיעוטא. והרוב לא יצאו והם מ' סאה אין לחוש כלל וכלל אף לכתחלה:

קיצור. שהתשב"ץ חולק עמ"ש הטור מקוה שנסדק דפסול משום זוחלין והש"ע ארכביה אתרי ריכשי מקוה שנפרץ כו' דרך הסדק כו'. דלכאורה נפרץ לאו היינו סדק שבאמצע הכותל. ולכן משום מיעוט זוחלין דרך הסדק אין לחוש כלל:

יג אמנם בנדון שאילתנו שהמקוה שמטילין בה היורה חמין היא קטנה ורק כמה חלק רביעי מהמקוה הגדולה שבצדה. י"ל שאחר שיטילו בו יורה גדולה קע"ה אין יהיו הרוב ממנה יוצאין ע"י הסדקים למקוה הגדולה. אם לא שהמקוה הקטנה עכ"פ ג"כ יש בה מים כשרים לעולם כשיעור היורה שמטילין לתוכה שהוא קע"ה הין. שאז הזוחלין ממנה יהיה רק מיעוטא. ואז א"צ שום תיקון אף לכתחלה וכנ"ל. אבל אם המקוה יש בה בעצמה לפעמים מים פחות מן היורה שמטילין לתוכה בענין ש"ל שע"י המים שיצאו אח"כ

שם ואין להאריך כזה כי בנד"ו הוא מעורבים יפה ובטלים לגמרי. דומיא דזוחלין שרבו על הנוטפין. אלא דהכא עדיף טובא דהתם הנוטפין פסולין מדאורייתא בודאי. והכא יש כמה דעות דלא פסילי כלל:

קיצור. וא"כ הי"נ המיעוט זוחלין הנ"ל אות ח' בטלים ברוב הכשרים להיות הטבילה עולה בהם ג"כ. ואין לחלק דזוחלין לא בטילי באשבורן. ולא דמי לנוטפין בזוחלין שהם שוים עכשיו. דה"נ הם שוין לגמרי קודם שיצאו. רק שלענין הדין אינן שוים. וגדולה מזו מצינו במשנה פכ"ת דכלאים דצמר רחלים בצמר גמלים בטל כרוב:

יא אלא שלכאורה י"ל אם שייך כאן ביטול כיון שהאיסור תחלת ביאתו לעולם בא מעורב כ' המרדכי בחולין פרק הזרוע סי' תשל"ז דלא שייך ביה ביטול וראייתו מפ"ב דב"ק דכ"ו סע"א. אף שבנד"ו השאובין דמי היורה הם שגרמו שיהיה זוחלין והם היו ניכרין. מ"מ כשהיו ניכרין לא היה שייך בהם פיסול דזוחלין כי היו שאובים וזה היו פיסולם. וכשירדו למקוה ונטהרו משאובין נתחדש הפסול דזוחלין. ואז הם מעורבים ואינן ניכרים. אך הנה במל"מ ספ"א מהל' מטמאי משכב חקר בינו של המרדכי הנ"ל ושם כ' דחכמי אשכנז חולקין עליו. וגם לפמש"ש דשאני הכא דהחלב של האבר מתחלה בעודה בתוך האבר לא היתה מעורבת כו' ע"ש. והרי בעודה בתוך האבר לא היה חלב אעפ"כ חשוב ליה איסור הניכר הנ"ל בנדון זה הרי המים השאובים הגורמים שיהיו זוחלין היו ניכרין וחשוב איסור הניכר. ועוד דהת"ש בהל' שחיטה סי' י"ד ס"ק ט"ז פירש דברי המרדכי דהעיקר תולה שיהיה ההיתר מסויים וניכר בפ"ע תחלה וז"ל דהיכא דמעולם לא היה ההיתר מסויים בפ"ע לא אזלינן בתר רובא כו' ומעולם לא היה לפנינו היתר מבורר לכן אינו מבטל את האיסור עכ"ל. וכן מצאתי לו תנא דמסייע הכו"פ סי' ק"ב סק"ח שהכריח דאלי"כ ד' המרדכי הנ"ל סותרין למ"ש בטוש"ע א"ח רס"י ש"ך מסה"ת סי' רכ"ג אשר שהוא ר"ב שנראה שהוא שכ' מש"ש המרדכי דחולין הנ"ל ע"ש. ולכן כ' דשם ג"כ אין דבר המבטלו ניכר כי הרוק והדם בא בפה כאחד וכן בזב שראה קרי דא"א בלא צחצוחי זיבה בא הקרי וזיבה כאחד. משא"כ כאן היין עומד מע"ש ובשבת זב לתוכו יין מענבים נתבטל תיכף דהיתר ניכר ולא האיסור עכ"ל. וכמ"ש מזה לעיל אות ח'. וא"כ בנדון שלפנינו ג"כ הרי ההיתר ניכר שהמקוה כבר היה עומד כשר וישר. קודם שהטילו לתוכו השאובים. הרי אין לך ההיתר הניכר גדול מזה. ולאחר שהטילו לתוכן שאובין ונכשרו נתחדש פיסול מיעוט זוחלין. הרי מיעוט זה אף שאינו ניכר בטל ברוב היתר הניכר. ועיין עוד במה שהעיר הת"ש ממסכת נדרים פרק הנודר מן הירק דגדולים מבטלים את האיסור שבהם ע"ש בר"ן. ועמ"ש לעיל אות ח' דלפמ"ש הטא"ח רס"י ש"ך יש ככה"ג ביטול יותר ע"ש:

קיצור. ואין להחמיר ממ"ש המרדכי סוף חולין. דהעיקר תולה שיהא ההיתר ניכר תחלה:

יב עוד כ' ר"מ וז"ל שאף לסברת הרב"י בש"ע יש מקום לומר שלא לטבול במקוה שלנו בשעה שהיא זוחלת כו' לפי מאי דברידנא לדעת הר"ש דאם המיעוט זוחל הוי כאלו כולו זוחל. דיש לומר דגם המחבר מודה לזה. אלא דס"ל דאם זוחל למעלה ממ"ס לא איכפת לן כיון דלאו בעיקר הכשר מקוה הוא. אבל כשזוחל למטה ממ"ס כיון שהזחילה היא בהכשר המקוה הוי כאלו כולו זוחל אפי' המים שהם למטה מהנקב. אבל בנד"ד שהסדקים הם למטה ממ' סאה אף שישארו בסוף אחר הזחילה מ"ס ויותר. מ"מ הרי

ממנה ע"י הטלת מים חמין. יהיו רובא. אזי אין דעתי נוחה להקל לכתחלה. הגם שאחר כל הזחילה ישאר בה יותר ויותר מארבעים סאה שאינן זוחלין. וא"כ לדעת הרב"י בש"ע י"ל שהוא כשר. וגם יש עוד צדדים להקל כנ"ל אות י"ב ואות ו' ז' ח'. ומ"מ אין לסמוך בזה. וכמוכר ממש לעיל אות ד'. ומ"מ גם אם הוא כן יש עדיין ב' אופנים להקל. האחד אם המקוה הוא מעיין. כמו שמשמע מתשו' ר"מ הראשונה שכו' וז"ל שכאשר מחמין אותה כמה פעמים נתרבו השאובים על מימיה וזה מבואר בב"י סי' ר"א שרוב הפוסקים הסכימו עכ"פ במעיין העומד שרבו עליו מים שאובים שאינו מטהר בזוחלין אפי' כמקום שהיה מהלך בתחלה ה"ה הרשב"א והרמב"ן בתשובה סי' רל"א והראב"ד וכ"ה דעת הרמב"ם לפי הבנת הרב"י והכ"מ פ"ט מהל' מקוואות הלכה י"א נו'. והנה זה מבואר בתשובת הרמב"ן שם שמקוואות שלנו דין מעיין עומד יש להן עכ"ל ר"מ בתשובתו הראשונה. ומובן מדבריו שהמקוואות הנ"ל הם מי מעיין. רק דר"מ ס"ל שכיון שהמעין הוא בבאר שעומד ואינו זוחל מחמת שהכתלים של המקוה גבוהים יש לו דין מעיין העומד. ולבבי לא כן ידמה. דפי' מעיין העומד שאינו מטהר בזוחלין הלא זהו דין המשנה פ"ה דמקוואות משנה ג' היה עומד וריבה עליו והמשיכו. ופי' הר"ש שאותו מעיין לא היו מימיו זוחלין אלא עומדים וכן פי' הרמב"ם אמנם אם היה מי המעיין שוקטים נחים כו' ובפי' הרא"ש שם דהיינו מעלה רכיעית דפ"ק מעיין שמימיו מועטים. והוא מ"ש הרמב"ם בפי' המשנה פ"ק דמקוואות מ"ז ומעלה רביעית שתהיה עין מים מועטת המים ושאוה המים ונשפך בה וכו' וגבר וכו' אינו מטהר אלא באשבורן. וה"ט דכיון שהיה עומד מתחלתו ולא היה זוחל מפני מיעוט מימיו לא היה בו כח לזחול. ע"כ מה שנעשה זוחל ע"י השאובים אינו כלום. ולכן אינו מטהר בזוחלים. אע"פ שושה למעיין בדין לטהר נכל שהוא. וכ"כ הרמב"ם בחיבורו פ"ט דין י"א היו מי המים עומדים ואין נמשכין כו'. משא"כ בארות החפורין בידי אדם אם מוצאים בה מעיין היינו גיד נובע ומימיו רדופין וממלא כל החפירה מים. הרי אינו כלל מעיין שמימיו מועטין. דאדרבה מימיו מרובין והחפירה מתמלאת מים במשך מועט. א"כ אין לו כלל דין מעיין העומד וריבה עליו כו'. שמה שזה הוא עומד היינו רק מפני כותלי המקוה שהם גבוהים ביותר. וטבע המים שאינו יכול לעלות למקום הגבוה יותר ממקום נביעתו כדפרש"י פ"ג דיומא דל"א סע"א שא"א למים כו'. ע"ש דהיינו במי מעיין. וא"כ מה שהמים שבמקוה עומדים אינו מפני שמימיהם מועטים שיהיה עליהם דין היה עומד כו' כי אם מפני שהכותלים אין מניחים אותן לזחול. ובכה"ג אין לו ענין כלל לדין היה עומד. ולכן פשיטא שמעיין כזה אינו נפסל ע"י שנפרץ א' מכתליו ונעשה זוחל. וכדפסק הש"ע בהדיא סעיף ג' דדינו של הר"ש שייך דוקא רק במקוה של מי גשמים כו'. אבל אם היא באה ממעיין אין לחוש לזחילתה. והיינו ודאי אף במקוה שיש לה ד' כתלים והיתה עומדת תחלה אשבורן עד שנפרץ אחד מכותליה כו'. וגודל התמיה על ר"מ איך רוצה לפסוק דמקוואות שלנו הבאים ממעין דין מעיין העומד יש להן ונפסלים ע"י זחילה כהנ"ל. ואיך יסתור ויחלוק על הרב"י והרמ"א בש"ע ס"ג שפסקו להפך בלי שום חולק. והטעם פשוט כנ"ל דזה שעומדים ע"ד אשבורן אינו רק מפני הכותלים ואינו ענין למעיין העומד דהתם הפירוש שעומד ואינו זוחל מבלי שום מונע לו רק מפני מיעוט מימיו כו'. ומה שהביא ר"מ מתשו' להרמב"ן סי' רל"א לא היה נעלם מבעלי הש"ע ג"כ. אבל לא דקדק מע"ל בדברי תשו' להרמב"ן שכתב וז"ל שהמעין שעומד כגון מקוואות אלו שמימיהם מן מקורות של מעיין אע"פ שמימיהם מועטין עכ"ל. הרי פי' דמיררי בשמימיהם מועטין ור"ל שאינו נקבי הנביעה רדופין ולא היה החפירה מתמלא מים כ"א ע"י שפך וזו

מרובה. ודומיא דנהר פרת שם לפי' הראב"ד ע"ש. אבל כשנקבי הנביעה רדופין ודאי אין לו דין מעיין העומד כלל. והיינו דינו דהש"ע ס"ג. ומוכרח הוא. וכאשר כתבתי כן מבואר בהדיא במהרי"ק שרש נ"ו וז"ל ומדחוינן דמי באר כשרים למי חטאת כמו שהבאתי לעיל ראייה בדורה ומשנה שלימה דמסכת פרה פרק שמיני. כ"ש וכ"ש דמי באר כשרים לדין מעיין לטהר בכל שהוא ובזוחלין כמו מעיין גמור. עכ"ל. וע"ש דמי באר היינו מקוואות שלנו. שחפר בקרקע גלות המים פשיטא דמעין גמור יש לו ואפילו זב היה יכול לטבול בו כו'. ע"ש. א"כ חשיבי מים חיים. והם שני מעלות למעלה ממי המעיין המטהר בזוחלים. וכ"מ בתה"ד רס"י רנ"ח שכו' וז"ל דמקוה שהוא מעיין כמו כל המקוואות שלנו בארץ אשכנז שהם חפורים עד מוצאי מים עכ"ל ולא הזכיר כלל שיהא דינם כמעין העומד. כ"א משמע דחשיבי מעיין גמור. ולכן אפילו ריבה עליו מים שאובים הרי הוא כמו שהיה ומטהר בזוחלין. דהיינו דין מעיין שהוא משוך כנדל וריבה עליו הרי הוא כמו שהיה. ופירשו רוב המפרשים היינו וריבה עליו שאובין אע"פ מטהר בזוחלין. ולא דמי לנהר שנפסל ע"י ריבוי נוספין מלטהר בזוחלין כמו שכו' בתשו' להרמב"ן. וכמו שחילקו הראב"ד והרשב"א דבמקום שהיה זוחל מתחלתו אינו נפסל מלטהר בזוחלין ע"י ריבוי שריבה עליו שאובין או נוספין. ואף לפי' הרמב"ם דמחלק בין נהר ובין מעיין דדוקא בריבה תוך גומת המעיין דוקא. הרי הי' חשוב ריבה תוך גומת המעיין. רק הר"ש ס"ל דפי' וריבה עליו אינו ריבוי שאובין. כ"א שריבה והרחיבו ע"י חפירה. מ"מ אין להחמיר כפירושו נגד כל הפוסקים בפרט בדין זוחלין אלו דנסדק הכותל דכלא' יש דעות בזה כנ"ל. א"כ ראיתי להב"ח סי' ר"א ססע"י ד' מ"ש בשם רבינו מאיר ומתוכו י"ל דמקוואות הנ"ל אינו מטהר בזוחלין. אך נ"ל דפי' ריבה עליו והרחיבו אף לפר"ש ורבינו מאיר היינו חפירה בצדו ממש והמשיכו שלא ע"י דרך גיד הארץ אבל כשעשה חפירה ברחוק מהנהר או המעיין והמים עוברים דרך הארץ אין זה ענין כלל לדין הנ"ל. וראיה ממש הר"ש וכן הרמב"ם פ"ט הי"ד דהחופר בצד המעיין הרי הם כמו מעיין ע"ש. ועכ"פ א"י גם לדברי הב"ח זהו דוקא במקוה שמימיו נמשכים מן הנהר דרך הארץ. משא"כ כשי"ל שהוא ממעיין. ובמקוה הבא מנהר ע"ש לקמן. ובתשו' אחרת. שיש מקום עיון בזה מטעם אחר:

קיצור. והש"מ כשהמקוה הקטנה מחזקת רק חצי משיעור המים חמים שמטילים לתוכה כגון שהמקוה מחזקת ששים סאה ומטילים לתוכה מים חמים כ"כ רבים עד שי"ל שרוב המים שבמקוה יצאו דרך הסדקים להמקוה הגדולה שבצדה. וא"כ הזוחלין אינם מיעוטא אע"פ שהן זוחלים רק דרך הסדקים אין להקל אלא בשני אופנים. האחד אם היא מעיין וכו'. ומ"ש ר"מ שזהו מעיין העומד יתא דמעין העומד זהו שמימיו מועטין בעצם עד שאין בהם כח לזחול. משא"כ הכא שמימיו רדופין רק שעומד בהכרח מפני כותלי המקוה. מה שייך זה למעיין העומד. ובמעין כזה יש להתיר ודאי זוחלין הנ"ל:

יד אלא שיש לידע דלא כל מה שמוצאים מים ע"י חפירה בארץ נקרא מעיין. אע"ג דפי' ר"י דהא דאמרינן פ"ג דחגיגה כ"ב ארעא כולי תלחולי מתלחלא. חשוב מעיין. מ"מ להפוסקים החולקים על ר"י והם הרמב"ם והראב"ד וסיעתם. וס"ל דמעין א"צ מ"ס אף לטבילת אדם מוכרח הא דארעא תלחולי מתלחלא לא חשוב מעיין דא"כ אמאי בעינו מ"ס. וכמ"ש מהר"ט בתשו' ח"ד סי' י"ח דהיינו שהם מי תמציות שחופרים בעומק ומי גשמים הנבלעים בקרקע מתמצים לתוך אותו גומא כו' ורובם פוסקים מימיהם בימי הקיץ כו'. והאריך בזה וסיים

איכא דמעמידין אותה על תהום הנהר ואיכא דמעמידין אותה רחוק מן התהום תלויה באויר. והחבית מליאה מים יותר מחציה ממי הנהר וקודם הטבילה שופכין לתוכה מים חמין הרבה מן היורה שבזאוואד שמרתחים לצורך הזאוואד. עכ"ל השאלה:

הנה אם מעמידין אותה על תהום הנהר דהיינו על קרקעית הנהר ממש. א"כ אין שום חיבור בין מים שבתוך החבית אל המים שבתוך הנהר ממש. ולכן צריך להשגיח היטב שיהיה בתוך החבית שיעור מקוה מים כשרים שאינן שאובין דהיינו מי הנהר יהיו בה ארבעים הין. ואזי אע"פ ששופכים לתוכה מים חמים הרבה. כשר וישר. ולפי שקשה להשגיח ע"ז שלא תחסר לפעמים מארבעים הין ותפסל ע"י ג' לוגין מים שאובים ע"כ יותר טוב שתהיה מעט תלויה באויר היינו שיהיה הפסק בין סוף שולי החבית ובין קרקעית הנהר עכ"פ חלל שלשה אצבעות. (אף במקום אחד בלבד ר"ל לצד אחד לבד כמו דרום או צפון יהיה בין שולי החבית ובין קרקעית הנהר שלשה אצבעות.) (שנינו פ"ו דמקוואות מ"ט כותל שבין שני מקוואות שנסדק לשתי מצטרף לערב אין מצטרף עד שיהיה במקום אחד כשפ"ה. ופי' הר"ש לשתי מצד זה לצד זה. ולערב מלמעלה למטה. וכן פ"י הרא"ש פרק תינוקת בהל' מקוואות ס" ט"ו. והרמב"ם פ"י להפך וז"ל שתי הוא האורך וכמותו ככותל מלמעלה למטה וערב הוא הרוחב וכמותו ככותל מימין לשמאל עכ"ל. וכתב הש"ך ס"י ר"א סעיף ג"ד ס"ק קי"ח וז"ל ונחלקו המפרשים איהו מקרי שתי ואיהו מקרי ערב ולכן כתב הבי"ח דלענין מעשה אין להם הכשר א"כ יש נקב כשפ"ה במקום אחד בין בוז בין בוז עכ"ל. ולכאורה מהמשנה וגמרא ופרש"י פ"ק דעירובין דף ט"ו ע"ב גבי מקיפין שלשה חבלים כו' הוא ומקיפין בקנים. ופרש"י בקנים נעוצים ועומדים זו היא מחיצה של שתי אבל של חבלים הוי מחיצה של ערב עכ"ל וכדבריו מוכרח בגמרא שם גבי אמר רב המונא אמר רב הרי אמרו עומד מרובה על הפרוץ בשתי הוי עומד וע"ש בפרש"י גבי וסתם כלי בהמה של שתי הן וד"ה בערב מאי. א"כ מזה מוכרח דלמעלה למטה נקרא שתי. והרוחב ממזרח למערב או מצפון לדרום דהיינו ענין מקיפים חבלים נקרא ערב. וכן מצאתי בערוך ערך שתי. וז"ל בפרק ו' במקוואות כותל שתי שתי מקוואות שנסדק לשתי מצטרף פ"י כל מחיצה דקיר ארכו שהוא גובה שמו שתי כאורך הבגד ורחבו שמו ערב וכן כל דבר כדאמרין בגמרא לענין מי שמוצא במדבר עכ"ל וכוונתו למ"ש בגמרא פא"ט דנ"ט סע"א. ובמ"ש כאורך הבגד צ"ע בא"ח ס"י י"א. והנה בנד"ז שהמקום פנוי שבין הצא"פ והנהר למטה מצד זה לצד זה אף דלהר"ש והרא"ש נקרא זה שתי ומצטרף לשפ"ה א"כ די והותר אם יהיה הפנוי אצבע א' ואף פחות ממנו יצטרף ודאי לשפ"ה. אבל לפ"ד הרמב"ם והערוך נקרא זה ערב ולכן אין מצטרף עד שיהיה במקום א' כשפ"ה. ואין לצרף דעת ריה"ו דאומר חלוף הדברים לצרפו לפי ר"ש. דהא כ' הפוסקים בפשיטות הלכה כת"ק. גם העליתי דהעיקר כפי' הרמב"ם שזה נקרא ערב.) שע"ז המים שבתוך החבית מחוברים אל הנהר. אזי אין צריך לדקדק לעיכובא שיהיה בהחבית ארבעין הין לעולם. ויכולים לשפוך לתוכה מים שאובים חמים בכל ענין. ולטבול בה. רק יש להשגיח מאד שיהיה א"כ מים כל כך בענין שתתכסה כל גופה מהו בבת אחת ולא יצא לחוץ אפילו משהו משערה א' ח"ו. ועמ"ש עוד לקמן סוף אות ד':

ב וע"ד השאלה השנייה וז"ל יש שנוטלין מן הטון רק דעק אחת. ויבדק התחתית נוקבין נקב בלא דקדוק גדולה או קטנה והיא מתמלאת מי נהר יותר מחציה

ולענין טהרת מקוה במי כל באר שאינה מושכת ומוציאה מים חיים אלא שהכותלים בוצצים מעט מכאן ומעט מכאן אין להם דין מעיין כו' עכ"ל. ואע"פ שבתה"ד סס"י רנ"ח משמע דגם מקוואות שאין מי נביעותן רדופין כ"כ כו' נקראים מעיין. י"ל עכ"ז מושכים ומוציאים מים. דהא מעין שהוא משוך כנדל משיכותו ג"כ אין רדופה כ"כ. אבל עכ"ז אין זה כמו ארעא לחלוץ מחלחלא. דאין זה כ"א ע"ד שהכותלים בוצצים כו'. אך מסתמא ודאי המקוה שלכם אינה עדין. שהרי ודאי אין מימיה פוסקים גם בימי השרב והקיץ. וגם יש בה מים רבים כנראה מהשאלה שהיא חלוקה לשני מקוואות גדולים כו' אלא שעכ"ז היינו דוקא כשלא נפסק המעיין. וכששי בתוך המקוה בניו מעצים י"ל דחשוב נפסק המעיין כי בניו בערוונש כשמהודקים זה לזה י"ל חשוב הפסק. אך מלבד זה אין דעתי נוחה להקל בזה משום שהגאון מוה' יעקב מקארלין ז"ל בתשובותיו הנקראים שו"ת משכנות יעקב סס"י מ"ג פסק בסכינא חריפא דבאר ומקוה הסמוך לנהר כל שיש לספק שאין למעיין מקור בפ"ע רק מן הנהר נמשכין לו המים מתחת לקרקע אין לו דין מעיין כלל יעריש שהאריך בזה. ואף שלכאורה יש לדון בענין הסמיכות עד כמה נקרא סמוך. שיהיה על זה דין החופר בצד הנהר הנוכח בתוספתא שהביא הר"ש פ"ק דמקוואות משנה ו'. מ"מ אין ליכנס בזה. ע"כ אפשר לתקן ע"י שיעשו נקב כשפ"ה בכותל שבין שני המקוואות ושיהיה הנקב פתוח עד שיצאו הזוחלין. דכשיש עירוב מקוואות חשובים כמקוה אחת דגם אם יש בה רק עשרים סאה ובוה עשרים סאה כשפ"ה כמ"ש הר"ש פ"ו מ"ו. ובש"ע סנ"ב. וא"כ במקוה א' ודאי אינו שייך הפיסול מה שזוחל ממקום למקום. וכמו בדין מחט שבמשנה ספ"ז דפי' הר"ש ומתנענעין מי המערה ובאים הגלים על המעלה שהמחט נתונה עליה. וכן פ"י הרמב"ם שם עד שישאו גלים ועבר מהם גל על זה המחט. וה"ו כמו זחילה. אלא דכל שלא נתלש הגל מהמקוה לא איכפת לן דהזחילה רק במקוה א' כן מוכרח ועש"ך סעיף ג"ז ס"ק קכ"ג. ואין לומר דהתם ה"ט משום דעיקר המקוה אינו זוחל לא איכפת לן בגל זה הזוחל ומהני הטבילה בו ג"כ כמ"ש הש"ע ס"ג. דהא כאן הדין [כז] אפילו אין במקוה מ' סאה זולת הגל. ועוד דא"כ גם בנד"ז כיון שנתערבו שני המקוואות וחשובין מקוה א'. א"כ הרי עיקר המקוה אינו זוחל כלל. והזוחל של הם מיעוטא. וגם מהמשנה פ"ו דמקוואות מ"ג שלשה מקוואות בזה כ' סאה כו' מוכח הדין דכל שיש עירוב מקוואות לא איכפת לן מה שזוחל מזו לזו וכמ"ש הש"ך סס"ק למ"ד:

קיצור. אלא שיש לפסוק דלא כל מה שמוציאים מים ע"י חפירה בארץ נקרא מעיין. ובפרט כשחופר בצד הנהר. ומה גם כשהבנין מעצים י"ל חשוב נפסק המעיין ע"כ יש לתקן ע"י שיעשו נקב כשפורת הנוד בין שתי המקוואות ואז לא איכפת לן מה שזוחל ממקוה למקוה:

ממשנה פ"ו מ"ח עירוב מקוואות כו' מביא סלון כו' מוכח דאין המקוה העליונה נפסל ע"י שהמים זוחלין ממנו דרך הסלון למקוה התחתון ועכ"ל לפר"ש דמשום שנעשה עירוב מקוואות הם מקוה אחד ולכן אין פיסול מה שזוחל מזה לזה:

סימן קסו

ע"ד השאלה הא' שנוטלים חבית הנקרא טון. ונוטלין ממנו השני דעקין ואין מקפידין איהו מדה שיהיה ארבעים הין או פחות ומעמידין את הטון המפולשת הלז בפראלעבקע ומחזיקין אותה מעט עם פלעקר סביב.

מטהרין בוחלין א"כ כיון שדינו כמעייין אפי' לענין וזחלין מ"ש לענין שאיבה וא"כ גם בחופר בצד הנהר ראוי להיות דינו כמעייין ובאמת שיש להקשות על ר"ת מתוספתא הנ"ל. ואפשר ר"ת מוקי לה בנהרות המכובין ועכ"ל כן לדעת ר"ת דאל"כ מה בין חופר בצד הנהר לחופר בצד המעייין הא היינו הך דהיינו נהר היינו מעייין. אך לפ"ז א"כ לא איש דינו של מהר"ט גם החולקים אר"ת שהרי אפילו (לדבריהם ז"א שייך דאף לענין אשבורן) החולקים עליו לא אמרו אלא שאין הנהרות מטהרין בוחלין אבל מ"מ מודו דתורת מעייין עליו להטביל בו בכל שהוא כדין מעייין שמימו מועטין ורבו עליו שאובין כו'. וא"כ הדרא קושי' לדוכתה דהחופר בצד הנהר אמאי הם כמי תמציות ואמאי נפסלת בג' לוגין מים שאובין לד' מהר"ט. מיהו לד' הר"ן שהביא הב"י כ"ש סי' ר"א דמעייין דרבו עליו שאובין מקומות יש בו שנתורת מקוה עליו והיינו אותן מקומות שהוא זוחל בהם עכשיו מחמת רבוי הגשמים ולא הי' זוחל בו מתחלה כו' א"כ לפ"ז מובן דמילוי צדדי הנהר דינו כמקוה ממש ולכן י"ל דהחופר בצד הנהר אין דינו כמעייין כלל שהרי ודאי הוא נמשך מן המים שבצדדי הנהר ולא מהמים שבאמצע הנהר. וכ"ש דסברא זו איש' לדעת ר"ן ומהר"ק שבב"י שם דס"ל להחמיר בכה"ג אפי' כשהזוחלין רבו כו' ע"ש. אך בב"י סי' ר"א דהיה מקוה שיש בו מ"ס ומעייין כ"ש נטה שם מפ' הר"ן לדעת הרמב"ם ז"ל ומ"מ גם מפירושו למדנו היכא דריבה המים שאובין מחוץ למים הנגרים מהמעייין כו' שאין דינו כמעייין כלל. וא"כ לפ"ז אפשר ג"כ ש"ל דבמקום שנתרבת הנהר אין דינו כמעייין כלל. ועש"ך סס"ק י"א דר"ת נמי מודה בזה. וא"כ איש' בפשיטות הא דהחופר בצד הנהר דינו כמי תמציות דהרי מים אלו באים ודאי מצדדי הנהר שהוא המקום שנתרבת (ומהו דמכות ד.) חבית שנפלה לים הגדול הטובל שם לא עלתה לו טבילה. יש סיוע לס' הר"ן דל"א שהמים כמעורבים בכלו וע' בתשו' חו"י סי' ק"ז אלא דכל הפוסקים לא ס"ל כן. וע' במרכבת המשנה:

ועי' דאפי' באים מאמצעית הנהר כיון שבנהרות נוטפין רבו על הזוחלין. א"כ נהי דנהר עצמו דינו כמעייין להטביל בו בכ"ש. מ"מ כל שמימיו נתלשים דרך הקרקע ואינו מחוברים עוד להנהר תו לא חשיבי כמעייין כלל מאחר שרוכס נוטפים. ול"ד כלל להמים שבנהר דמחברים למעייין ממש (וע' חגיגה כ"ב אע"ג דאדעא חלולי מחלחלא לא הוי חיבור) ובהא איש' טובא דהחופר בצד הנהר הרי הן כמי תמציות כו'. שוב מצאתי בכ"מ פ"ט מה' מקואות דין ג' שכתב מתחלה לחלק בין נהר למעייין כ"ש. משום דבנהר פעמים רבו הנוטפין. ושוב חילק בבענין אחר. ומ"ש בתשו' הרא"ש כלל ל"א סי' ט' דהרמב"ם לא מיירי רק בחילוק שבין מי גבאים כו' צ"ע דעכ"פ אין דינו כמעייין שבהלכה ו' ברמב"ם פ"ט (וגם לר"ת הדין דין אמת לסברא קמייתא אבל אסברא זו יש לפקפק לר"ת דס"ל דנהרא מכיפ' מיבךר ולעולם וזחלין מרובין) ועכ"פ עלו ד' מהר"ט כהוגן. וע' בתשו' הרא"ש כלל ל"א סי' ט' וי"א לכאור' יש סתירה לזה. ויש דחות דבס"י ט' מיירי שהמים שבמקוה מחוברים למעייין ממש (ובס"י י"א אע"פ שאינם מחוברים הי"ט שהי' שם מעייין גמור רק נתייבש קצת כו'). מיהו שם כ' שפוסקין מלהיות נמשכין כו' ע"ש. אלמא דאין מחוברים למעייין מ"מ הרא"ש לא התיר רק שאין פסולין כשאובין אבל מ"מ מודה דדין מקוה יש להם ולא דין מעייין. ואע"פ שראיתי בלקט הקמח שהביא תשו' דב"ש סי' ר"א שמים הנובעים ומבצבצים ועולין מאליהן בקרקעית המקוה דין מעייין יש להן. והתשו' אינה בידי. ואי פליגא אמהר"ט נ' ודאי דדברי מהר"ט הן עיקר שיש רא"י לדבריו מסוגיא דחגיגה דאמר' דאע"ג דאדעא חלחלי מחלחלא בעי' מ"ס במקום א' וא"כ הפוסקים דפליגי אר"י בעל התוס' וס"ל דטבילת אדם נמי לא בעי מ"ס. היך יפרנסו ההיא דחגיגה. א"ו צ"ל דלאו כל מים שבקרקע חשיבי מעייין אם לא שנראה ממש גיד הנובע כו'. ואפשר דבכה"ג מיירי הדב"ש. ול"פ כלל אמהר"ט. עכ"פ למדנו שיש הרבה חפירות שאין דינו כמעייין ונפסלין בשאיבה. לכן כ' רבינו ז"ל שישפכו המים לגמרי כו' לעיכובא.

שלא יהי' מוציא משקה וכונס משקה. והכי משמע מדכ' גבי סיד שלא יכנסו המים. מכלל דאי לא"ה היו המים נכנסין וא"כ בכה"ג פשיטא דאין זו סתימה. מלבד הטעמים הנ"ל:

לא) עוד כ' רבינו ז"ל אחר שישפכו המים לגמרי מחפירת המקוה קבעו ב' נסרים חלקים בקרקעית המקוה על הרצפה סמוך לדופן בצד שירידו שם התבה. ואח"כ יורידו התבה לתוך המקוה לקרן זוית דהיינו שב' דפנות התבה עכ"פ שהן דופן הארוך והקצר יהיו סמוכים ותכופים לדפנות המקוה שהם בנין קבוע מעצים עכ"ל. הנה מ"ש אחר שישפכו המים לגמרי מחפירת המקוה ל' לגמרי הוא שפת יתר. וצ"ל דדינא קתני כדי שלא יהיו פסולים המים שבחפירה אם שאבו אותם בדליים שאינם נקובים וכמ"ש רמ"א בסע' מ"ם בכה"ג. וע"ש דאף כמעייין כ' שצריך לפקוק נקבי הנביעה כו' וא"כ כ"ש שעכ"פ צריך לשפוך המים לגמרי מהחפירה. ואע"ג דרמ"א שם כ' אם אפשר בקלות כו' ורבינו ז"ל לא כ"כ. י"ל דרמ"א לא כ' אם אפשר בקלות רק אלפקוק נקבי הנביעה אבל מודה הוא דצריך לשפוך המים לגמרי כו'. ועוד והוא העיקר דרמ"א התם מיירי במקוה שהוא מעייין בודאי. ורבינו ז"ל מיירי בסתם חפירות דמקואות שלנו שאינם מוכרח כלל שהם מעייין. וכדכ' מהר"ט חיד"ד סס"י י"ו הזכרתיו לעיל אות כ"ב. וז"ל והשתא דאתינא להכא אשכחנא טעמא רבא לאותם הגדולים שהיו טורחים טובא לנקות את המקואות כו'. שאותן גדולים חששו לכמה מקואות שבקרקע שהן מי תמצית שחופרים בעומק [הקרקע]. שמים הנבלעים בקרקע מתמצין לתוך אותה גומא כו'. והני ודאי אין להם דין מעייין כו' דכל באר שאינה מושכת מוציאה מים חיים אלא שהכתלים בוצצין מעט מכאן ומעט מכאן אין להם דין מעייין שיהא מטהר בוחלין אלא דין מי תמצית. ותניא בתוספתא דפ"ק החופר בצד הים בצד הנהר הרי הם כמי תמצית. החופר בצד המעייין כו' הרי לך שאע"פ שמתמצה מן הים ומן הנהר נקי' מי תמציות אם לא כשמושך מהמעייין שהדבר נראה שהוא המעייין עצמו עכ"ל. וא"כ מדבריו למדנו שהרבה חפירות דמקואות שבמדינתנו היו דינו כמי מקוה ולא כמי מעייין לא מיבעי' אותן שהכתלים בוצצין מעט מכאן ומעט מכאן כו'. אלא אפי' אם בוצצין בשפע אם הם באין מהנהר כגון שחופר בצד הנהר והמים מתמצים בשפע דרך עובי הארץ מהנהר למקוה ה"ז כמי מקוה כנ"ל. וכי"נ מ"ש המרדכי שרגילין לפקוק כל נקבי הנביעה כו'. ולמהר"ט הטעם מדינא כיון שאינם כמעייין וצ"ל דמאחר שיש נביעה אמאי אין דינו כמעייין א"ו י"ל דאם הנביעה מצד שנמשך לתוכן מהנהר אין דינו כמעייין כלל. אך נהר נפל דין מעייין בבירא דא"כ לעולם יש לחוש בכל עיר שיש בו נהר אוי כשחופרין מקוה ומוציאין מים נובעין יש לחוש שמא מהנהר הוא ולא ממעייין גמור. ולכאור' י"ל דדוקא בחופר בצד הנהר דהיינו בסמוך לו ממש הוא דחיישינן שבא מהנהר משא"כ בחופר רחוק מהנהר. אך באמת גם בחופר רחוק קצת מהנהר כל שניכר שהמים באים מהנהר דהיינו כששהנהר תמטעם מתמעטים המים בחפירה וכשמתרבה מתרבים המים ודאי יש לזה דין חופר בצד הנהר כו'. ומ"ש הב"י דמעייין שנתרבה בימות הגשמים ומתמעט בימות החמה כשר. היינו אם הוא ודאי מעייין אלא שנתרבה בימות הגשמים מלחלוחית האויר. וע' בתשו' מהרא"ש כלל ל"א סס"י י"א. משא"כ היכא שישל שאין כאן מעייין כלל רק שהוא מהנהר. ואפשר יש להכיך שבכ"א מהנהר ודאי מעייין בכל הכותל שלצד הנהר. משא"כ בבא ממעייין ודאי המשכת המים חיים הוא בגיד הנמשך מתחת לארץ במקום מיוחד ולא בכל הכתלים. ויותר נ' שהיכר היותר אמיתי לשהמים באים מהמעייין ולא מהנהר הוא אם הגיד הנמשך מהארץ הוא בגובה יותר מהנהר שאז ודאי הוא מעייין אמיתי בלי שום ספק. וסמך לדבר מקרא מלא בתהלים סי' ק"ד המשלח מעיינים בנחלים בין הרים יהלכו:

לב) אד לכאורה האי פסקא דמהר"ט בענין מים הבאים מהנהר הוא בודאי במחלוקת שנוי' שהרי ר"ת דס"ל דהנהרות

תרי"ח. **שכ"מ** שהקדים כל נכסיו אם
עמד אם חוזר. פסק דאינו

חוזר ובש"ע דחה זה:

תרי"ט. **קנין** אג"ק מהני בהלואה ע"ל
סי' תרי"ד:

תרי"כ. **גמ'** (דקמ"ט). **שכ"מ** שהודה מהו.
מיירי בהודאת

פקדון לכן לאחיישינן שנתכוון שלא להשביע א"ע
ובבריא אפי' בפקדון חיישי' וע' תוס' (דקמ"ט)
ד"ה שכ"מ. אבל בהודאת שכ"מ על מלוה חיישינן
שלא להשביע הודה ובתבעוהו והודה ל"ח ע'
תוס' פג"פ (דקע"ד סע"ב) ד"ה אדם. ועכ"פ
אודיתא מהני לקנות על ידה אפי' מלוה:

אבל אם היו נושאים זא"ז י"ל שזכו בהריוח
כיון שזכו בקרן ה"ל כמו דקל לפירותיו (כו')
וראובן ג"כ לא זכה בריוח שלא נתכוון לזכות
לעצמו כ"א נוטל שזכו כפועל בטל:

תרט"ז. **שטר** שכ' בו שנתן לו כח ליקח
הפירות של הקרקע בקנין
גמור י"א דה"ל כמו ידור פלוני כו' דלא מהני
קנין. (ע' תשו' להרמב"ן סי' ס"ז דחולק
בקנין) ור"ב חולק דמהני כיון שכתב שהקנה
כתיקון חז"ל י"ל הקנין היה ע"ד דמהני. ועוד
דבכלל ליקח הפירות ה"ל להשכיר וענין
להשכיר לא הוי כמו ידור כו' (וזה צ"ע):

חדושים על קיצור פסקי הרא"ש

(כה). **[וצריכה]** ואם לא רחצה דיעבד

ש"ד ראב"ד ש"ע סי' קצ"ח

ס"ה ועל"ק סל"א: [נתנה] שם סעי' כ"ז: [חוטאי
צמר כו'] עד שתרפם ואם הם קלועי' בשער אין
מועיל להם רפיון שם סעי' ב': [שיער] פי' ג"כ
הכרוכי' סביב הראש ע"ד הנ"ל בחוטי צמר:
[אינם חוצצין] ודוקא כשהם שנים הכרוכי'
דומי' דלקמן סי' כ"ו. ט"ז שם סק"ח (ולי צ"ע דנ"ל
דכאן אפי' אם כורך סביב שערות הראש בשער
א' אינו חוצץ דהא ההפרש בין שער א' לשנים אינו
אלא לענין ביאת מים במקום הקשר בלבד
וזה אינו שייך אלא בשערות המחוברי' לראש
שעושה קשר בהן שמקום הקשר הוי חציצה ואין
מקום הקשר נטבל כראוי והוי חציצה אם מקפיד
עליו וכדכ' הב"י דאפי' כגרגיר חרדל כו' ע"ש
בדף קס"ב ע"ב. משא"כ כשהשערות תלושי'
כרוכים סביב ראשו אפי' א' א' לית לן בה דאף
את"ל שאותו השערה תלושה לא יגיע אלי' מים
במקום הקשר ל"ל בה דהא איהי א"צ טבילה כיון
שהיא תלושה ואי משום חציצה לשערות הראש
אינה חוצצת משום דלא מיהדק שפיר סביב
השערות כדאי' בשבת (דנ"ז) ומה לי במקום
הקשר או שלא במקום הקשר. וגם דחוק

ה' מקואות סי' י'

(א). **ר"ת** התיר. וכן נהגו ברוב המקומות
במקום שאין מקוה ואין למחות
רמ"א סי' ר"א ס"ב. אבל במקום שיש מקוה
אין לטבול בנהרות אלא בזמן שהנהר קטן מאד
(ש"ך סקט"ו) ונהרות המכזבי' פעם א' בשבוע
פסוליי' לעולם רמ"א שם:

(ב). **ור"מ** אסר. וכ"כ בש"ע ס"ב אא"כ
ע"י הקפת מפץ שע"ז יהיו
נקוים ואם הזוחלים רבו על הנוטפי' מותר לטבול
אפי' במקומות שלא הי' הנהר הולך מתחלתו
(ר"ן נדרים ד"מ גם להרמב"ם) וי"ח (רי"ן
מהרי"ק) והש"ך מחמיר אכן מ"ש דגם לר"ת
אסור צע"ג שהרי רמ"א כ' בכל מקום כו'.
ומ"מ יש להחמיר כדבריו במקום שנהגו כר"ת
כשאין מקוה כדי שאז יהי' צירוף לר"ת סברת
הראב"ד שבר"ן שמתיר גם לרב בכזה ע"ש
ויהי' ההיתר מרווח:

(כד). **נתר** (שקורין קרי"ד) ש"ע סי' קצ"ט
ס"ב מיהו הג"מ ישעי' פיקהאריך
בספרו שאילת שלום על השאלתות שלגירס'
השאלתות אסור לחוף בחמי חמה ע"ש:

צה שאלות ותשובות תורת שלום מז-מח

ולענין הבעל פשיטא שהוא אונס גמור, כיון שהוא לא ידע מהרגשתה בשינוי הגוף, וגם בדקה מקודם, אין ספק כי אונס רחמנא פטרי'. ודברי המלבושי טהרה קכב ממה שיכול לגרש כו', לפי דעתי אין להם שום מקום, אבל אין הזמן מספיק להאריך יותר.

סימן מח טבילה בנהרות

ב"ה א' יום ג' ט"ז אייר תרס"ז לפ"ק

ליובאוויטש

1234567

כבוד ידידי הרב המפורסם ווח"ס נכבד י"א כו' מו"ה אברהם ב

שי'

אוצר החכמה

אחדשה"ט.

... להיות שנתארך הענין קצת ואין עתותי בידו, אניח יתר ההערות ואכתוב קצת כמה דסיים כבודו בענין הטבילה בנהר.

הנה המחמיר בזה כיותר הוא מהרי"ק ז"ל בשורש קט"ו שהובא בב", ולדעתו באמצע הקיץ כשהנהר כבר הועמד על מקומה התמידי ואין גשמים, מותר לטבול בנהר. וכשיש גשמים, אם ודאי רבו זוחלין על הנוטפין מותר לטבול רק במקום שהי' מהלך בתחלה, אבל במקום שנתרחב אסור לטבול. ואם יש חשש שרבו הנוטפים על הזוחלין, אסור לטבול אפילו במקום שהי' מהלך בתחלה. והב"י לא הסכים אליו ופסק בשו"ע ד כהר"י והר"מ דכשרבו הזוחלין על הנוטפים מותר בכלו (וכמ"ש הש"ך י). ואם רבו נוטפים על הזוחלין אסור בכלו. ובדרכי משה נראה שמסכים למהרי"ק, ושכן דעת ר' ירוחם". אמנם בהגהות שו"ע הסכים להרב". ובמקום שאין מקוה התיר כדעת ר"ת^ט, שכן הסכים גם מהרי"ק בשרש הג"ל במקום שנתפשט המנהג להתיר. ושם ברמ"א דגם

קכב סי' קפה ס"ק ה, שהובא לעיל בתשובת רבינו ד"ה ולענין אם הבעל.

סימן מח

א נדפסה באגרות קודש ח"א אגרת קסג. עשרים וחמשת הסימנים הבאים הם בהלכות מקוואות, וכדי להקל על המעיין סידרנו אותם לפי סדר הענינים:

- (א) בענין הטבילה בנהרות (סי' מח"ג).
(ב) אודות שיפוץ המקוה בליובאוויטש, בקיץ תרס"ז (סי' נא"ג).
(ג) אודות המקוה בגזאמסק, בשנים תרס"ט-תרע"ג (סי' נג"ו).
(ד) אודות בניית מקוה במענטאן, בשנת עדר"ת (סי' נו).
(ה) אודות בניית מקוה בעיירות הפליטים, בשנת תרע"ז

(סי' נח).
(ו) אודות בניית המקוה ברוסטוב, בקיץ תרע"ח (סי' נט"ז).

- (ז) שונות (סי' סח"עב).
ב אולי — קלאצקין, מ"ץ דלאזניא. תשובה נוספת אליו (חלק מזו שלפנינו) — לקמן סי' פו. וראה גם לקמן אגרת פא.
ג ראה גם לקמן סי' מט. ג. נב (בסופו).
ד סי' רא ס"ב.
ה כמ"ש הטור בשם הר"י ומהר"מ מרוטנבורג (הובא ברא"ש הל' מקוואות סי' י).
ו ס"ק יא.
ז ס"ק ד.
ח נתיב כו ח"ה (רכו, ג).
ט בתום בכורות נה, ב ד"ה אין. שבת סה, ב ד"ה דאמר.

שאלות ותשובות תורת שלום מח צמ

במקום שנתרחב מותר. והש"ך סק"א כתב דגם לר"ת, דוקא במקום שהי' מהלך בתחלה (זוהו כדעת הראב"ד, שהביא הר"ן בפרק אין בין המודר^י, הובא בב"י יב).

ובמ"ש שם שבמקום שנתרחב אף לר"ת אסור אפילו רבו הזוחלין, ושכן כתב ר' ירוחם בהדי, צע"ג, דר' ירוחם כתב כן לדעת ר"ת כשרבו הנוטפים על הזוחלין, וכנראה מלשונו שכתב, ואפילו לפר"ת אותן הנהרות שגדלין לפעמים הרבה ממי הגשמים כו', מאחר שאנו רואין שלפי שעה נתגדל ונתרבה הנהר כל כך מירידת הגשמים כו', והב"י הביא דברי ר' ירוחם וכתב דאינו כן. וכן נראה ממ"ש התוס' שבת דס"ה ע"ב ד"ה דאמר שמואל, אפילו גדלו מאד. ואין לומר דכוונת התוס' על האורך לא על הרוחב, הרי אדרבה במקום שנתרחב יש מקום יותר להתיר מכאורך, וכמ"ש בצמח צדק משניות פ"ה המקוואות מ"ג אות ו'. וכ"פ שם בהקיצור דאות הנ"ל, דבמקום שאי אפשר להם לעשות מקוה מותר לטבול אפילו במקום שנתרחב, ומכל מקום יותר נראה לו לטבול במקום שהי' מהלך מתחלה כמש"ש. ועמ"ש בצמח צדק פסקי דינים^י בחידושים על קיצור פסקי הרא"ש, ולפמ"ש שם סק"ב יש להחמיר גם כשרבו הזוחלין לטבול במקום שהוא מהלך בתחלה דוקא, וכל זה כשאין מקוה כו'. ונראה דבמקום שמתקנים את המקוה ואי אפשר לטבול בה גם כן הדין כן, ואין מחייבין אותם לנסוע לעיר אחרת, אבל ודאי נכון לטבול במקום שהוא מהלך בתחלה. ולהתיר בנקל לטבול בכל מקום בעת ריבוי גשמים (וגם לא במקום צניעות כלל) לא נכון הדבר כלל.

אך מ"ש כבודו וכמעט התיר גדות דאורייתא ר"ל, הפריז על המדה. ואפשר נודע לו עתה עוד דברים בזה לכד הנ"ל, אבל מצד הנ"ל אין לומר כן, שהרי הרמ"א מתיר לטבול בכל מקום, אפילו בעת הגשמים שמתפשט ומתרחב כו'. ובר מן דין הרי הביא הב"י^י בשם המרדכי פרק כמה אשה^{טו}, דגם לדעת המחמירים עלתה לה טבילה מדאורייתא, ומה שאסרו הוא רק משום גזירה אטו חרדלית של גשמים. איברא דדעת מהרי"ק שרש הנ"ל הוא דגם הא דרבו נוטפים על הזוחלין הוא מדאורייתא, שהרי כתב דחיישינן שמא ירבו הנוטפים מפני שזה ספיקא דאורייתא. וכ"כ בסוף התשובה שם, אדרבה נייתי ראי' להחמיר בשל תורה כהר"מ והרא"ש שפסקו שאין לטבול בנהרות בימי הגשמים עכ"ד. וכ"ה דעת הב"י^{טו}, דלמהרי"ק^י ותרומת הדשן^{יז} הוי דאורייתא, ולכן כתב שהמרדכי הנ"ל חולק על זה. והדרכי משה אות ז' כתב דדבריהם הוא בנוטפים לבד, אבל בתערובות והחשש שמא ירבו כו' הוא מדרבנן (וכן הגי' בשו"ע^{יט}, אם הם לחוד בלא מעין), ותפס על הב"י מ"ש בשם המרדכי דפסול זחילה הוא מדרבנן, והבין בדעת הב"י דהיינו גם בנוטפים לחוד. וכל זה אינו מוכן דהרי במהרי"ק מפורש דגם בתערובות הוא מדאורייתא, ולהכי מחמירין בספיקו, והב"י שהביא דעת המרדכי הוא גם כן בתערובות

י ה' מקואות פ"ט הי"א.

יא גדרים מא, א.

יב צו, א.

יג ח"ג טו, ג.

יד צו, ב.

טו סי' שנה.

טז צו, ב.

יז שורש קטו.

יח סי' רנד.

יט סעיף ב.

ק שאלות ותשובות תורת שלום מח

דוקא, דאז הוה מדרבנן (וצ"ע דלפי זה למה מחמירין בספיקא, והי' נראה ל[ומר] דוקא אם ודאי רבו כו', וע' בש"ך סק"י).

זנראה דלמהרי"ק (ואפשר כן הוא גם להר"י) האיסור אינו משום גזירה, אלא דפסקו כרב^כ דמטרא במערבא סהדא כו', דלית לי' הא דמכיפי' מיברך, וכן סבר אבוה דשמואל כרב (ורבנן דאמרי פרת שמו, כתב הרא"ש בהל' מקוואות^{כא} דסברי כשמואל דמכיפי' מיברך, אבל אבוה דשמואל יש לומר דסבירא לי' כרב. אחר כך ראיתי שזהר"ן כתב כן בפ' אין בין המודר^{כב} לדעת המחמירים, ושגם רבנן דרבי מאיר^{כג} סבירא להו כרב). וכן נראה ממ"ש מהרי"ק שם ואפילו שמואל (הרואה יראה שנתחלף שם בין אבוה דשמואל לשמואל) לא פליג עלי' אלא משום דמכיפי' כו', הרי דפליגי הדדי, ולפמ"ש הרא"ש בסברת הר"מ דמשום גזירה, הרי לא פליגי כלל. ונראה מזה דמהרי"ק סובר דאינהו לית להו הא דמכיפי' מיברך, ופסקינן כרב באיסורי, ובפרט דאבוה דשמואל סבר כוותי', ואם כן הרי זה דאורייתא. והרא"ש והמרדכי סבירא להו דלדעת הר"מ הוא משום גזירה, ופמילא הוה רק מדרבנן. וכאשר רוב הפוסקים סבירא להו בעצם הדין כר"ת, ובמקום שיש מקוה מחמירים כהר"מ, וגם מהרי"ק עצמו כתב שם שלא ימשכן נפשו לבטל המנהג כו', ואם כן אין לומר בזה איסור דאורייתא ח"ו, אף לדעת המחמירים יותר במקום שאפשר להחמיר כו'.

זכבר אמרתי לכבודו אשר הי' לו לדאוג מתחלה על זה, וקודם שסתר את המרחץ הי' לו להכין מקום לטבילה, היינו לעשות קופאלני^{כד} בנהר במקום שהוא מהלך תמיד^{כה}, והי' יוצא בזה מכמה חששות. וכאשר תחלה לא שם לבו לזה, ואחר כך כאשר מנע, אף בחזק יד לא הועיל, כי הרי אי אפשר להחמיר על הנשים (ובפרט בזמן הזה) לנסוע לעיירות אחרות (והרבה מתביישות), ובפרט בזמן השרב והיובש, ועמא דבר אין מחלקים בין כשאין גשמים^{כו} לכשיש גשמים. ואם הי' אומר מתחלה לעשות קופאלני כנ"ל, הי' הכל כתיקונה וכהוגן. ויטיב להודיעני מקבלת מכתבי דנא.

זיקבל החיים ושלום והברכה מאדון השלום כאוות נפשו וידידו דורש שלומו מלב ונפש חפצה תמיד כל הימים.

כד בית מרחץ (בית טבילה).

כה היינו שעושים חדר טבילה באמצע רוחב הנהר, ובונים מעבר צנוע להגיע אליו מחוץ לנהר.

כו שאז מותר לטבול בנהרות.

כ שבת סה, ב.

כא סי' י.

כב גדרים מ, ב.

כג בכורות נה, ב.